ARTHUR KIRÁLY HISTÓRIÁJA

GEOFFREY OF MONMOUTH:
BRITANNIA KIRÁLYAINAK TÖRTÉNETE
CÍMŰ KRÓNIKÁJÁBÓL

ATTRAKTOR
Máriabesnyő
2011

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Geoffrey of Monmouth: *The History of the Kings of Britain*
Translated by Lewis Thorpe
Penguin Classics, 1973 (London)

Fordította, jegyzetekkel ellátta és az utószót írta: Kiss Sándor

A szöveget szakmai szempontból átnézte: Bárány Attila

Címlapterv: CsumP Stúdió
Műszaki szerkesztés: Totalpress

ISBN 978-963-9857-82-7

Felelős kiadó az Attraktor Kft. ügyvezetője.
A nyomdai munkákért felel a Gelbert Kft. ügyvezetője.

A RÓMAIAK BEJÖVETELE

VI.1. Amikor Gratianus, a felszabadított rabszolga meghallotta Maximianus[1] halálhírét, magához ragadta Britannia királyi koronáját, s maga lett az uralkodó. Ekkor azonban oly zsarnokian kezdett uralkodni a nép felett, hogy az összeverődött *plebs* megtámadta és végzett vele.

Mihelyt Gratianus halála köztudottá vált szerte a királyságokban, az ellenségek – akikről már korábban szólottam[2] – visszatértek Írországból, magukkal hozván a skótokat, norvégokat és dánokat. Tűzzel és vassal feldúlták az egész királyságot az egyik tengertől a másikig. A nép a kegyetlen elnyomás és pusztítás miatt követeket küldött Rómába. Sírva könyörögtek és esedeztek, hogy fegyverrel bosszulják meg őket, s ezért örökös alávetettségüket ígérték cserébe, csak szabadulhassanak meg ellenségeiktől. A rómaiak egy légiót, mely nem vett részt a korábbi harcokban, azonnal a követek parancsnoksága alá helyeztek. Ekkor ők áthajóztak a tengeren s visszatértek országukba, ahol szemtől szemben megütköztek az ellenséggel. Végül a rómaiak rengeteget levágtak a betolakodókból, aki pedig életben maradt, azt kiűzték az országból.

Mihelyt a légió felszabadította a megfáradt népet félelmetes bántalmazóiktól, arra kötelezték a briteket, építsenek falat egyik tengertől a másikig,[3] így választván el Albanyt[4] Deirától.[5] Sok munkáskéz emelte a falat: részben elrettentésül, hogy ily módon tartsák távol ellenségeiket; részben tényleges védelmet nyújtandó az ország lakóinak. Albanyt teljes egészében feldúlták az itt partraszálló barbárok, akik kényelmes búvóhelyként tekintettek a területre. A helyiek éppen ezért sietősen dolgoztak a fal munkálatainak befejezésén, melynek költségeit közadományokból fedezték.

VI.2. A rómaiak ezek után tudtul adták Britanniának, hogy többé nem vesződnek a fárasztó expedíciókkal, mert Róma számára sértő, hogy egy

ilyen nagy hadsereget utaztasson át szárazon és vízen egy csapat gyáva, kóbor martalóc kedvéért. Ezért maguknak a briteknek kellene kifejleszteniük egy olyan rendszert, amely saját fegyveres erejükön alapul, és így maguk tudnák megvédeni országukat, értékeiket, asszonyaikat, gyerekeiket, és ami még ennél is fontosabb, saját szabadságukat és életüket: tegyék pedig mindezt teljes erejükből vívott férfias harccal. Annak érdekében, hogy figyelmeztetésükre mindenki odafigyeljen, a rómaiak minden hadra fogható korban lévő szigetlakó férfit gyűlésre hívtak Londonba, mialatt ők maguk felkészülhettek a Rómába való visszatérésre. Amikor mindenki összegyűlt, Guithelinus londoni érsek beszédet mondott. A következőképpen szólott:

„Amikor a körülöttem álló *dux*-ok arra késztettek, hogy beszédet tartsak nektek, úgy éreztem, inkább könnyekre fakadok, mintsem fennkölt szónoklatot tartsak. Komolyan elszomorít a nélkülözés és nyomor nagysága, mely úrrá lett rajtatok, mióta Maximianus megfosztotta e királyságot haderejétől és ifjúságától. Ti maradtatok csak, egyszerű emberek, akik járatlanok a harcban, s akiket más gondok foglalnak le: egyesek például földjeiket művelik, míg mások kereskedéssel foglalatoskodnak. Amikor ellenséges népek fiai támadtak rátok, arra kényszerítettek benneteket, hogy hagyjátok el aklaitokat, így pásztor nélkül kóborló juhokká lettetek. Ekkor azonban a hatalmas Róma visszaszerezte és visszaadta földjeiteket. De nem bízhatjátok védelmeteket mindig valaki másra! Tán nem vagytok képesek ti magatok hozzászokatni karjaitokat a pajzsok, kardok, lándzsák forgatásához azok ellen, akik semmivel sem hatalmasabbak nálatok? A rómaiak belefáradtak az állandó oda- s visszautazásokba, melyet érdeketekben tesznek, hogy harcoljanak ellenségeitekkel. Most inkább rászánják magukat, hogy lemondjanak az általatok fizetett adóról, mintsem hogy továbbra is bajlódjanak a szárazföldi és tengeri utakkal. Azokban a napokban, amikor még csak egyszerű emberek voltatok, amikor voltak katonáitok, gondoltátok volna, hogy éppen ezért veszítitek el minden férfiasságotokat? Kiválhat-e minden ember a társadalomban elfoglalt helyéből, lehet-e katona a földművesből vagy földműves a katonából? Lehet-e katona a kereskedő fia vagy éppen kereskedő a katona fia? Megadatott a lehetőség, hogy az egyikből a másikká váljatok, s én nehezen tudom elhinni, hogy a férfiak képesek volnának elveszíteni férfierejüket. Ha férfiak vagytok, viselkedjetek férfiként! Imádkozzatok Krisztushoz, hogy adjon erőt nektek, majd védjétek meg magatok a szabadságotok!"

Amint abbahagyta beszédét, a tömeg oly hangosan ünnepelte, hogy azt hihetted volna, akkor és ott ők mind elteltek bátorsággal.

VI.3. Ezt követően a rómaiak biztos tanácsokat adtak a kishitű briteknek. Terveket hagytak maguk után a fegyverek elkészítéséhez, és a tenger ellenőrzésére tornyok építését rendelték el egyes déli partszakaszokon, ahol a barbárok támadásától leginkább tartani lehetett.[6]

Mindazonáltal könnyebb a vizet vérré változtatni, mint rövid idő alatt bölcs embert csinálni a parasztból. Az, aki a bölcsesség mélységeit kínálja olyasvalakinek, aki csak tetteti tudását, olyan, mintha a disznók közé szórna gyöngyöt.

Mikor a rómaiak elbúcsúztak és távoztak – nyilvánvaló volt, hogy soha nem térnek vissza –, az ellenség újból kihajózott Írországból és partra szállt. Hoztak magukkal skótokat, pikteket, norvégokat, dánokat[7] és sok minden más, uralmuk alá tartozó barbár népet, s megszállták egész Albanyt a Falig. Mikor tudomásukra jutott, hogy a rómaiak távoztak és soha nem térnek vissza, a megszállók még a korábbiaknál is arcátlanabbul nyomultak előre és pusztították a szigetet. Velük szemben csekély tudású parasztok álltak a falakon, csatában használhatatlanok, akik még menekülni is képtelenek voltak gyomruk remegése miatt, hisz éjjel s nappal is csak reszkettek a félelemtől hanyagul épített őrállásaikban. Ezalatt az ellenség egyre csak nyomult előre, kampós fegyvereikkel letaszították a *plebs*-et a falakról. A halál szomorúsága egyben szerencse is volt az ily módon megölteknek, mivel megmenekültek a szörnyű gyötrelemtől, mely testvéreikre és gyermekeikre várt.

Óh, miként bosszulja meg Isten önmagát a múlt bűneiért! Jaj, a sok harckedvelő katonáért, akik elvesztek Maximianus őrültsége miatt![8] Bár ott lettek volna ebben a nagy veszedelemben! Senki olyan nem támadhatott volna rájuk, akit ne bírtak volna megfutamodásra. Ez nyilvánvalóvá vált azalatt, amíg itt tartózkodtak. Azokban a napokban teljes nyugalomban foglalták el Britanniát, és még más messzi birodalmakat is alávetettek saját erejüknek. Ilyen ez, amikor egy királyság átruházza saját védelmét a parasztságra.

Mi mást mondhatnék még? Elhagyták a városokat és a Falat. A lakosokra az ezt megelőzőeknél is reménytelenebb száműzetés, szétszóratás és üldöztetés várt, majd egyre több és több mészárlás követte egymást. Éppen ahogyan a birkát szaggatják szét a farkasok, úgy gyötörte az ellen a szerencsétlen *plebs*-et. Azon nyomorultak, akik még megmaradtak, levelet küldtek Aëtiushoz, a római erők főparancsnokához[9] a következő kéréssel:

„Aëtiusnak, a háromszoros konzulnak: a britek sóhaja." Majd az alábbi panasz következett: „A barbárok beszorítanak bennünket a tengerbe, a tenger visszaszorít bennünket a barbárok karmaiba; e kétféle halál között vagy felkoncoltatunk vagy vízbeölettetünk."[10]

Mindezek után a hírnökök szomorúan tértek haza polgártársaikhoz, hogy elmondhassák nekik szerencsétlenségüket, mivel nem kaptak ígéretet a megsegítésre.

Konstantin háza

VI.4. A britek tanácsot tartottak, majd Guithelius, London érseke átkelt a tengeren Kis-Britanniába,[11] melyet ebben az időben Armoricának vagy Letaviának neveztek, hogy segítséget kérjen vértestvéreinktől. Ekkoriban Aldroenus uralkodott ott, aki a negyedik király volt Conanus után, akire még Maximianus bízta az uralmat – amint már korábban elmondtam.[12] Amikor szemeit az oly tekintélyt parancsoló férfiúra emelte, Aldroenus tisztelettel-jesen fogadta, s jövetelének okáról kérdezősködött. „Értelmed nemessége tisztán látszik – válaszolta Guithelinus. – Könnyekre fakaszthat téged a fájdalom, amelytől mi, a te brit rokonaid szenvedünk, mióta Maximianus megfosztotta szigetünket katonáitól s elrendelte számukra, hogy e királyságban telepedjenek le, mely felett te uralkodsz és még fogsz is soká uralkodni békében. Minden nép, mely szigetünk szomszédságában él, most fellázadt ellenünk, mivel mi csupán nyomorgó maradványai vagyunk saját nemzetednek. Teljesen kifosztották szigetünket, mely egykor minden jónak kincsesháza volt. Minden ember, aki ott él, most reménytelenül híján van a tápláló ételnek, annak az alamizsnának a kivételével, melyet vadászattal szereznek a természettől. Nincs senki, aki ennek véget tudna vetni; nem maradt sajátjaink között egyetlen hadra fogható ember, egyetlen hadvezér sem. A rómaiakat már nem érdekli sorsunk, mindennemű segítséget megtagadnak. Megfosztván minden más lehetőségtől, hozzád fordulunk támogatásért. Könyörgünk segítségedért és kérünk, védd meg a barbárok inváziójától királyságunkat, amely törvényesen téged illet. Ha tenmagad vonakodsz is, ki az a másik ember, akinek jelleme méltó volna Konstantin és Maximianus koronájához, amellyel nagyatyáidat és dédatyáidat is kitüntettük? Készítsd a flottád és gyere! Íme! Britannia királyságát a kezedbe helyezem!"

„Volt idő – válaszolt Aldroenus –, amikor ha megadatott volna, hogy valaki felajánlja Britannia szigetét, nem vonakodtam volna elfogadni. Amilyen

hosszan az élvezte a békét és a nyugalmat, szerintem nem létezett nála termékenyebb ország. Most, hogy szerencsétlenségek sorozata esett meg vele, már kevésbé vonzó; valójában társhercegeim és én már nem vagyunk többé érdekeltek irányában. Minden gazságnál rosszabbat okozott neki a római fennhatóság: egyetlen ember sem volt képes fenntartani ott a hatalmát anélkül, hogy elvesztette volna szabadságát, s rá nem kényszerült volna, hogy a szolgaság igáját hordja.[13] Kinek nem lenne vonzóbb, ha kisebb a hatalma, de mégis szabad, mint ha bírja ugyan Britannia teljes gazdagságát, de szolgaként? Eme uralmam alatt álló királyságot dicsőséggel uralom anélkül, hogy gyalázatosan hűségesküt kellene tennem egy nálamnál hatalmasabbnak. Azért becsülöm ezt minden más nemzetnél többre, mert szabadon kormányozhatom. Mivel azonban már déd- és nagyapáim óta családom uralkodik szigeteden, beleegyezem, hogy elküldöm hozzád fivéremet, Konstantint kétezer[14] emberrel együtt, így ha Isten engedi, ő megszabadíthatja az országot a barbár inváziótól és koronáját saját fejére helyezheti. E testvérem jártas a katonai ismeretekben és birtokában van sok más erénynek. Szívélyesen felajánlom az ő és emberei szolgálatát, ha azt a magad részéről elfogadod. Erre elhatároztam magam, de ennél több katonai erőt nem adhatok, mert lehet, hogy rám támadnak az állandóan fenyegető gallok.[15]"

Mihelyt Aldroenus befejezte beszédét, az érsek kifejezte köszönetét, majd odahívatták Konstantint. Guithelinus megörvendett a láttán: „Győzedelmes Krisztus! – sírta. – Krisztus a Király! Krisztus uralkodik felettünk! Ha Krisztus velünk van, akkor te a most még elhagyatott Britannia királya vagy! Te vagy a védelmünk, reményünk, örömünk!"

Mi mást mondhatnék még? A partokon felkészítették a hajókat. A Guithelinus rendelkezésére állított harcosokat a királyság különböző vidékeiről válogatták össze.

VI.5. Amikor minden készen állt, tengerre szálltak, majd Totnes[16] kikötőjében értek partot. Nem vesztegetvén az időt, összehívták a sziget összes ifját és az ellenségre támadtak. Az égből küldött vezér tehetségével győzelmet arattak. Az eleddig szétszóródott britek most mindenfelől összegyűltek. Tanácsot tartottak Silchesterben,[17] ahol királlyá tették Konstantint azzal, hogy fejére helyezték a királyság koronáját. Ezután feleséget adtak számára egy nemesi család leányának személyében, akit maga Guithelinus nevelt fel. Amikor házasságuk beteljesedett, a királynak három fia született: Konstans, Ambrosius[18] és Utherpendragon[19]. A király az elsőszülöttjét, Konstanst Amphibalus[20] winchesteri templomának élére nevezte ki, így be kellett lépnie egy szerzetesrendbe. A másik kettőt, Aureliust és Utherpendragont Guithelinus nevelésére bízta. Végül, mikor már eltelt vagy tíz esztendő, jött egy pikt és Konstantin szolgálatába lépett. Úgy tett, mintha négyszemközt kellene beszélnie a királlyal, így miután mindenki mást elküldtek onnan, egy bozótosban a tőrével halálra döfte.

VI.6. Miután Konstantin meghalt, viszály robbant ki a vezérek között a trónöröklésről. Egyesek Aurelius Ambrosius, mások Utherpendragon mellett kötelezték el magukat, megint mások a királyi család más közeli rokonait támogatták. Végül, mialatt még mindig vitáztak, feltűnt Vortigern,[21] a Gewissei[22] nép ura, aki buzgón ragadott meg minden alkalmat a korona megszerzésére. Ellátogatott a szerzetes Konstanshoz: „Mint tudod – mondta neki –, atyád halott, és testvéreid fiatal koruk miatt nem lehetnek királlyá. Tudtommal nincs senki más a családodban, akit az emberek királyukká választanának. Ha beleegyezel tervembe s gazdaggá teszel, akkor én meggyőzöm a népet arról, hogy téged emeljenek a trónra, és kiszabadítalak az egyházi rendből, ami megakadályozza bármilyen világi rang viselését." Mikor Konstans ezt hallotta, roppantmód megörült, ígéretet tett egy majdani esküre, hogy bármit megad Vortigernnek, amit az csak kér. A vezér ekkor gondjaiba vette Konstanst, királyi öltözéket adatott rá, majd Londonba vezette. Itt Vortigern az emberek beleegyezésével királlyá kiáltatta ki. Ekkorra Guithelinus érsek már halott volt, így senki nem merte felkenni Konstanst annak tudatában, hogy ilyen módon hagyta ott a szerzetességet. Mégis, hogy ne kelljen letennie a felemelt koronát, Vortigern magára vállalta a püspöki teendőket és saját kezeivel koronázta meg az új királyt.

VI.7. Miután Konstanst ekképpen királlyá koronázták, ő királyságának teljes kormányzását Vortigernre bízta. Kérdés nélkül elfogadta a tanácsait, semmit nem tett önszántából, csak azt, amire Vortigern felszólította. Hogy így cselekedett, azt saját személyiségének korlátoltsága, illetve a kolostori nevelés okozta, ahol semmit sem tanult az uralkodásról.

Vortigernt mindez annyira felbátorította, hogy szíve mélyén már trónra jutását tervezgette. Mindig erre vágyott, és most látta, hogy eljött a pillanat, amikor minden vágya teljesülhet. Az egész királyságot ő irányította és Konstans, a király csak puszta árnyéka volt a *dux*-nak. Saját alattvalói szemében gyöngekezűnek és tekintély nélkülinek tetszett, de nem keltett félelmet a szomszéd népekben sem. Két testvére, Utherpendragon és Aurelius Ambrosius még bölcsőikben ringtak, nem lehetett őket királlyá tenni. Időközben egy szerencsétlenség is történt, melyben a királyság idősebb *dux*-ai mind életüket vesztették, így Vortigern maradt az egyetlen, aki elég okos és ravasz volt ahhoz, hogy mindennél kárhozatosabb tanácsait a király fülébe súgja. Majdnem mindenki más még kiskorú vagy fiatal volt, akik vagy véletlenül jutottak tisztségeikhez, vagy azért, mert apáikat és nagybátyáikat megölték az állandó harcokban.

Vortigern ezt jól átlátta. Buzgón tanakodott azon, hogyan tudná biztonságosan és fortélyosan eltávolítani a szerzetes Konstanst, majd annak a helyére ülni. Úgy döntött, mindezt addig halogatja, amíg a maga uralma alá nem hajtja a különböző törzseket, akik az ő szolgálatára lehetnek. Emellett megkezdte a királyi kincsek átszállítását Konstanstól saját magához, ahogyan a

városokat és azok őrségét is a saját hűségére bírta azzal az indokkal, miszerint híreket kapott, hogy a szomszédos szigetek ellenséges népei támadásra készülnek. Amint ez megtörtént, ezekben a városokban állomásoztatta saját híveit, hogy azok bizonyosan hűek maradjanak hozzá. Szívében érlelve az összeesküvést Konstanshoz ment, s azt állította, szükséges volt saját udvartartását megnövelni, mivel így nagyobb biztonsággal nézhet szembe a rátámadó ellenséggel. „Hát nem cselekedtem meg mindent, amire kértél? – válaszolt erre Konstans – Tégy, amit szeretnél, csak gondoskodj az emberek irántam táplált, örök hűségéről." „Azt jelentették nekem – válaszolta Vortigern –, hogy a piktek a dánokat és norvégokat akarják ellenünk vezetni, hogy minél több kárt okozhassanak. Azt tanácsolnám, az volna a legbiztonságosabb, ha sok piktet tartanánk az udvarban, akik összekötők lennének közted és népeik között. Ha igaz az, hogy ők már a háborúra készülnek, így ezek a férfiak kikémlelhetnék számodra honfitársaik titkos fegyvereit, haditerveit, amelyeket így könnyebben kijátszhatnánk."

Ebben már felfedezheti az Olvasó a lappangó ellenség összeesküvését. Vortigern nem Konstans biztonságának megerősítése érdekében tanácsolta mindezt, hanem mert tudta: a piktek ravasz népség és minden aljas cselszövényre kaphatóak. Amikor lerészegednek vagy valami feldühíti őket, könynyen felbőszülnek a király ellen. Vortigern tehát úgy szándékozta megölni a királyt, hogy személyesen kimarad belőle, de megnyíljon a lehetőség számára a korona megszerzésére, ahogyan azt oly gyakran tervezgette. Ezt követően követeket küldött Skóciába, hogy pikt katonák százait fogadják fel a királyi kíséretbe. Amikor megérkeztek, mindenki másnál nagyobb tisztelettel volt irántuk, elhalmozta őket mindenféle megvesztegető ajándékkal. Annyira felhizlalta őket étellel és itallal, hogy őt tekintették királyuknak. Szokásukká vált az utcán járva őt dicsérni és így kiáltozni: „Vortigernnek kellene a királynak lennie! Vortigern méltó Britannia jogarára, Konstans nem!" Ekkor Vortigern megpróbált nekik még többet adni, s így csak még vonzóbbá tette magát számukra.

Amikor teljesen megnyerte magának a pikteket, lerészegítette őket, s úgy tett, mintha a meggazdagodás reményében el akarná hagyni Britanniát. Előadta, hogy ami kevés vagyona van, az nem elég ötven katona kifizetésére sem. Eztán hazament, letörtnek mutatta magát, s hagyta, hogy az idegen katonák a csarnokban igyanak. Amikor ezt látták, a piktek úgy elszomorodtak, hogy azt elképzelni is nehéz, hisz minden mondatát elhitték. Így zúgolódtak maguk között: „Miért hagyjuk még azt az embert élni? Miért nem öljük meg? Így Vortigern elfoglalhatná a trónt! Ki más követhetné Konstanst a királyságban? Vortigern az, aki uralkodásra rendeltetett! Elő kellene állítani és felruházni minden méltósággal, így mértéktelen jutalmat kaphatnánk tőle!"

VI.8. Minden késlekedés nélkül berontottak a király hálótermébe, ahol megtámadták és megölték Konstanst. A fejét elvitték Vortigernnek. Amikor meglátta azt, könnyekre fakadt, mintha a látvány elszomorítaná, habár soha eddig életében nem volt még ilyen boldog. Egybehívta London polgárait, mivel ebben a városban történt minden. Elrendelte, hogy az árulókat kötözzék meg és vegyék fejüket, amiért el mertek követni egy ilyen aljas bűntettet. Voltak páran, akik sejtették, hogy Vortigern áll a dolgok mögött, mivel az ő beleegyezése nélkül a piktek sohasem vállalkoztak volna ilyesféle cselekedetre. Mások gondolkodás nélkül felmentették a bűnösség vádja alól. A kérdés sosem tisztázódott. Ugyanakkor azok, akik a két testvér, Aurelius Ambrosius és Utherpendragon gondozásával voltak megbízva, azonnal Kis-Britanniába menekültek, mivel félő volt, hogy a két fiút meggyilkolják. Ott Budicius király fogadta őket, s kellő tisztességgel fel is nevelte a testvéreket.

VI.9. Mihelyt Vortigern felismerte, hogy nincs senki más az egész országban, aki hatalmában egyenrangú volna vele, a királyi koronát saját fejére helyezte, s ezzel megszerezte az elsőbbséget a többi *dux* között. Egy idő múlva árulására fény derült. A szomszédos szigetek népei, ahonnan a zsoldosok Albanyba jöttek, fellázadtak ellene. A pikteket feldühítette vezéreik kivégzése Konstans meggyilkolása miatt, így most legfőbb céljuk az volt, hogy bosszút álljanak Vortigernen. A napok csak teltek, és a királyt egyre jobban aggasztották seregének háborús veszteségei. Emellett kísértette a félelem Aurelius Ambrosiustól és Utherpendragontól, akik – ahogyan azt már említettem – Kis-Britanniába menekültek. Folyamatosan érkeztek hírek a fiúk férfivá éréséről és az általuk felállított hajóhadról, amelynek élén visszatérve szerzik majd meg jogos jussukat.

VI.10. Ebben az időben kötött ki Kentben három bárka, abból a fajtából, amelyet „hosszú hajóknak" nevezünk. Telve voltak fegyveres harcosokkal, és két testvér, Hengist és Horsa[23] vezették őket. Ekkor Vortigern éppen Duroberniában tartózkodott – amelyet ma Canterburynek neveznek –, mivel szokása volt meglátogatni ezt a várost. Amikor a hírnökök jelentették számára az ismeretlenek jövetelét s azt, hogy ezek roppant alkatúak és nagy hajókon jöttek, Vortigern barátságosan közeledett feléjük, s elrendelte, hogy vezessék őket színe elé. Mihelyt megérkeztek, tekintetét a két testvérre szegezte, akik kitűntek a többiek közül nemes tartásukkal és jó megjelenésükkel. Vortigern végigvizslatta a többieket is, majd megkérdezte, honnan jöttek és miért pont az ő országába. Hengist kezdett válaszadásba a többiek helyett, mivel érett kora és jó tulajdonságai őt tették természetes vezetővé: „Minden királyok legnemesebbike – mondotta –, a mi hazánk Szászország,[24] egyike Germánia tartományainak. Jövetelünk célja, hogy felajánljuk szolgálatainkat neked, vagy valamelyik másik hercegnek. Száműztek bennünket hazánkból, mivel a királyságunkban élő és cselekvésre késztető szokás úgy

tartja, hogy akármikor is túlzottan megsokasodnak a férfiak, a különböző tartományok vezetői összegyűlnek és magukhoz hívják a királyságból a fiatalokat. Sok tanakodás után kiválasztják a legalkalmasabb és legerősebb embereket, akiknek eztán el kell utazniuk idegen földre, hogy ott keressenek maguknak megélhetést. Ez történt. Az ország, amelyben születtünk, megszabadult a fölösleges népességtől. Most is ez esett meg a mi földünkön. Vezéreink találkoztak és megvitatták a dolgot. Kiválasztották a most magad előtt látott fiatalembereket és számon kérték rajtuk az ősidők szokását. Ők minket, a testvéreket választottak vezéreiknek, egyszerűen azért, mert királyi vérből származunk: az én nevem Hengist, s ez a férfiú itt Horsa. Mi illően engedelmeskedtünk az ősidőkben szentesített döntésnek. Tengerre szálltunk, ahol csak Mercurius vezetett bennünket, hogy a te királyságodba jussunk."

Amikor meghallotta Mercurius nevének említését, a király rájuk emelte tekintetét és megkérdezte, milyen vallásúak. „Mi saját országunk isteneit tiszteljük – válaszolta Hengist. – Saturnust, Iuppitert és másokat, kik eme világ felett uralkodnak, de leginkább Mercuriust, akit saját nyelvünkön Wodennek hívunk.[25] Őseink a hét negyedik napját szentelték neki, amelyet még ma is Woden napjának hívunk, az ő nevéből eredően.[26] Őutána a mindközül legerősebb istennőt tiszteljük, Freyát, akinek a hatodik nap van szentelve, melyet miatta Freya napjának nevezünk.[27]" „Roppantul elszomorít hitetek – válaszolta Vortigern –, melyet illendőbb volna hitetlenségnek nevezni; de ettől még ugyanúgy örvendek jötteteknek, akár Isten, akár bármi más vezetett benneteket ide, az én megsegítésemre, pont ebben az alkalmas pillanatban. Ellenségeim zaklatnak mindenfelől, s ha megosztoztok velem csatáim keménységében, akkor minden tisztelettel üdvözöllek benneteket királyságomban, és gazdagon ellátlak mindenféle ajándékkal és a földek adományával." A barbárok késlekedés nélkül elfogadták az ajánlatot. Az egyezség megköttetett közöttük, s már szállást is kaptak a palotában.

Nem sokkal ezt követően a piktek nagy sereget gyűjtöttek össze, átkeltek Albany határán, majd megkezdték a sziget északi részének feldúlását. Amint ez Vortigern tudomására jutott, összegyűjtötte katonáit és átkelt a Humber folyón, hogy megütközzön az ellenséggel. Amikor a két fél szembetalálkozott, mindketten elkeseredetten vívtak, egyszer az egyik szárnyon, másszor a másikon. Azonban a briteknek nem kellett túl sokat harcolnia, mivel a jelenlévő szászok oly férfiasan küzdöttek a piktekkel – akik hozzá voltak szokva a biztos győzelemhez –, hogy szinte azonnal meghátrálásra kényszerítették őket.

VI.11. Midőn Vortigern a szászok segítségével győzelmet aratott, azonnal nagyobb ajándékokat osztott nekik. Hengistnek, a vezetőjüknek temérdek földet adományozott Lindsey[28] szomszédságában, hogy azon eltarthassa magát és katonáit. De Hengist okos ember volt és ravasz. Amikor felfedez-

te, hogy a király barátsága milyen lehetőségeket rejt számára, elébe járult, s ezt kérdezte: „Uram, téged és szerető, hű honfitársaidat minden oldalról az ellen szorongatja. Egyes ellenségeid elárulnak téged, visszahívják Aurelius Ambrosiust Armoricából, arra készülnek, hogy téged eltávolítsanak, s helyedre őt tegyék királlyá. Ha egyetértesz tervemmel, engedj minket haza, hadd hívjunk ide onnét még több katonát, ezzel növelvén meg saját erőnket. Aztán volna emellett egy olyan jótétemény, melyet kegyelmességedben tőled kérnék, ha nem tartanék a visszautasításodtól." „Küldd hírvivőidet nyugodtan Germániába – válaszolta Vortigern – és hívj annyi embert, amennyit szükségesnek gondolsz. Aztán kérj csak bármit, én megadom." Hengist meghajtotta fejét, majd köszönetet mondott. „Te megjutalmaztál engem nagy házakkal és széles, bő termésű földekkel – de azokkal a tekintélyes tisztségekkel nem, melyek nemes emberekhez méltók, habár jól tudod, én is nemesi vérből származom. Sok minden egyéb közt városokat és várakat is ígértél, melyek birtoklása által nagyobb megbecsülésre tehetnék szert királyságod *dux*-ai között. Az earli[29] vagy hercegi cím megfelelő lenne, hiszen nemzetségem már mindkettőt birtokolta odahaza." „Megtagadom tőled az efféle ajándékokat – válaszolta Vortigern –, lévén pogányok és idegenek vagytok; viselkedéseteket és szokásaitokat nem ismerjük eléggé ahhoz, hogy saját honfitársaimmal egyenlőnek tekintselek benneteket. S még ha én így is tenném, *dux*-aim ellenkezése miatt akkor sem egyezhetnék bele ebbe az adományba." „Szolgálód vagyok – válaszolta Hengist –, biztosíts hát akkor nekem az adományozott földön belül egy akkora területet, amelyet körbe lehet keríteni egy egyszerű övvel, melyre majd én erődöt építhetek, hogy oda visszavonulhassak szükség esetén.[30] Hű szövetségesed vagyok. Az voltam a múltban, az leszek a jövőben is. Amit tenni készülök, azt teljes hűségemben teszem." A királyt megindították Hengist szavai. Engedélyezte a kérést és utasította, küldjön hírnököket, akik katonákat toboroznak Germániából, hogy minél hamarabb segítségére siethessenek. Hengist azonnal elküldte követeit. Eztán elővette egy bika bőrét és felvágta azt egyetlen bőrszíjjá. Ezzel jelölte ki a lehető legnagyobb gondossággal kiválasztott, meredek helyet, ahol elkezdte felépíteni erődjét. Amikor az elkészült, az egyetlen szíjról lett elnevezve, mellyel helyét kijelölték. Latinul Castrum Corrigie, a walesi nyelvben Kaercarrei, szászul Thanceastre annak a neve.

VI.12. Amikor a hírvivők visszatértek Germániából, tizennyolc hajónyi gondosan kiválasztott harcost hoztak magukkal. Emellett jött velük Hengist lánya, Renwein[31] is, kinek szépségével senki más nem versenghetett. Mihelyt kikötöttek, Hengist magához hívatta szállására Vortigern királyt, hogy megszemlélhesse az építményt és az elhozott harcosokat. A király inkognitóban érkezett. Dicsérte az erődöt, mely oly gyorsan épült fel, s a katonákat is szolgálatába vette. Lakomát tartottak a csarnokban, ahová az egyik belső szobából, kezében egy borral teli aranyserleget tartva belépett Renwein.

Odasétált a királyhoz, mélyen meghajolt, s ezt mondta: „*Laverd King, was hail!*"[32] Látván a lány arcát, Vortigernt letaglózta szépsége, s azonnal vágy töltötte el iránta. Megkérdezte a tolmácsot, mit kellene válaszolnia. „Királyi Fenségnek nevezett – mondta a tolmács – s tiszteletből egészségedre iszik. Azt kellene válaszolnod: *drinc hail.*" Vortigern azonnal elismételte a szavakat, *drinc hail*, s utasította Renweint az ivásra. Ezt követően átvette kezéből a serleget, megcsókolta a lányt,[33] majd megitta a maga részét. Ettől a naptól kezdve él a hagyomány Britanniában, hogy ha valaki először iszik egy ünnepségen, azt mondja: *was hail*, az utána következő pedig *drinc hail*-el válaszol.

Vortigern részeg volt a sokféle italtól. A Sátán költözött szívébe, szerelembe esett Renweinnel, s megkérte annak kezét a leány apjától. Azt mondottam, a Sátán telepedett szívére, hisz kereszténységének dacára egy pogány nővel akarta beteljesíteni szerelmét. Hengist, aki roppant okos ember volt, azonnal kiismerte a király kicsapongó természetét. Tanácskozott testvérével, Horsával és környezetének más vénjeivel a célból, mit is válaszoljon a király kérésére. Egyhangúlag egyetértettek abban, hogy a leányt adják feleségül a királyhoz, cserébe pedig Kent tartományát kérjék.

Nem vesztegették az időt. Renweint Vortigernhez adták, a kenti tartományt pedig Hengistnek juttatták: ez utóbbit a terület eredeti birtokosa, Gorangonus earl tudomása nélkül cselekedték. A király még azon az éjszakán összeházasodott a pogány nővel, s az minden mértéken túlmenően megörvendeztette a férfit. Vortigern ezen tettével azonnal magára vonta főembereinek ellenérzését, sőt még saját fiaiét is – lévén már volt három fia, Vortimer, Katigern és Paschent.

VI.13. Ekkor történt, hogy Szent Germanus, Auxerre püspöke és Lupus, Troyes püspöke megérkezett Isten igéjét terjeszteni a britek közé, mivel azokat nem csak a pogányok rontották meg keresztény hitükben, hanem a pelagita eretnekség is, melynek mérge már oly régóta átjárta őket. A szent emberek prédikálása az igaz hit vallására térítette vissza őket. Úgy adták ezt tisztán tudtukra, hogy naponta csodákat tettek; hisz rajtuk keresztül Isten munkálkodott. Eme számos varázslatot Gildas írja le művében nagyszerű ékesszólásával.

Mihelyt Renweint a királyhoz adták – ahogyan azt korábban leírtam – Hengist így szólt Vortigernhez: „Most már az apósod vagyok, így jogom van számodra tanácsot adni. Nem hagyhatod figyelmen kívül, amit mondok, mivel csak népem kitartó támogatásával tudtál győzedelmeskedni ellenfeleiden. Hadd hívjam ide fiaimat, Octát[34] és öccsét, Ebissát, mind a ketten kiváló harcosok. Add nekik Britannia északi területének földjeit, a Deirát Skóciától elválasztó fal közelében. Ők majd ellenállnak a barbárok támadásainak, így tenmagad békében élhetsz a Humber folyó ezen oldalán."

Vortigern megértette, amit Hengist tanácsolt, s azt mondta a szászoknak, hogy bárkit behívhatnak, akiről úgy gondolják, elég erős az ő megsegí-

tésére. Elküldték a követeket. Octa, Ebissa és egy Cherdic[35] nevű férfi érkezett háromszáz hajóval, melyek tömve voltak felfegyverzett harcosokkal. Vortigern kedvesen fogadta őket és pazar ajándékokat juttatott nekik. Az ő segítségükkel meghódította ellenségeit, s minden csatában győzelmet aratott.

Hengist egyre több és több hajót hívott, így naponta növelte hatalmát. Ennek látványa a briteket félelemmel töltötte el, mert tartottak egy szász lázadástól. Mondták a királynak, száműzze őket országából, hisz pogányoknak nem szabadna ilyen szoros kapcsolatban állni keresztényekkel; sem azt nem kellene hagyni, hogy a keresztény hit tiltása ellenére ily módon mégis beszivárogjanak. Hovatovább addigra akkora erő érkezett, amely már megfélemlítette a helyieket. Már senki sem tudta megmondani, hogy ki volt pogány és ki keresztény, mivel a pogányok összeálltak amazok lányaival és nőrokonaival. Ezek temérdek kifogással arra akarták sarkallni a királyt, hogy ne hagyja tovább maradni a szászokat, mivel féltek egy álnok felkeléstől, mely eltiporná polgártársaikat.

Vortigern azonban nem fogadta meg népe tanácsát, mivel felesége miatt jobban szerette a szászokat minden más nemzetnél. Ezt látván a britek azonnal elhagyták Vortigern hűségét. Addig civódtak vele, mígnem fiát, Vortimert tették királyukká.[36] Ő teljes egyetértésben volt népével, a barbárok kiűzésén fáradozott, megtámadta őket és véres rohamokat intézett ellenük. Négy szabályos ütközetet vívott a szászokkal, mindet meg is nyerte.[37] Az első a Derwent folyó mentén volt, a második az epsfordi gázló felett, ahol Horsa és Katigern, Vortigern második fia csaptak össze kézitusában, s mindketten életüket vesztették, mivel halálosan megsebesítették egymást. A harmadik ütközetet a tengerparton vívták, ahol megfutamították a szászokat, akik asszonyok módjára menekültek fel hajóikra, s leltek menedéket Thanet szigetén. Vortimer ostrom alá vette őket és naponta zaklatta a szigetet tengeri támadásokkal. Amikor már nem tudták magukat tovább tartani a britek támadásai ellen, a pogányok elküldték a végig az ő oldalukon harcoló Vortigernt fiához, Vortimerhez, hogy kérjen engedélyt számukra a visszavonulásra, amikor is békésen távozhatnak Germániába. Amíg a tárgyalások folytak, a pogányok felszálltak hosszú hajóikra és elhajóztak, hátrahagyván asszonyaikat és gyerekeiket.

VI.14. Amikor Vortimer kivívta ezt a győzelmet, elkezdte visszaszolgáltatni a briteknek eredeti földjeiket, melyeket elvettek tőlük. Szeretettel és megbecsüléssel volt irántuk, Szent Germanus kérésére pedig templomaikat is visszaállította. Egy gonosz szellem azonban utat talált mostohaanyjának, Renweinnek szívébe, aki azonnal megirigyelte eme erényes viselkedést. Ez arra késztette, hogy összeesküvést szervezzen Vortimer ellen. Minden fellelhető ismeretet összegyűjtött az ártalmas mérgekről, és ezután egy megvesztegetéssel megrontott szolgáló segítségével a királlyal mérget itatott. Amint azt a híres harcos lenyelte, hirtelen gyöngeség tört rá és érezte,

hogy meg fog halni. Azonnal színe elé hívatta katonáit, elmondta nekik, hogy haldoklik, majd szétosztotta közöttük aranyát, ezüstjét és minden más kincsét, amit ősei felhalmoztak. A katonák könnyeztek és sírtak, s ő azzal vigasztalta őket, hogy az út, amelyen most halad, a ragyogás útja. Figyelmeztette a bátor, fiatal harcosokat, akik vele küzdöttek csatáiban, hogy harcoljanak országukért és tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy megvédjék azt egy ellenséges inváziótól. Ekkor különösen merész ötlete támadt: elrendelte, hogy egy bronz piramist építsenek számára a szászok partraszállásának helyén. Halála után testét ennek tetejébe temessék, annak reményében, hogy ha a szászok meglátják a sírhelyet, rémületükben megfordítják hajóikat és visszasietnek Germániába. Közülük senki sem mer majd a közelébe merészkedni, mondta, ha pillantásukat eme helyre vetik. Mily nagy volt a bátorsága ennek a férfiúnak, akit még halála után is így félték azok, akik életében rettegtek tőle! Mégis, mikor Vortimer jobblétre szenderült, a britek másként cselekedtek: testét Trinovantum[38] városában helyezték örök nyugalomra.

VI.15. Fia halála után újból Vortigern szerezte meg a trónt. Felesége kérésére követeket küldött Germániába Hengist visszahívására. A szász vezér csak egy pár emberrel érkezzen titokban, mivel Vortigern attól tartott, ha másképp járnak el, viszály robbanna ki a helyiek és a barbárok között.

Amint Hengisthez megérkezett Vortimer halálhíre, maga köré gyűjtött háromszázezer[39] teljesen felfegyverzett embert, felszereltek egy flottát és visszatértek Britanniába. Ahogy Vortigern és a királyság főemberei tudomást szereztek a hatalmas haderő érkezéséről, roppantul felháborodtak. Gyűlést tartottak maguk közt és elhatározták: szembeszegülnek a szászokkal, s visszaverik őket a partokról. Hengist lánya hírnököket küldött apjához, hogy értesítse a döntésről, s az megfontolta, mit is volna ajánlatos tennie.

Hengist eltűnődött azon, mit válasszon a számos lehetőség közül, majd döntött: békével kell közeledni Britannia népéhez, mintha céljai is ilyenek volnának, majd később el kell árulni őket. Ennek megfelelően Hengist követeket küldött a királyhoz, parancsolván nekik, hogy a következőket mondják: ő nem is hoz magával oly temérdek embert, s így le tudnának települni a királyságban, de ha kell, akkor erőszakkal is fel tudnak lépni az ország ellen. Azon okból hozza őket, mert úgy vélte, Vortimer még életben van. Ő volt az, aki fel akart lépni ellene, s haderejével csak ellene akart védekezni. Már tisztában van azzal, hogy Vortimer halott, így önmagát és embereit Vortigern szolgálatába helyezi. Eme hatalmas hadseregből a király annyit tart meg, amennyit csak akar, s akiket haza akar küldeni, azok Hengist beleegyezésével visszaindulnak Germániába. Ha mindez elfogadhatónak tűnik Vortigern számára, akkor Hengist arra kéri, nevezzen meg egy napot és egy helyet, amikor és ahol találkozhatnak, így Hengist a király egyetértésével el tudna rendezni mindent.

Amikor mindezt a király tudtára adták, roppantmód megtetszett neki az ötlet, mivel egyáltalán nem kívánta Hengist távozását. Hosszas vita után a briteket és szászokat gyűlésre hívta össze Ambrius kolostorába, május elsejére, amely nap hamarosan eljött, így minden problémájukat rendezhetik. Ebben mindkét fél egyetértett.

Hengist ekkor az árulás új módját tervelte ki. Elrendelte minden katonájának, hogy egy-egy tőrt rejtsenek bocskoraikba. Majd egy alkalmas pillanatban, amely elég biztonságosnak tűnik, s a britek éppen a kérdést fogják vitatni, Hengist maga ad jelet embereinek: *„Nimet oure Saxes!"*[40] Mindegyiküknek azonnal készen kell állnia a mellette álló brit hirtelen megtámadására; egyszóval mindenkinek elő kell húznia tőrét, majd egy pillanatnyi vonakodás nélkül el kell vágnia a mellette álló brit torkát. A kijelölt nap hamarosan eljött. Összegyűltek a megadott hely körül, a béketárgyalások pedig pontosan megkezdődtek. Amikor Hengist látta, hogy elérkezett a cselekvésre alkalmas pillanat, elkiáltotta magát: *„Nimet oure Saxes!"* Ő maga Vortigernt ragadta meg erősen, palástjánál fogva. Amint meghallották a jelet, a szászok kezükbe vették tőreiket és a hozzájuk közel álló vezérekre támadva elvágták azok nyakát: négyszáz és hatvan mit sem sejtő gróf és earl lelte így halálát. Később Szent Eldadus[41] temette el a holttesteket a keresztény egyház szokásainak megfelelően, nem messze Kaercardduc-tól, amelyet ma Salisburynek hívnak, az Ambrius kolostora melletti temetőben, ahol magát Ambriust is meglelték sok-sok évvel korábban. A britek fegyvertelenül jöttek ide és csupán béketárgyalásokra számítottak. Ennek eredményeként az árulást fontolgató szászok sokkal könnyebben meg tudták ölni a fegyverteleneket.

Azonban a pogányok nem érték el céljukat veszteségek nélkül, hisz sokat levágtak közülük, mikor ellenségeik életére törtek. A britek köveket és botokat vettek fel a földről, így végezvén önvédelemből számos támadóval.

VI.16. Gloucester grófja, Eldol is jelen volt ekkor. Mihelyt ráeszmélt az árulás pillanatára, magához vett egy botot, amelyet véletlenül talált, és azzal kezdte védeni magát. Bárkinek, akit ért, eltörte karját, lábát ezzel a fadarabbal, így küldvén azt azonnal a Pokolba. Szétzúzott koponyákat, karokat, lapockákat és még lábakat is, s ezzel a lehető legnagyobb rémületet keltette. Mielőtt elhagyta volna a helyszínt, hetven embert küldött a másvilágra. Sokáig ugyan nem tudott ellenállni ilyen hatalmas túlerőnek, de kijutott és menedékre talált saját városában.

Sokan estek el mindkét oldalon, és végül a szászoké lett a győzelem, mivel a britek nem számítottak semmilyen támadásra: fegyvertelenül jöttek, így nem is volt esélyük ellenállást kifejteni. A pogányoknak szándékában állt megölni Vortigernt is, így befejezhették volna ördögi munkájukat, ehelyett azonban szorosan megkötözték és halállal fenyegették, városait, erődjeit követelték életéért cserébe. Vortigern azonnal megígért nekik mindent, amit kívántak, csak engedjék el élve. Amikor mindenre megesküdött, a szászok

eloldozták láncait. Először Londonba mentek és elfoglalták a várost, majd azt követően Yorkot, Lincolnt, Winchestert szerezték meg, feldúlták a környező vidékeket, rátámadtak a parasztokra, miként farkasok a pásztor nélküli bárányokra. Amint Vortigern látta a pusztítást, nem tudta mit tegyen az átkozottak ellen, ezért Walesbe menekült.

VI.17. Végül Vortigern összehívta mágusait, hogy kikérje véleményüket, mondják meg, mit is tegyen. Mind ugyanazt a tanácsot adták: építenie kell egy roppant erős tornyot, amelynek biztonságába visszavonulhat, ha már minden más várát elvesztette. Szemrevételezett rengeteg helyet, amely alkalmas lehetne rá, így jutott végül az Erith[42] hegyhez. Kőfaragókat hívott össze az ország minden részéről, s elrendelte a torony megépítését. Azok elkezdték lerakni az alapokat. Mégis akármennyit építettek egy nap, azt a következő napra elnyelte a föld, és fogalmuk sem volt róla, hogy hová tűnhetett.

Amikor ez Vortigern tudomására jutott, másodszorra is tanácskozott mágusaival, hogy megmagyarázhassák az események okát. Azt javasolták, keressen egy fiút, akinek nincs apja, majd amikor talál egyet, ölje meg, hogy annak vérét a habarcsra és kövekre folyathassa. Úgy vélték, ettől az alapok erősen állnak majd. Azonnal követeket küldtek az ország különböző részeire, hogy ha tudnak, találjanak ilyes valakit. Elérkeztek Kaermerdin[43] városhoz, ahol gyerekeket láttak játszani a városkapunál. A hosszú utazástól fáradtan leültek egymás mellé s nézték a játékot, még mindig reménykedve abban, hogy megtalálják, akit keresnek. Végül, amikor már a nap lenyugodni készült, hirtelen vita támadt két fiú között, kiknek neve Merlin és Dinabutius volt. Miközben vitatkoztak, Dinabutius azt mondta Merlinnek: „Miért akarsz velem versenyezni, tökfej? Hogyan is lehetnénk mi egyenlők? Én magam családom mindkét ágán királyi vérből származom. Rólad senki sem tudja, hogy ki vagy, még apád sem volt soha!" Erre a szóra a követek felfigyeltek. Megszemlélték Merlint közelebbről, és a bámészkodókat is kérdezgették felőle. Azt mondták, senki sem tudja, ki az apja, de az anyja Demetia[44] királyának lánya volt, s ebben a városban élt Szent Péter templomának apácáival.

VI.18. A hírnökök nem vesztegették az időt. Rohantak a város kormányzójához és a király nevében elrendelték, hogy küldje Merlint és az anyját Vortigernhez. Amint az megtudta a küldetés célját, azonnal a parancs szerint cselekedett, hogy a király azt tehesse velük, amit csak akar. Amikor a színe elé járultak, Vortigern kellő tisztelettel fogadta az anyát, tudván, hogy nemesi vérből származik. Eztán arról faggatta, ki nemzette számára a fiút. „Lelkemre mondom Felséges Úr – mondta –, s a te lelkedre is, hogy soha nem volt kapcsolatom férfival, amelyből ez a gyermek származhatna. Csak azt tudom, amikor celláinkban voltunk a nővérekkel, valaki, egy jóképű fiatalem-

ber formájában mindig bejött hozzám. Gyakran tartott szorosan a karjaiban, és meg is csókolt. Miután egy kis időt töltött velem, úgy eltűnt, hogy aznap többé nem láttam. Azonban sokszor, amikor magamban üldögéltem, beszélt hozzám, de sosem volt látható. Amikor így közeledett hozzám, gyakran szerelmeskedtünk, ahogy férfival szokás: így ejtett teherbe. A magad bölcsességében kell eldöntened Uram, azokból, amit elmondtam, ki volt a gyermek apja, hisz soha nem volt kapcsolatom férfival."

A király elcsodálkozott a hallottakon, odarendelte Maugantiust, aki megmondhatja, igazat vallott-e a nő vagy sem. Bevezették, és mondatról mondatra végighallgatta a történetet. „A bölcseink által írt könyvekben és más történeti elbeszélésekben – mondta Vortigernnek – találtam néhány embert, akik ekképpen születtek. Ahogyan Apuleius írja a *De deo Socratis*-ban, a Hold és a Föld között szellemek élnek, amiket incubusnak hívnak. Részben emberek, részben angyalok, és ha úgy óhajtják, emberi alakot öltenek, hogy nőkkel közösüljenek. Lehetséges, hogy egy ilyen jelent meg ennek az asszonynak is, és nemzett neki fiút."

VI.19. Amikor mindezt végighallgatta, Merlin odalépett a királyhoz, és azt kérdezte: „Miért hozattatok minket, anyámat és engem a színed elé?" „Mágusaim azt tanácsolták, – válaszolta Vortigern –, hogy keressek egy olyan ember, akinek nincs apja, hogy az ő vérét fröcsköljük építményem falára, mely ez után szilárdan fog állni." „Mondd meg a mágusaidnak, jelenjenek meg előttem – válaszolta Merlin – és én bebizonyítom, hogy hazudtak."

A király elcsodálkozott a fiú által mondottakon. Elrendelte, hogy varázslói azonnal jelenjenek meg és üljenek le Merlinnel szemben. „Csupán azért, mert nem tudjátok, miért sikertelen az alapok lefektetése, melybe ezek az emberek belekezdtek – mondta a mágusoknak –, elrendeltétek, hogy az én véremmel kenjék be a habarcsot, s így majd az épület szilárdan fog állni. Mondjátok hát el, mi leledzik az alapok alatt? Minden bizonnyal van valami, ami azt ingataggá teszi."

A megrettent varázslók semmit sem tudtak mondani. Merlin, akit Ambrosiusnak is hívtak, folytatta: „Uram Királyom, gyűjtsd össze munkásaidat és add parancsba, hogy ássanak le a földbe, s ott egy tavat fognak találni. Ez az, ami meggátolja a torony felállítását." Ez megtörtént. A tavat pontosan e hely alatt találták, ez tette a talajt süppedékennyé.

Ambrosius Merlin másodjára is találkozott a varázslókkal és azt mondta: „Most azt mondjátok meg nekem, hazug hízelgők, mi rejtőzik a tóban?" Azok csendben maradtak és egy árva szót sem voltak képesek kiejteni. „Rendeld el a tó kiszárítását – mondta Merlin – és a fenéken találsz majd két szent követ, amelyekben látni fogsz két alvó sárkányt."

A király hitt Merlinnek, mivel a tóval kapcsolatban is igazat szólt. Elrendelte a kiszárítást. Sokkal jobban bámulatba ejtette a fiú, mint eddig bárki más. A jelenlevők mind elámultak tudásától és ráeszméltek, hogy van benne valami természetfeletti.

Merlin próféciái

VII.1. Még nem értem el történetemben oda, hogy Merlinről sokat beszéljek, de sok helyről sok kortársam arra ösztökélt, adjam közre a Próféciákat. Mindközül kiemelkedett Alexander, Lincoln püspöke,[45] a legvallásosabb és legbölcsebb férfiú. Senki mást annyi nemes ember nem szolgált ki sem a klérusban, sem azon kívül, mint őt, mivel jól bevált kegyessége és őszinte nagylelkűsége sokakat vonzott a szolgálatába.

Erősen buzgólkodtam azon, hogy megörvendeztessem, ezért lefordítottam a Próféciákat, s elküldtem neki a következő levéllel, mely így szólt:

VII.2. „Alexander, Lincoln püspöke, az Ön nemes viselkedése iránti csodálatom arra késztet, hogy lefordítsam Merlin Próféciáit brit nyelvről[46] latinra, még mielőtt befejeztem volna a britek királyainak cselekedeteiről szóló történeteket. Az volt a célom, hogy a másik munkát fejezzem be először, s csak azután szenteljem magam emennek. Attól tartottam, hogy nem bizonyul elegendőnek képességem a két feladatra, melyre lekötöttem magam. Ugyanakkor meggyőzött előrehaladásomban a kedves engedékenység, amelyet finom bölcsességed barátságos megértése nyújtott számomra. Ajkaim közé vettem hát durva nádsípom, és teljes alázatosságomban dolgoztam rajta, s latinra fordítottam a szöveget, melynek eredeti nyelve számodra ismeretlen. Ugyanakkor nagyon meglepődtem, hogy méltóztattál eme feladatot az én szegényes tollamra bízni, mikor mindenható jogarod szolgálatodra parancsolhatott volna oly sok, nálamnál sokkal tanultabb és ragyogóbb férfit – férfiakat, akik megenyhíthetik Bölcsességed füleit fenséges dalaik vidámságával. Nem szégyenkezem fenntartani azt az álláspontot, hogy Britannia teljes szigetének összes bölcse közül Te, egyedül csak Te törődtél azzal, hogy bátor szavakkal szónokolj nekünk, hacsak legfőbb tisztséged el nem szólított más elfoglaltságra. Ugyanakkor, miután megörvendeztetett téged, hogy

Geoffrey of Monmouth megszólaltatta sípját eme jövendőmondásra, kérlek, ne tétovázz jóindulatot mutatni dalai iránt. Ha mégis esett volna egy hibás vagy kellemetlen dallam, kényszerítsd vissza helyes harmóniára saját múzsád karmesteri pálcájával."

VII.3 Amíg Vortigern, a britek királya a kiszárított tó medrének partján ült, kiemelkedett ott két sárkány, egy Fehér és egy Vörös. Mihelyt elég közel kerültek egymáshoz, elkeseredett harcba kezdtek s tüzet okádtak. A Fehér Sárkány kezdett felülkerekedni, a Vöröset a tó partjára űzte. A Vörös Sárkány megrettent kiszorításának lehetőségétől, ezért a Fehérnek fordult és visszakozásra késztette azt. Amint így küzdöttek, a király odarendelte Ambrosius Merlint, hogy magyarázza meg, mit jelent a sárkányok csatája. Merlin azonnal könnyekre fakadt. Prófétai révületbe esett és a következőképp beszélt:

„Jaj, a Vörös Sárkánynak, hisz közeledik a végzete! Barlangjának üregeit elfoglalja a Fehér Sárkány, aki az általad behívott szászokért harcol. A Vörös Sárkány Britannia népét jelképezi, akit lerohan a Fehér: Britannia hegyeit és völgyeit elárasztja a patakokban folyó vér.

A vallást teljesen kipusztítják és csak a templomoknak romjai maradnak.

Végül a sanyargatott nép uralomra tör és ellenáll a betolakodók kegyetlenségének.

A cornwalli Vadkan[47] felszabadít majd az elnyomóktól, lábai alatt tiporja el azok nyakát.

Az Óceán szigetei a Vadkan uralma alá kerülnek és Ő fogja uralni Gallia erdeit is.

Romulus háza rettegni fogja a Vadkan kegyetlenségét, s a Vadkan a rejtélyesség ködébe burkolózik.

Az emberek ajkai dicsőítik majd a Vadkant, s annak tetteit a mesemondók szájról-szájra adják.

A Vadkan leszármazottai közül hat viszi tovább örökét, majd feltámad a Germán Sárkány. A Sügér dicsőíti majd a Sárkányt és a kezébe adja Afrika[48] erdeit.

A vallást másodjára is kipusztítják, az érsekek máshová költöztetik székhelyeiket. London magasztossága ékesíti majd Duroberniát: York hetedik pásztorát meglátogatják Armorica királyságában. Menevia[49] nyeri el a Légiók Városának[50] palliumát és egy írországi prédikátornak eláll majd szava egy anyaméhben növekvő gyermektől.

Véreső fog hullani és szörnyű éhínség sújtja majd az emberiséget.

A Vörös Sárkányt elszomorítja majd, ami vele történik, de hihetetlen erőfeszítéssel visszanyeri hatalmát.

Sorscsapás üldözi majd a Fehér Sárkányt, kicsiny kertjében lerombolják az épületeket.

A hét jogarhordozó meghal, egyet közülük szentté avatnak.

Felvágják majd az anyák hasát és éretlenül születnek majd meg a csecsemők.

A férfiak szörnyen szenvedni fognak, mert az országban születettek visszanyerik erejüket.

A mindezt végrehajtó férfi Bronzemberként[51] fog megjelenni és hosszú éveken keresztül vigyázza bronz lováról London kapuját.

A Vörös Sárkány visszatér régi szokásaihoz és küzdelmében széttépi önmagát.[52]

Ezután jön a Viharhozó bosszúja, ami minden földműves földjére romlást hoz.

A Halál ráteszi kezét minden emberre, és elpusztítja az összes nemzetet. Akik ezt túlélik, elhagyják földjeiket és más földekre költöznek.

Az Áldott Király[53] kiállít majd egy hajóhadat és tizenkettedik lesz a szentek között.

A királyság szánalmasan elhagyatottá lesz, és a termőföldeket az erdők veszik birtokukba. Még egyszer feléled a Fehér Sárkány és áthívja Germánia lányát.[54] Kicsiny kertünk földjeit újból idegen magokkal vetik be és a Vörös Sárkányt a tó másik partjára száműzik.

Ennek utána a Germán Sárkányt megkoronázzák, a Réz Hercegét eltemetik. Határvonalat állítanak előtte, amelyen nem lesz ereje túllépni. Száz és ötven esztendeig gyötrődésben és alávetettségben lesz része, majd ezután további háromszáz évig trónon ül. Az Északi Szél feltámad ellene, elragadván a virágokat, melyeket a Nyugati Szél bírt kibomlásra. Aranyozás lesz a templomokban, de a Kard éle felhagy munkájával.[55]

A Germán Sárkány nehezen tud majd elmenekülni barlangjába, mivel kincseiért eléri a bosszú keze. Végül egy rövid időre, de immár utoljára, ismét erőre kap és végigtizedeli Normandiát.

Ekkor fába öltözött emberek jönnek vas mellvértekben, akik bosszút állnak annak gonoszságáért. Visszaadják majd az őslakóknak szállásaikat, s az idegenek pusztítása mindenki számára nyilvánvaló lesz.[56]

A Fehér Sárkány magvait kigyomlálják kis kertjeinkből, s ami utódaiból marad, azt megtizedelik. Az örökös szolgaság igáját fogják hordani és ásóikkal és ekevasaikkal saját anyjukat sebzik majd meg.

Két másik sárkány következik, az egyikkel végez az Irigység Fullánkja, a másik visszatér a hatalom fedezékébe.

Ezután jön az Igazság Oroszlánja és bömbölésére a galliai tornyok megremegnek és a sárkányok szigete is megrázkódik. Az Oroszlán napjaiban a liliomból és a csalánból aranyat sajtolnak, és ezüst fog hullani a bőgő tehenek patáiból.

A hullámos hajúak sokféle színű gyapjúba öltöznek, s a külső kifejezi majd a belső gondolatokat.

Az ugatók lába le lesz vágva.

A vadállatok élvezik majd a békét, de az emberek megsiratják majd a büntetések módját.

A kereskedők mérlegét kettétörik és a megmaradt serpenyőt lekerekítik.

A héják elvesztik falánkságukat és a farkasok fogai eltompulnak.

Az oroszlán kölykei tengeri halakká változnak, s az Aravia-hegy Sasa annak csúcsára költ.

Venedotia[57] anyák vérétől lesz vörös, Corineus háza[58] lemészárol hat testvért.

A sziget elázik az éjszaka könnyeiben és tettrekészségében mindenki felbátorodik. Akik később születtek, majd át akarnak szállni a legmagasabb dolgok fölött is, de az újonnan érkezetteknek adatott kegy mindennél magasabb lesz.

Megtagadtatik a kegyesség attól, ki kegyetlenektől örökölt: ez addig tart, amíg saját apjának öltözetét át nem veszi. Körülövezvén a Vadkan agyarával majd átmászik a hegycsúcsokon, magasabbra a Sisakos Ember árnyékánál.

Albany dühös lesz: magához hívván szomszédjait átadja magát a vérontásnak. Állkapcsai között találnak majd egy zablát, melyet Armorica öblében kovácsoltak.[59] A Törött Szövetség Sasa befesti azt arannyal és örvendezik harmadik fészkelésének.

A kölykök őrködés közben ordítani fognak; elhagyják az erdő ligeteit, s a városok falai közé mennek vadászni. Nagy vérengzést rendeznek azokon, akik eléjük kerülnek, s a bikák nyelveit kivágják. Az ordítók nyakaira láncot tesznek, és újraélik ősatyáik idejét.

Ezután az elsőtől a negyedikig, a negyediktől a harmadikig, a harmadiktól a másodikig a hüvelykujj olajba gördül.

A hatodik ledönti Írország falait és annak erdeit síksággá változtatja.[60] A különböző országrészeket egyesíti, az oroszlán fejével koronázzák meg. Ez a kezdet vezet az ő bizonytalan intézkedéseihez, de a végzete felszárnyal a magasban lakozókhoz. Visszaállítja majd a szentek lakhelyét szerte a földeken és az őket megillető helyre rakja a pásztorokat. Két városkát gyászlepellel fed majd be, s a szüzeknek szűz ajándékokat ad. Ezen cselekedetével elnyeri a Viharhozó kegyét, aki az áldottak közé helyezi őt. Belőle egy nőstény Hiúz[61] válik, amely kifürkészi a módját, hogy bejusson mindenbe és saját fajtájának bukására törekszik. A nőstény Hiúz miatt Normandia elveszti mindkét szigetét és megfosztatik korábbi dicsőségétől.

Ezután a szigetlakók visszatérnek hozzá, mivel komoly nézeteltérés támad az idegenek között.

Egy ősz öregember egy hófehér lovon eltéríti a Periron folyót, s afelett kimér egy malmot fehér botjával.

Cadwaller szövetkezik Conanusszal és szövetségre lép Albanyval. Ekkor az idegenek lemészároltatnak és a folyókban újra vér folyik.

Armorica hegyei kitörnek, és magát Armoricát Brutus diadémjával koronázzák meg. Cambriát eltölti az öröm és a cornwalli tölgyek kivirulnak. A szigetet Brutus után nevezik majd el, mikoron az idegeneket elpusztították.[62]

Conanustól származik majd egy ádáz Vadkan, amely agyarának élességét Gallia erdein próbálja ki; ki fogja dönteni a nagyobb tölgyeket anélkül, hogy a kisebbeket bántaná.

Az arábiaiak rettegni fogják eme Vadkant, ahogyan az afrikaiak is, mivel támadásának lendületében eljut Hispánia legtávolabbi részeire.

A Vadkan után jön Vénusz kastélyából a Kos arany szarvakkal és ezüst szakállal. Orrlyukaiból oly ködöt fúj ki, mely a sziget teljes területét beárnyékolja. A Kos napjaiban majd béke honol és a termőföld gazdagsága miatt a termés bőséges lesz. A nők járása kígyóformájúvá válik, lépteik közben eltelnek gőggel. Helyreállítják Vénusz várát, Cupido nyilai tovább sebeznek.

Az Amne folyó forrása vérré válik és két király fog harcolni majd egymással a Staff gázlójánál egy nőstény Oroszlán kedvéért.

Minden termőföld gazdagabb lesz gyümölcsben, mint ahogy arra az embereknek szüksége volna, és az emberek szüntelenül bujálkodni fognak.

Három generáció lesz szemtanúja annak, amit mondtam, és a Londonban eltemetett királyokat kihantolják.

Visszatér az éhség és halál, a városlakókra pusztulás vár.

Az Érintkezés Vadkanja jő majd s visszahívja a szétszaladt nyájakat a legelőre, melyről elűzettek. Melle táplálék lesz az éhezőknek és nyelve csillapítja a szomjazók szomjúságát. Szájából folyók törnek elő, melyek a kiszáradt csatornákat öntözik.

Ekkor egy Fa fog nőni a londoni Tower csúcsán, ennek csak három ága lesz, levelei szétszórásával mégis beárnyékolja a szigetet, annak teljes hosszában és széltében. Feltámad az Északi Szél, mint a Fa ellensége, s veszedelmes leheletével leszakítja a harmadik ágat. A maradék két ág elfoglalja a harmadik helyét addig, míg az egyik el nem pusztítja levelei bőségével a másikat. Eme utolsó betölti a másik kettő helyét, és pihenőhelyet biztosít az idegen helyekről idejövő madaraknak. De a hazai madarak számára ártalmas lesz, mivel annak árnyékától való rettegésükben elveszítik repülési képességüket.

A Gonoszság Szamara jön ezután, gyorsan az aranyművesek, de lassan a farkasok falánksága ellen.

Ezen napokban a tölgyek elégnek az erdei tisztásokon, és makkok hajtanak a citromfák ágain.

A Severn tenger kiönt hét torkolaton keresztül, és az Usk folyó hét napon át forrni fog. A hőségben elpusztult halakból kígyók születnek.

A bathi fürdők kihűlnek és az életet adó vizek halált hoznak.

London húszezer halálát gyászolja majd, s a Temze vérré változik.

A szerzeteseket saját csuhájukban kényszerítik házasságra, és siratóéneküket még az Alpok csúcsain is hallani fogják.

Három forrás fog feltörni Winchesterben, s a belőlük táplálkozó patakok három részre osztják a szigetet. Aki az elsőnek vizéből iszik, hosszú életet él majd mindenféle betegség nélkül. Aki a másodikból, az telhetetlen éhségébe hal bele, sápadtság és félelem ül majd arcára. Aki a harmadikból iszik, hirtelen halált hal és tetemét nem lehet majd eltemetni. Az emberek mindent megtesznek majd, hogy elkerüljék a halál eme támadásait, s azon fára-

doznak, hogy a tetemet lefedjék különböző anyagokkal, de akármilyen épületet építenek is rá, az azonnal egy másik anyaggá változik. Amint odateszik, a föld kővé, a kő folyadékká; a fa hamuvá, a hamu vízzé válik.

Ugyanakkor Knut erdeiből egy lányt küldenek, hogy gyógyító képességével orvosolja a bajokat. Miután beszélt a jósokkal, puszta leheletével fel tudja szárítani a veszedelmes forrásokat. Aztán, mikor visszanyerte saját erejét valamilyen erősítő italtól, a caledoni erdőt jobb kezén hordozza majd, bal kezén pedig London falainak támpillérjeit. Amerre jár, kénes lábnyomokat hagy maga után, melyet kettős lánggal fognak gőzölögni. A füst felzavarja a rutenek[63] városát s ételként szolgál majd a tengerben élő lényeknek. A szánalom könnyei fakadnak majd szemeiből s elteríti a szigetet szomorú sírása. Egy Szarvas öli meg őt, melynek tíz agancsa lesz, melyek közül négy aranykoronát hord, a többi hat viszont ökrök szarvává változik, s ezek felriasztják Britannia három szigetét átkozott bőgésükkel.

A daneiai erdő felébred álmából s emberi beszédbe kezd, így kiált: »Cambria[64] jer! Vedd oldaladra Cornwallt! Mondd Winchesternek: 'A föld elnyel téged! Vidd a pásztorod székét oda, ahol a hajók jönnek kikötőinkbe! Ekkor győződj meg arról, hogy a bárányok, amelyek megmaradtak, követik vezérüket! Közeleg a nap, amikor a városlakók elpusztulnak a hamis tanúság bűnéért. Gyapjad fehérsége és sokféle színe is ártani fog neked. Jaj, a hamis tanúknak, mivel miattuk omlik össze híres városuk!'«

A hajók méretükben nagyon megnövekednek, és belőlük egyet kettő másik anyagából készítenek el.

A Sündisznó, mely almákkal lesz tele, újjáépíti a várost, s az almák illata odavonzza a különböző erdőkből származó madarakat. A Sündisznó egy kastélyt fog építeni, mely hatalmas lesz, s fal veszi majd körül hatszáz toronnyal.

London mindezt irigységgel fogja szemlélni és saját védelmét is háromszorosára növeli. A Temze körülveszi Londont minden oldalról, s eme mérnöki tett híre eljut az Alpokon túlra is.

A Sündisznó elrejti majd almáit Winchesterben, és rejtett alagutakat ás a föld alá.

Ebben az időben a kövek beszélni fognak.

A tenger ott, ahol az ember Galliába kel át, keskeny csatornává zsugorodik. Bármely oldalán is álljon az ember, a túloldalon hallani fogják beszédét. A sziget földtömege nagyban megnövekedik.

A tenger alatt élő lények titkai kitudódnak, és Gallia rettegni fog a félelemtől.

Ez után egy Gém emelkedik föl Calaterium erdejéből és a sziget körül repked majd két teljes évig. Éjjeli sírása minden szárnyas lényt egybegyűjt, és társaságában találkozni fog majd a madarak minden fajtája. Lecsapnak majd a szántóföldekre és elpusztítanak mindenféle termést. Éhínség üti fel a fejét, melyet szörnyű pusztulás követ.

Mihelyt a szörnyű csapásnak vége szakad, az átkozott Madár figyelmét a Galabes völgyére fordítja, és azt egy magas heggyé emeli. Ennek legmagasabb csúcsára a Gém egy tölgyfát ültet s annak ágaira fészket rak. Három tojást tojik, amelyekből kikel egy Róka, egy Farkas és egy Medve. A Róka felfalja saját anyját, majd magára ölti egy Szamár fejét. Amint felvette eme szörnyű öltözetet, megijeszti és Normandiába száműzi testvéreit. Itt ők felszítják az agyaras Vadkant. Hajón térnek vissza, és az úton még egyszer összetalálkoznak a Rókával. Ahogyan megkezdik a versengést, a Róka halottnak tetteti magát, így indítván szánalomra a Vadkant. A Vadkan a Róka felé hajol és megáll felette, annak szemébe és arcába lehel. A Róka, nem feledkezvén meg ősi ravaszságáról, belemar a Vadkan bal lábába és teljesen leszakítja azt. Eztán ráugrik, leszaggatja annak jobb fülét és farkát, majd eloson, hogy elrejtőzzön a hegyi barlangokban. Az átejtett Vadkan ekkor arra kéri a Farkast és a Medvét, hogy helyezzék vissza elvesztett testrészeit. Amikor azok megegyeznek a Vadkan megsegítésében, ígérnek majd neki két lábat, két fület, egy farkat, amelyekből disznószerű tagokat alakítanak ki. A Vadkan ebbe beleegyezik, és várni fogja az ígért visszatérést. Ezalatt a Róka lejön a hegyekből és magára ölti a Farkas alakját. Annak ürügyén, hogy beszélnie kell vele, megközelíti a Vadkant és felfalja. Eztán a Róka a Vadkan alakját ölti magára és testvéreire vár, miközben azt tetteti, hogy hiányoznak testrészei. Mihelyt azok visszatérnek, agyarával azonnal megöli őket, majd megkoronázza magát egy oroszlán fejével.

A Róka uralmának napjaiban egy Kígyó fog születni, mely halált hoz az emberiségre. Körbeveszi hosszú farkával Londont és felfalja mindazokat, akik át akarnak rajta kelni.

Egy hegyi Ökör magára veszi egy Farkas fejét és fehérre csikorgatja fogait a Severn kovácsműhelyében. Az Ökör maga köré gyűjti Albany és Wales seregeit és ez a kompánia ivás közben kiszárítja a Temzét.

Egy Szamár a hosszú szakállú Kecskét magához hívja s alakot cserél vele. Ennek eredményeképpen a hegyi Bika elveszti jó kedélyét, odahívja a Farkast, és ezután átdöfi a Szamarat és a Kecskét szarvaival. Kegyetlen pusztításában elmerülve felfalja azok húsát és csontjait, de az Ökröt az Urianus csúcsán égeti el. Halotti máglyájának hamvai Hattyúkká változnak, melyek úgy úsznak keresztül a szárazföldön, mintha azt vízen tennék. Ezen hattyúk felfalják a halakat a halakban és elnyelik az embereket az emberekben. Mikor megöregednek, Sügérek alakját öltik magukra, és hitszegő viselkedésüket a víz alatt folytatják. Hajókat süllyesztenek majd el, így gyűjtenek temérdek ezüstöt.

Eztán a Temze újból folyni fog, összegyűjti mellékfolyóit, s elönti medrét. Elárasztja majd a közeli városkákat, és sodrásával felfordítja a hegyeket. Magához csatolja a Galabes forrásait, csordultig töltve azokat gonoszsággal és csalárdsággal.

Emiatt számos lázadás tör ki, mely harcra bátorítja a venedotokat. Az erdő tölgyfái összegyűlnek, s harcba kezdenek Gewissei szikláival.

Egy holló fog leszállni a héjákkal és fölfalja a holtak tetemét.

Egy Bagoly költ Gloucester falain, s fészkében egy Szamár kel ki. Malvern Kígyója neveli a szamarat és tanítja számos csalárd trükkre. A Szamár felveszi a koronát, majd mindennél magasabbra kapaszkodik fel s az embereket rémisztgeti rettenetes bőgésével. A Szamár uralmának napjaiban a Pacaiai-hegység meginog majd, pusztulnak az erdők, mert erre jön egy Sárkánygyík, mely tüzet okád és elégeti a fákat leheletével. A Sárkány után jön hét Oroszlán kecskefejekkel, orrlyukaikból előtörő bűzös leheleteikkel megrontják az asszonyokat, a férjeikhez oly hű feleségekből szajhák lesznek. Az apa nem fogja megismerni saját fiát, mivel az emberek oly buján közösülnek, akár a marhák.

Ekkor jőni fog a Gonoszság Hatalmas Óriása, aki szemének ragyogásával megfélemlít mindenkit. Ellene lép fel Worcester Sárkánya, amely mindent megpróbál majd, hogy elpusztítsa, de amikor összecsapnak, a Sárkányt megrontja és leigázza a győzedelmeskedő gonoszsága. Az Óriás rámászik a Sárkány hátára, leveti ruháit, s mezítelenül lovagolja meg azt. A Sárkány felemeli az Óriást az égbe, égnek álló farkával annak csupasz testére sújt, de az Óriás visszanyeri erejét és kardjával átvágja a Sárkány torkát. Végül a Sárkány beletekeredik saját farkába és méregtől hal majd meg.

Totnes Vadkanja követi az Óriást és szörnyű zsarnoksággal elnyomja az embereket. Gloucester majd egy Oroszlánt küld, mely sorozatos csatákat vív az őrjöngő Vadkannal. Az Oroszlán lábával eltiporja a Disznót és kitátott szájával rémületben tartja azt. Végül az Oroszlán hadilábon fog állni mindenkivel a királyságban s a főembereken élősködik. Egy Bika lép be a küzdelembe és jobb lábával az Oroszlánra támad. Keresztülhúzza az Oroszlánt a királyság keskeny útjain, de Oxford falai letörik szarvait. Caerdubalum Rókája kitölti bosszúját az Oroszlánon és fogaival felfalja azt. Ekkor Lincoln Viperája a Róka köré tekeredik és szörnyű sziszegéssel tudtul adja jelenlétét az összegyűlt Sárkányoknak. A Sárkányok megküzdenek és darabokra tépik egymást. A Szárnyas Sárkány legyőzi a Szárnyatlant, belemélyesztvén mérgező fogait a másik orrába. Két másik sárkány is csatlakozik a harchoz s az egyik megöli a másikat. Egy ötödik sárkány lép a két halott helyébe és különféle hadicselekkel elpusztítja a két élőt. Kardot tartván karmai között felmászik az egyik hátára és levágja fejét annak nyakáról. Ekkor levedli bőrét, a másikra mászik, megragadja ellenfele farkát jobb és bal karmaival. Így lecsupaszodva legyőzi azt, mivel amíg a bőr teljesen beborította, nem érhetett el vele szemben semmit. Más sárkányokat is megkínoz majd azzal, hogy a hátukra mászik és keresztülhajtja őket a királyságon.

Ekkor jön egy üvöltő Oroszlán félelmet keltve szörnyű kegyetlenségével. Ez az Oroszlán tizenöt részt eggyé tesz, és uralma alatt tartja az embereket.

Egy Hófehér Óriás ragyogó fényességben sugárzó embereket nemz.

A puhányság elgyengíti a vezéreket, és azok emiatt szörnyekké változnak. Közülük kiemelkedik egy emberi vértől kövér Oroszlán. Egy Férfi egy

sarlóval úgy tesz, mintha az aratásban segítené az Oroszlánt, de amikor az ember megzavarodik, az Oroszlán elpusztítja őt.

A yorki Kocsihajtó majd lecsillapítja az embereket. Kidobja mesterét és felmászik a kocsira, amelyet hajt. Elővészi kardját és megfenyegeti a Keletet, majd megtölti vérrel a keréknyomokat. Eztán tengeri hallá változik, majd társul egy Kígyóval, amely sziszegésével magához vonzza.

Ezért születni fog három Bika, amelyek fényleni fognak, mint a villám. Felzabálják legelőiket, majd fává változnak. Az első Bika egy viperákból font ostort tart majd és hátat fordít a másodszülöttnek. A második Bika harcolni fog, hogy megszerezze a korbácsot az elsőtől, de azt csak a harmadik kaparintja majd meg. El fogják fordítani tekintetüket egymástól, amíg el nem dobják a méregpoharat.

Egy Albanyből jött földműves veszi át helyüket, s hátáról egy kígyó fog lógni. Idejét szántással tölti majd, így hazájának termése fehér lesz, de a Kígyó mérget fog szórni, nehogy a zöld búza szárba szökkenjen.

A népesség csökkenni fog a halálos csapások miatt, és leomlanak a városok falai. Claudius városa lesz az orvoslás forrása. Ebből a városból jő majd a Veszedelem erdei lánya. Hordozni fogja az az orvosság edényét, és újból helyreáll a sziget békéje, ahogyan azután soha többé.

Két ember fogja a jogart tartani, egyik a másik után. A Szarvas Sárkány mindkettőt szolgálni fogja. Az első ember vasba öltözik majd és egy szárnyaló kígyót ül meg lovagló ülésben, mezítelenül; s jobb kezében fogja annak farkát. Sírása felbőszíti a tengert, és rémületet bocsát a másik emberre. Emiatt a másik ember szövetségre lép egy Oroszlánnal, de viszály tör ki köztük és harcolni fognak. Mindkettő roppantul fog szenvedni a másik ütéseitől, de az állati erő elég lesz a győzelemhez.

Egy ember jön majd dobbal és lanttal, aki enyhíteni fogja az Oroszlán vadságát. Ennek okán a királyság népei megbékélnek, és arra bőszítik az Oroszlánt, hogy szerezze meg az orvosság csészéjét. Szállásán ülve fogja vizsgálni az adagot, de kinyújtja kezét Albany felé.

Az északi területeket ez elszomorítja, ezért kitárják templomaik kapuit.

Egy Farkasból zászlóhordozó lesz, csapatokat vezet és Cornwall köré csavarja farkát. Egy szekeres harcos ellenáll a Farkasnak és a cornwalli népet vadkanná változtatja. A Vadkan feldúlja a tartományokat, de fejét a Severn mélyébe rejti.

Egy férfi küzdeni fog egy részeg oroszlánnal és az arany ragyogása megvakítja a szemlélőket. Ezüst fog fehéren fényleni a külső űrben, bajokat okozva a szüretelőknek. Az emberek lerészegednek a nekik kínált bortól: hátat fordítanak a Mennynek, szemüket a földre szegezik. A csillagok elfordítják fényüket ezektől az emberektől és megváltoztatják megszokott útjukat. A termény elszárad a csillagok haragja miatt, és minden nedvesség eltűnik a levegőből.

A gyökerek és ágak felcserélik helyüket, és csodaszámba megy majd ennek furcsasága.

A Merkúr borostyánfénye mellett a Nap elhalványul, s ez rémületet vált ki annak szemtanúi között. Az Árkádiában született Merkúr bolygó megváltoztatja pajzsát; a Mars sisakját Vénusznak fogják hívni. Mars sisakja árnyékot fog vetni és dühöngésében a Merkúr túlfutja pályáját. Vas Orion tartani fogja a kardját. A vizes Nap szenvedést hoz a felhőkre. Jupiter elhagyja rendes ösvényét, ahogy Vénusz is otthagyja kijelölt köreit. A Szaturnusz bolygó rosszindulata esőként hull alá, s görbe sarlóként öli a halandókat. A csillagok tizenkét nagy háza megkönnyezi társaik áthágásának láttát. Az Ikrek megszakítja szokásos ölelését és elküldik a Vízöntőt a forrásokhoz. A Mérleg serpenyői ferdén fognak állni, amíg a Kos alá nem támasztja görbe szarvaival. A Skorpió farka villámokat lövell, míg a Rák harcol a Nappal. A Szűz felmászik a Nyilas hátára s onnan hagyja elhervadni szűzi virágzását. A Hold szekere ámokfutást tesz a zodiákusban, a Fiastyúk darabokra szakad. Ezek egyike sem fog visszatérni elvárt kötelességéhez. Ariadné bezárja ajtaját s elrejtezik az őt bekerítő felhőkben.

Egy szem ragyogásában a tengerek felbőszülnek, és még egyszer kitárul a szelek arénája. A szelek együtt harcolnak a rossz ómenekkel, zajuk a csillagokig ér."

Konstantin háza
(folytatás)

VIII.1. Amikor Merlin elmondta ezeket és más jóslatokat is, a jelenlevők mind elcsodálkoztak szavainak kétértelműségén. A többieknél is meglepettebb Vortigern maga is dicsőítően szólt a fiatalember bölcsességéről és jövőbelátó kinyilatkoztatásairól, lévén a történelem ezen időszakában nem volt senki más, aki kész lett volna így beszélni a király színe előtt.

Vortigern leginkább azt akarta megtudni, miként fogja bevégezni életét, hát megkérdezte a varázslót, mit is tud erről. Merlin a következő választ adta: „Fuss Konstantin fiainak tüzes bosszúja elől, mert ez lesz végzeted, ha nem lesz elég erőd elmenekülni előle! Ebben a pillanatban már hajóikat készítik elő. Éppen szavaimmal egy időben hagyják el Armorica partjait, kiengedik vitorláikat, hogy átszeljék az Óceánt. Nekitámadnak Britannia szigetének, megrohanják a szászokat és leigázzák azok megvetett népét. Első dolguk lesz majd, hogy Téged saját tornyodba zárva, élve égessenek el! Óriási hibát követtél el, mikor elárultad apjukat és a szászokat behívtad szigetedre. Védelmezőidként érkeztek, de jöttük csak saját erőszakos halálodat erősíti meg. Két módját látom végzetednek, s csak nehezen tudnám megmondani, melyiket kerülöd el. Egy részről a szászok dúlják királyságod, és meg próbálnak ölni téged, másrészről a két testvér, Aurelius és Uther partra szállnak és megtesznek minden tőlük telhetőt, hogy megbosszulják apjuk halálát. Keress menedéket, ha tudsz: holnapra már Totnes szigetére kormányozzák hajóikat. A szászok arca vérrel lesz befestve; s amikor megölik Hengistet, Aurelius Ambrosiust koronázzák majd királlyá. Ő majd visszaadja az embereknek tulajdonukat és újból megerősíti az Egyházat is. De méreg végez majd vele. Testvére, Utherpendragon követi őt, de a méreg rövidre szabja napjait. Leszármazottaid lesznek részesei eme aljas tettnek, de a cornwalli Vadkan felfalja őket."

Másnapra Aurelius Ambrosius késlekedés nélkül partra szállt a szigeten.

VIII.2. Mihelyt elterjedt a híre Aurelius jöttének, azok, kiket oly kegyetlenül zavartak szét, most az ország minden részéből újból összeverődtek honfitársuk jöttén felbátorodva, és sokkal vígabban tekintettek a jövőbe, mint korábban. A klérust összehívták, a klerikusok királlyá kenték Aureliust és a megszokott módon hűséget esküdtek neki. A britek egy szászok elleni támadásról tanácskoztak, de a király még óvta őket ettől, mert először Vortigernnel akart végezni. Aurelius Ambrosiust úgy elszomorította apjának elárulása, hogy az ő megbosszulását mindennél fontosabbnak tartotta. Kidolgozott egy tervet, seregével Cambriába vonult, ahol ostrom alá vette a Genoreu[65] várát, amelybe Vortigern menekült. Ez a vár Erging vidékén, a Wye folyó túlpartján fekszik a Cloartius nevű dombon.

Ideérvén Ambrosius, aki csak atyja és testvére rút elárulására tudott gondolni, ezt mondta Eldolnak, Gloucester fejedelmének: „Lásd Herceg Uram, eme hely erődítései és falai nem képesek megvédeni Vortigernt, és engem sem megállítani abban, hogy kardom hegyét belcibe mélyesszem! Kegyetlen véget fog érni, s úgy hiszem, te magad is biztos vagy abban, hogy mindezt kiérdemelte. Minden ember közül ő a legutálatosabb. Mennyire méltó ő a leírhatatlan kínokkal teli halálra! Először elárulta atyámat, Konstantint, aki megszabadította őt és országát a piktek támadásától. Eztán elárulta bátyámat, Konstanst, kit csak azért tett királlyá, hogy elpusztíthassa. Végül agyafúrt trükkökkel megszerezte a koronát, pogányokat hívott be, hogy a helyiekkel keveredjenek, s ő így pusztíthassa el azokat, kik hozzám hűek maradtak. Isten akaratából azzal a csapdával buktatja meg önmagát, melyet elővigyázatlanul hűséges híveinek állított: mert amikor a szászok ráébredtek gonoszságára, száműzték őt királyságából, s ez senkinek sem okozott bánatot. Ugyanakkor véleményem szerint azt mindenkinek sajnálnia kell, hogy eme gonosz férfi az általa behívott pogányokkal elűzette a főembereket, romba döntött egy termékeny országot, szent templomokat pusztított el és eltörölte a kereszténységet a szigeten, tengertől tengerig. Honfitársaim, viselkedjetek igaz férfiakként, s először azon álljatok bosszút, aki miatt mindezek végbementek! Eztán fegyvereinket fordítsuk a bennünket szorongató ellenségeink felé és szabadítsuk meg hazánkat falánk pofájuktól!"

Nem vesztegették az időt, harcba szálltak, felállították ostromgépeiket, és minden tőlük telhetőt megtettek, hogy lerontsák a falakat. Mikor minden egyéb kudarcot vallott, tűzzel próbálkoztak. Ez lángot fogva addig lobogott, amíg fel nem égette a várost Vortigernnel együtt.

VIII.3. Mikor ennek híre elért Hengisthez és szászaihoz, az roppantmód megrettent, mert félte Aurelius bátorságát. Ez a férfi olyan rettenthetetlen és merész volt még galliai tartózkodása alatt is, hogy senki sem mert vele szemtől szemben megütközni. Amikor párbajozott, oly erővel lökte ki ellenfelét lova nyergéből, hogy kopjája is szilánkokra tört.[66] Hovatovább ajándékozásaiban nagylelkű, viselkedésében jó modorú volt, rendszeresen ellátta

az isteni szolgálatot és óvakodott a hazugságtól. Kiválóan harcolt gyalog és annál is jobban lovon, valamint jól képzett volt a hadvezetésben is.

Amíg még Aurelius az armoricai Britanniában tartózkodott, megállás nélkül azt suttogták róla, hogyan készül a sziget elfoglalására. Emiatt a szászok rettegték őt, s most visszavonultak a Humber folyón túlra. Itt megerősítették városaikat és váraikat, mert ezeket szánták menedéknek. Skócia közelsége védelmet nyújtott számukra, mivel ezen föld lakói sohasem mulasztották el megragadni az alkalmat, hogy megnehezítsék a britek életét. Félelmetes volt itt élni, a többé-kevésbé elhagyatott vidék jó rejtekhelyül szolgált az idegeneknek, sőt, földrajzi elhelyezkedése miatt ki volt téve a piktek, skótok, dánok, norvégok és mindenki más dúlásainak.

Ilymód megbizonyosodván arról, hogy az ország rokonszenvét élvezik, a szászok ide vonultak vissza, mert ha szükség támad, itt menedékre lelhetnek, mintha az saját erősségük lenne. Amikor ezt Aureliusnak jelentették, megnőtt bátorsága, hiszen minden reménye megvolt a győzelemre. Amilyen gyorsan csak tudta, összehívta honfitársait, megerősítette hadseregét és északra vonult. A különböző vidékeken átkelve elszomorította azok elhagyatottságának látványa, de leginkább a földig rombolt templomok keserítették el. Megesküdött, ha győzelmet arat, akkor helyreállítja azokat.

VIII.4. Aurelius közeledésének hírére Hengist összeszedte bátorságát, felállított egy válogatott harcosokból álló hadsereget és erőt öntött minden egyes katonába, arra bátorította őket, ne féljenek megütközni Aureliussal, harcoljanak férfiként. Hengist azt állította, hogy Aurelius oldalán mindössze csak kevés armoricai brit van, akiknek száma alig múlja fölül a tízezret, a szigetlakók számát pedig sokkal kevesebbre becsülte, mivel úgy gondolta, azokat már legyőzte és megtizedelte a számos csata során. Győzelmet és személyes biztonságot ígért embereinek, hisz kétszázezer katona volt ott vele.

Ilyen mód felbátorítva embereit, Hengist Aurelius ellen vonult és Maisbeli[57] mezején megütközött vele, mely csatából a brit király győztesen távozott. Hengist hirtelen támadást tervezett, és akkor rontott a britekre, mikor azok a legkevésbé várták. Mindez viszont nem maradhatott rejtve Aurelius előtt. Nagy sietséggel vonult át a harcmezőn, majd amikor ellenfele a látómezejébe került, alakzatba rendezte csapatait. Háromezer armoricai lovas vette fel a hadrendet, a többit csatasorba rendezte a szigetlakók között. A demetaeieket[58] egy dombon, a venedotokat az azt körülvevő erdőben állomásoztatta. Azért tett így, mert így bizonyosodhatott meg arról, hogy a szászok egyik irányból sem tudnak majd kitörni, hiszen ezek az emberek útjukat állják majd.

VIII.5. Ezalatt Eldol, Gloucester hercege a királyhoz ment s azt mondta: „Úgy vélem, ez az alkalom elegendő jóvátétel volna hátralévő napjaimra,

ha Isten is úgy akarná, hogy szemtől szemben harcolhassak Hengisttel: mert ha kardjainkkal egymásra támadnánk, egyikőnk bizonyosan meghalna. Emlékszem az alkalomra, mikor először találkoztunk, a magunk részéről a békére készülve. Mialatt az egyezséget kerestük, Hengist elárulta a jelenlevőket és kést rántott, hogy azzal szúrjon le mindenkit, kivéve engem, mert én találtam egy botot és sikerült elszöknöm. Azon a napon négyszáz és nyolcvan[69] vezér és főrangú halt meg, mind fegyvertelenül. Abban a veszedelmes pillanatban adta Isten kezembe a botot. Azzal védtem meg magam, és így szöktem meg." Ezeket mondta Eldol. Aurelius ezután arra bátorította embereit, helyezzék minden reményüket Isten Fiába és merészen támadjanak ellenségeikre, egy emberként harcoljanak hazájukért.

Saját oldalán Hengist vezényelte a csapatokat, s amint alakzatba állította őket, kiosztotta a parancsait. Körbejárt a sorok között, hogy egységes buzgalomra bőszítsen mindenkit. Végül, mire mindkét oldalt felálltak a seregek, a két csatasor harcba bocsátkozott. Hárították egymás csapásait, s eközben rengeteg vért ontottak. Az egyik oldalon a britek, a másik oldalon a szászok kaptak sebeket és estek el. Ezalatt Aurelius a keresztényeket, Hengist a pogányokat ösztökélte harcra. Az ütközet egész ideje alatt Eldol mindvégig kereste a lehetőséget, hogy szemtől szembe küzdhessen meg Hengisttel. De nem járt sikerrel, mert amikor az látta, hogy embereit Isten segítségével legyőzik a keresztények, azonnal visszavonult és útját Kaerconan felé vette, amelyet ma Cunungeburgnak hívnak.[70] Aurelius üldözte őt, az útjába kerülő embereket pedig mind megölte vagy szolgaságba kényszerítette.

Amikor Hengist látta, hogy Aurelius követi, úgy döntött, nem száll meg a várban. Még egyszer csapatokba állította embereit és felkészítette őket, hogy újabb csatát vívjanak, mivel tudta, hogy a vár nem állhat ellen Aureliusnak, és az egyetlen védelem számára a kard és a lándzsa maradt. Végül Aurelius utolérte Hengistet, csapatokba rendezte katonáit és a lehető legnagyobb vadsággal támadott. A szászok egy emberként védekeztek, mindkét oldalon sokan kaptak halálos sebeket. Mindenütt vér folyt, halálsikolyok bőszítették az életben lévőket még elszántabb harcra.

Végül a szászok győztek volna, ha az armoricai britek lovas különítménye nem vonul fel. Aurelius ugyanoda állította fel őket, ahová az első csatában is. Amikor a lovasság megérkezett, a szászok utat engedtek nyomásuknak, elhagyták soraikat és nem voltak képesek többé felvenni a korábbi pozíciót. Ennek hatására a britek még vadabbul támadtak, egy emberként rohantak az ellenségre. Aurelius egész idő alatt parancsokat osztogatott, sok útjába kerülő katonát sebesített meg, üldözte a menekülőket, így biztonságérzetet nyújtott saját seregének. Ez alatt Eldol fel-alá rohant halált hozva mindazokra, akik szembe mertek vele szállni, de akárkivel is küzdött éppen, szívében mindig a Hengisttel való párbaj lehetőségét kereste.

VIII.6. A különféle csapatok előrenyomultak, és lehetőség nyílt arra, hogy Eldol és Hengist szembekerüljön egymással anélkül, hogy bármelyikük is fölénybe jutott volna, így küzdeni kezdtek. Minő férfiak voltak ők, s mennyivel inkább kedvelték a harcot másoknál! Amint egyikük a másikra sújtott kardjával, szikrák pattantak ütésétől, mintha csak az lett volna a villámok és mennykőcsapások teremtője. Sokáig nem dőlt el, hogy kiben rejtőzik a nagyobb erő. Egyik pillanatban még Eldol tört előre és Hengist hátrált, majd Eldol kényszerült visszakozásra Hengisttel szemben.

Miközben harcoltak, Gorlois, Cornwall hercege vonult feléjük csapataival, közben üldözte az ellenséget. Amint Eldol Gorloisra nézett, visszanyerte önbizalmát, megragadta Hengistet sisakjának orrvédőjénél fogva és teljes erejéből saját emberei közé lökte. Nagy öröm töltötte el és torkaszakadtából így kiáltott: „Isten meghallgatta imámat! Most, emberek, vágjuk le azokat, akik az ambronokból[71] megmaradtak! Kezünkben van a győzelem! Most, hogy Hengist legyőzetett, mindet legyőzhetitek!"

Amíg ezek a dolgok történtek, a britek egyre erősebben támadtak a pogányokra, újra és újra rájuk rontottak, és még azok menekülése közben is mindent elsöprő erővel rohantak rájuk. Nem hagytak nekik nyugtot, míg teljesen meg nem nyerték az ütközetet. A pogányok futottak, ki merre látott. Néhányan városokba, mások a hegyek sűrű erdeibe, megint mások saját hajóikra bújtak, a legnagyobb csapattal Hengist fia, Octa Yorkba vonult vissza, ahol rokona, Eosa őrizte nagy erőkkel a várost.

VIII.7. Amikor Aurelius megnyerte az ütközetet, elfoglalta Conan várośát – amelyről már korábban szólottam – s itt maradt három napig. Ezalatt elrendelte a holtak eltemetését, a sebesültek ellátását, a fáradtak megpihenését és parancsba adta, hogy mindenki azzal kárpótolja magát fáradalmaiért, amit talál. Eztán összehívta vezéreit, hogy döntsenek Hengist sorsáról. Közöttük volt Eldadus, Gloucester püspöke, Eldol testvére, egy roppant bölcs és kegyes ember. Amikor Eldadus látta a király előtt állni Hengistet, elcsendesítette a többieket és így szólt: „Még ha ti mindannyian meg is tennétek minden tőletek telhetőt azért, hogy ezt az embert szabadon engedjék, én magam akkor is darabokra vágnám őt. Ebben Sámuel prófétát követném, aki, amint kezeiben tartotta Agágot, Amalek királyát, szétszabdalta, mondván: „Miképen a te fegyvered sok asszonynépeket fosztott meg fioktól: így minden asszonyok felett a te anyád megfosztatik magzatjától."[72] Ugyanazt tenném ezzel az emberrel, aki nyilvánvalóan maga a második Agág." Erre Eldol elővette kardját, kivezette Hengistet a városba és fejének levágásával a pokolra küldte. Aurelius, aki minden tettében kegyes volt, elrendelte, hogy Hengist sírja felé pogány szokás szerint halmot emeljenek.[73]

VIII.8. Eztán Aurelius York ellen vezette seregét és ostrom alá vette a várost, amit Octa, Hengist fia védett. Amikor a király felállította az ostrom-

zárat, Octának kétségei támadtak afelől, hogy sikeresen ellen tud-e állni és meg tudja-e védeni a várost egy ekkora sereggel szemben. Kikérte emberei tanácsát, majd a vele lévő nemesekkel együtt kivonult, láncot tartva kezeiben és nyaka körül. Bemutatkozott a királynak és a következőt mondta: „Isteneim legyőzettek. Nincs kétségem afelől, hogy a te Istened hatalmasabb, hisz annyi nemes férfit kényszerített már eléd így, mint engem. Fogadd tehát személyünket és ezt a láncdarabot! Ha nem akarsz irgalmazni, akkor kötözz meg, hisz önszántunkból készek vagyunk bármilyen büntetést elviselni."

Aurelius eltelt könyörülettel és elrendelte, hogy hozzanak döntést a szászok ügyében. Amíg a többiek vitatkoztak, Eldadus püspök felállt és ezt tanácsolta: „A gibeoniták saját maguktól jöttek irgalmat kérni Izráel gyermekeitől és meg is kapták azt. Kellene-e nékünk, keresztényeknek, irgalmatlanabbnak lenni a zsidóknál, és megtagadni a kegyelmet ezektől az emberektől? Azt mondom, ha kegyelmet kérnek, kegyelmet is kapjanak. Britannia szigete elég nagy és sok helyütt teljesen lakatlan. Hadd települjenek le itt, és legyenek mindörökké alattvalóink." A király egyetértet Eldadus tanácsával, megkönyörült a szászokon. Octa példáját követve Eosa is eljött és vele menekülttársai, akik szintén bocsánatot nyertek. Aurelius a Skóciához közeli földeket adta nekik, és szerződést kötött velük.

VIII.9. Ellenségei megverése után Aurelius összehívta vezető embereit és uradalmának hercegeit Yorkba, s felszólította őket a szászok által lerombolt templomok felújítására. Ő maga a metropolitai katedrális helyreállításába kezdett, és újjáépíttetett más püspöki templomokat is az egyházmegyében. Tizenöt nap elteltével mesterembereket állított munkába az érintett helyeken, majd Londonba indult, mert ezt sem kímélte meg az ellenség haragja. Elszomorította a város pusztulásának látványa, ezért összegyűjtötte az életben maradt embereket és megkezdte a helyreállítást.

Innen uralta királyságát, újra életbe léptette a figyelmen kívül hagyott törvényeket és visszaadta népének jogos birtokait. Azon földeket, melyeknek tulajdonosai közül senki nem maradt életben, szétosztotta az oldalán harcoló katonák között. Aurelius minden energiáját a királyság helyreállítására fordította, felújította a templomokat, visszaállította a békét, a törvények uralmát és az igazságszolgáltatást.

Eztán Winchesterbe ment, hogy a többihez hasonlóan újjáépítse a várost. Amikor a szükséges intézkedések végére ért, kikérte Eldadus püspök tanácsát és meglátogatta a Kaercaradductól – melyet ma Salisburynak hívnak – nem messze fekvő kolostort. Itt voltak eltemetve azok a vezérek és főrangúak, akiket a hírhedt Hengist elárult. Háromszáz barát kolostora állt itt Ambrius hegyén, mert Ambrius volt – ahogy ők állítják –, aki sok-sok évvel ezelőtt megalapította azt. Amikor Aurelius meglátogatta a holtak nyughelyét, meghatódott és könnyekre fakadt. Végül más dolgokra terelte figyelmét és azon tanakodott, miként lehetne ezt a helyet emlékezetesebbé ten-

ni, mivel úgy vélte, hogy a mező, amely annyi hősi halált halt nemes embert takar, méltó volna egy emlékműre.

VIII.10. Aurelius ácsokat és kőfaragókat hívott minden vidékről, s azt parancsolta, hogy összes tudásukat latba vetve tervezzenek egy új épületet, mely örökké állni fog, emlékeztetve a sok kiváló férfira. Az egész csapat törte a fejét, de végül tanácstalannak mutatkoztak. Ekkor Tremorinus, a Légiók Városának érseke a király elé járult és így szólt: „Ha van valaki valahol, aki képes véghezvinni tervünket, akkor az csak Merlin lehet, Vortigern jósa. Szerintem senki más nincs a királyságodban, aki kiválóbb képességekkel rendelkezne a jövő megjósolásával vagy mechanikai találmányokkal kapcsolatosan. Hívd ide Merlint, vedd igénybe szolgálatát, így felépülhet az általad kért építmény!"

Aurelius sokat kérdezősködött Merlinről; majd számos követet küldött szerte a különböző vidékekre, hogy megtalálják és színe elé hozzák őt. Keresztülutaztak tartományokon, majd Gewissei területén, a Galabes forrásnál leltek rá, amerre gyakran járt. Elmagyarázták, hogy mit akarnak tőle, majd a király elé vezették. Az uralkodó vígan fogadta s azt parancsolta, jósoljon, mert csodákat akar hallani tőle. „Az efféle rejtélyek nem megjósolhatók – válaszolt Merlin –, kivéve akkor, ha a legnagyobb szükség van rájuk. Ha akkor nyilvánítanám ki őket, mikor nincs arra szükség, az engem irányító szellem elhagyna a kellő pillanatban."

Mindenki más kérését ugyanígy utasította vissza. A király nem erőltette tovább a dolgot, hanem a tervezett épületről kérdezte. „Ha meg akarod tisztelni ezen emberek temetkezési helyét valami örökké fennálló emlékművel – válaszolt Merlin –, küldess az Óriások Köréhez, mely a Killaraus hegyen van Írországban. Itt van egy hatalmas kőépítmény, melyet senki emberfia nem építhetett e korban nagy tudás és művésziesség elegye nélkül. A kövek óriásiak, és senki élő ember nincs eléggé erős elmozdításukhoz. Ha ezeket itt helyezed el oly módon, ahogy ott épültek, örökké állni fognak majd."

VIII.11. Merlin ezen szavai után Aurelius nevetésben tört ki. „Hogyan lehetne azokat a roppant köveket idehozni, abból a messzi országból? – kérdezte – Olyan ez, mintha Britannia híjával volna a nagy köveknek." „Ne nevess ily bolond módon, felség – válaszolta Merlin –, mert amire én gondolok, abban nincs semmi nevetséges. Ezen kövek kapcsolódnak valami titkos vallási rítushoz s oly tulajdonságaik vannak, melyek a gyógyászatban fontosak. Sok-sok évvel ezelőtt óriások hozták el őket Afrika legtávolabbi peremvidékeiről és állították fel Írországban, mikor még ők éltek ott. Az volt a tervük, hogy amikor lebetegednek, kádakat építenek a kövek tövébe, hogy azokon keresztül folyassák a vizet, melyben betegként meggyógyulhatnak. Továbbá a vízbe gyógynövényfőzetet kevertek, s így sebeik gyorsabban begyógyultak. Ez nem csak egy egyszerű kő azok közül, melyeknek nincs kúráló hatása."

Amikor a britek ezt hallották, elhatározták, hogy a kövekért küldenek és harcot kezdenek Írország népével, ha azok vissza akarják tartani őket. Végül a király testvére, Utherpendragon és tizenötezer ember lett megbízva a küldetés végrehajtásával. Merlin is csatlakozott hozzájuk, így ha akármilyen gondjuk támadt útközben, bölcsessége és tanácsa gyógyírt jelentett. Hajóikat tengerre bocsátották. Kedvező széllel megérkeztek Írországba.

VIII.12. Ekkoriban itt egy fiatalember, a figyelemreméltóan bátor Gillomanius volt a király. Amint hallott a britek partraszállásáról, hatalmas sereget gyűjtött össze és sietett megütközni velük. Amikor megtudta jöttük célját, kinevette őket a körülöttük állók színe előtt. „Nem lep meg, hogy egy gyáva népség, mint a szászok, képes feldúlni a britek szigetét, mert a britek bolondok és ostobák. Hallott már valaki ilyen ostobaságról? Hogy Írország sziklái annyival jobbak lennének Britanniáéinál, hogy azért királyságunkat megtámadják? Fegyverezzétek fel magatokat és védjétek hazátokat, mert amíg én élek, ezek egy darabot sem szerezhetnek meg a Gyűrű töredékéből!"

Amikor látta, hogy az írek készek a harcra, Uther felállította saját csatasorát és megütközött velük. A britek szinte azonnal győzelmet arattak. Az írek ugyanúgy öltek és csonkítottak, de Gillomanius menekülni kényszerült. Megnyervén a csatát, a britek a Killaraus hegy felé vonultak. A kőépítményhez érve elteltek csodálattal. Merlin odament hozzájuk: „Próbáljátok ki erőtöket ifjak – mondta – és lássátok, hogy több erő kell, mint lelemény vagy több lelemény, mint erő, hogy ezen sziklák lebontassanak!"

Ajánlására minden elképzelhető technikát kipróbáltak és mindent megtettek a Gyűrű lebontására. Horgonyköteleket kötöztek rá és ostromlétrákat támasztottak hozzá, mindenki azzal próbálkozott, amit hasznosnak vélt, de egyikkel sem tudtak szemernyit sem előrehaladni. Amikor Merlin látta erőlködésüket, nevetésben tört ki. Az összes szükségesnek ítélt felszerelés nélkül is gyorsabban lebontotta a köveket, mint képzelnéd. Ledöntvén őket a hajó fedélzetére vitette, és szívükben örömmel visszatértek Britanniába.

Jó szél volt. Partra szálltak és elindultak a sziklákkal a hősök temetőjéhez. Amint erről Aurelius tudomást szerzett, mindenhová hírnököt küldött Britannia-szerte, és gyűlésre parancsolta a klerikusokat és az ország népét, hogy amint összegyűlnek, vonuljanak az Ambrius hegyre, ahol ceremóniát tartanak és megünneplik a temetkezési hely újjáavatását – ahogyan azt említettem. Aurelius hívására a püspökök, az apátok, a különböző népek és a katonaság összegyűltek a kitűzött napon. Aurelius a fejére helyezte a koronát és levezényelte a pünkösdi lakomát. Fejedelmi szokás szerint a három egymást követő napot egyetlen hosszú mulatságnak szentelte. Ennek részeként földeket adományozott azoknak, akiknek még nem volt: így jutalmazta meg őket a szolgálatában tett erőfeszítéseikért. A két érseki székhely, York és a Légiók Városa plébános nélkül volt, így egy általános tanács-

kozással próbálta megoldani ennek problémáját. York élére kinevezte Samsont, egy kiváló férfit, ki híres volt kegyességéről; a Légiók Városa élére Dubriciust, aki az esedékes előléptetésre már korábban kiválasztatott Istennek tett szolgálata miatt.

Amint ezeket és más ehhez hasonlókat elintézte, Aurelius parancsba adta Merlinnek, hogy állítsa a temetkezési hely köré az Írországból hozott sziklákat. A mágus engedelmeskedett a királyi rendeletnek és a sír mellett körberakta a köveket éppen úgy, ahogyan azok a Killaraus hegyen álltak, így bizonyítván, hogy tehetsége sokkal hatalmasabb, mint bármekkora erő.

VIII.13. Ebben az időben Vortigern Germániába menekült fia, Paschent az ország minden katonáját felbuzdította Aurelius Ambrosius ellen. A germánoknak temérdek pénzt, aranyat és ezüstöt ígért, ha képesek elfoglalni Britanniát, mivel szíve vágya volt apja megbosszulása. Végül, mikor már minden fiatal férfit felbujtott ígéretével, felállította a lehető legnagyobb flottát, majd a sziget északi részén szállt partra és megkezdte annak elpusztítását. Ezt jelentették a királynak. Az összehívta saját seregeit, hogy megütközhessen Paschenttel és pusztító ellenségét csatára kényszerítse. Azok kiálltak a harcra és megütköztek a szigetlakókkal. A pogányok Isten segedelmével elbuktak és menekülésre kényszerültek.

VIII.14. Miután Paschent futásra kényszerült, nem mert visszatérni Germániába. Megfordította vitorláit és Gillomaniushoz ment Írországba, aki szívélyesen fogadta. Megszánta Paschentet, mikor az elmesélte szerencsétlenségét. Segítséget ígért neki és elpanaszolta saját sérelmét is, melyet Uther, Aurelius testvére okozott számára az Óriások Gyűrűjének keresésével. Szövetség köttetett kettejük között. Hajókat állítottak ki, a fedélzetre szálltak és Menevia városától nem messze értek partot. Amint ennek híre ment, fegyveres férfiak gyűltek össze és Utherpendragon vezetésével kivonultak Cambriába, hogy csapást mérjenek rájuk. Aurelius ez idő alatt betegen feküdt Winchesterben, így nem lehetett jelen. Amikor ez Paschent tudomására jutott, Gillomanius és a szászok, akik vele voltak, felvidultak, mivel úgy vélték, Aurelius megbetegedésével a királyságot majd könnyen elfoglalhatják.

Mialatt az emberek a történteken tanakodtak, egy szász, akit Eopának hívtak, Paschent elé járult. „Mennyit adsz annak, aki megöli Aurelius Ambrosiust?" – kérdezte. „Ha találok akárkit is, aki kész lenne erre – válaszolta Paschent –, ezer font ezüstöt és egész életen át szóló barátságomat adnám néki. Ha jó szerencsével elnyerném a sziget koronáját, őt a seregem parancsnokává tenném, s erre meg is esküszöm." „Megtanultam a britek nyelvét – mondta Eopa – és ismerem szokásaikat, valamint vannak ismereteim a gyógyító praktikákban is. Ha megtartod szavad, akkor én egy keresztény brit álruháját öltöm magamra, bejárást nyerek majd a királyhoz, mint orvos

és oly mérget keverek neki, mely végez vele. Hogy elé jussak, szerzetesnek adom ki magam oly áhítatosan, amennyire csak kell, és a tanokban is jártas leszek." Amint az elmondta tervét, Paschent megegyezett vele és esküt tett az ígéret betartására.

Eopa ekkor leborotválta szakállát, tonzúrát vágtak neki, szerzetesi szokásokat vett föl és számos, gyógyszerrel teli edénnyel Winchesterbe indult. A városba érve felajánlotta szolgálatait a király cselédjeinek, akik előzékenyen fogadták. Senkit sem lehet szívélyesebben látni egy gyógyítónál. Eopát szólították és a királyhoz vezették. A királynak gyógyulást ígért, ha az beveszi szereit. Megparancsolták neki a gyógyír elkészítését. Erre ő megkeverte a mérget és a királynak adta. Aurelius elvette és egyszerre lenyelte azt, majd az átkozott ambron azt tanácsolta neki, húzódjon a takaró alá és aludjon: a méreg így sokkal gyorsabban fejtette ki hatását. A király azonnal megfogadta árulójának tanácsát és a felépülés reményében aludni tért. A méreg gyorsan átjárta ereit és teste pórusait, így a halál álmában jött érte. Ezalatt az átkozott áruló eltűnt a tömegben, és nem találták többé az udvarban.

Míg ezek történtek Winchesterben, egy hatalmas és ragyogó csillag jelent meg, egyetlen fénycsóva sugárzott belőle, ezen csóva végén volt egy tűzgömb, mely sárkányalakot öltött. A sárkány szájából két fénysugár tört elő, melyek egyike Gallia határán túl nyúlt, míg a másik az Ír tenger felé tartott, és hét kisebb ágra szakadt.

VIII.15. Ez a csillag háromszor jelent meg s mindenkit, aki látta, félelemmel és csodálattal töltött el. Uther, a király testvére, aki éppen az ellenség hadseregét üldözte, a többi emberhez hasonlóan megrettent. Összehívta bölcseit, hátha meg tudják mondani neki, mit jelent a csillag. Odahívta Merlint – aki a hadsereggel tartott –, hogy értekezzen a többiekkel. Így elmondhatta jó tanácsát. Amint a mágus ott állt vezére előtt és engedélyezték számára a csillag jelentésének magyarázatát, ő könnyekre fakadt, hívta segítő szellemeit és hangosan így jövendölt: „Veszteségünk pótolhatatlan – mondta –, elárvult Britannia népe! Ragyogó királyunk eltávozott. Aurelius Ambrosius, a britek hírneves királya meghalt. Ha Isten meg nem segít, halálával mi is vele halunk. Siessünk, nemes vezér! Siessünk Uther, és ne késlekedjünk megütközni az ellenséggel! A győzelem a tiéd lesz és te leszel Britannia királya. Az üstökös téged jelöl, te vagy a tüzes sárkány a csillag mögött. A sugár, mely Gallia határán túl nyúlik, fiadat jelenti, ki a leghatalmasabb ember lesz a világon. Uralma minden királyságra kiterjed, melyet a fénycsóva beborít. A második sugár lányodat jelöli, akinek fiai és unokái egymás után fogják uralni Britannia királyságát."

VIII.16. Habár kételkedett felőle, hogy Merlin jóslata igaz-e vagy sem, Uther mégis folytatta megkezdett előrenyomulását az ellenséggel szemben. Félnapi menet után Meneviába ért. Amint jöttének híre Gillomanius, Paschent

és a szászok tudomására jutott, kivonultak, hogy csatát vívjanak vele. A seregek felsorakoztak mindkét oldalon, alakzatba szerveződtek és felvonultak, hogy összecsapjanak egymással, és ahogyan az minden ütközetben történni szokott, katonák estek el mindkét oldalon. Végül, mikor a nap nagy része már eltelt, Uther bizonyult erősebbnek és győzelmet aratott, melynek során végzett Gillomaniusszal és Paschenttel. A barbárok menekülőre fogták és hajóikra futottak, de az őket üldöző szigetlakók sokat levágtak közülük.

Krisztus kegyelméből a győzelem ismét a mi vezérünké lett. Ezen nagy cselekedet után Uther a lehető legsebesebben Winchesterbe vonult. Útközben találkozott a hírnökökkel, akik értesítették a király haláláról, mondván hogy Aureliust a püspökök hamarosan eltemetik Ambrius kolostora mellett, az Óriások Gyűrűjében, abban az építményben, melynek felhúzását maga rendelte el. Halálhírét hallva a püspökök, apátok és az egyházmegye minden klerikusa összegyűlt Winchester városában. A király nagyságához méltó temetést rendeztek. Még életében elrendelte, hogy az általa királyi pompával készített temetkezési helyen helyezzék örök nyugalomra.

VIII.17. Aurelius testvére, Uther színe elé idézte az egyháziakat és királyságának embereit, majd saját védelme alá helyezte a sziget koronáját. A jelenlévők teljes egyetértésével választották királlyá. Merlin csillagokra szóló magyarázatára gondolva – amelyről már meséltem – elrendelte, hogy aranyból készítsenek két sárkányt a csillag sugarában látottak mintájára. Amint a sárkányok oly csodás mívességgel elkészültek, egyiket a winchesteri katedrális gyűléstermében helyeztette el, a másikat megtartotta, hogy magával vihesse háborúiba. Ettől a pillanattól kezdve hívták őt Utherpendragonnak, mely brit nyelven annyit tesz, a Sárkány Feje. Neve a sárkányt jelöli, melyet Merlin A királynak jövendölt.

VIII.18. Ezalatt Hengist fia Octa és az ő rokona, Eosa abban a hitben, hogy felszabadultak Aurelius Ambrosiusnak tett hűségesküjük alól, minden lehetőséget megragadva mozgolódni kezdtek a király ellen, és birodalmának lerohanását tervezték. Kezdetben csak a Paschent által behívott szászokkal szövetkeztek, majd követeket küldtek Germániába az ott maradottak toborzására. Octa került a hatalmas hadsereg élére és meghódította az északi tartományokat. Kegyetlen vágyának eleget téve tört előre, míg Albanytól Yorkig minden várost és erősséget el nem pusztított. Amikor már York ostromához fogott, megjelent ott Utherpendragon királyságának teljes seregével, majd szabályos csatában ütközött meg Octával. A szászok férfiasan védekeztek. A britektől elszenvedett veszteségek nem törték meg őket, így visszaverték és menekülésre bírták ellenségeiket. Győzelmet aratván a Damenhegyig üldözték a briteket, amíg le nem szállt az éjszaka.

Ez a hely egy meredek domb volt, csúcsát sűrű erdő borította, oldalában éles sziklák álltak, melyek vadállatoknak szolgáltak búvóhelyül. A britek el-

foglalták a hegyet és az éjszakát a kövek és bozótosok közt töltötték. Amint a Göncölszekér útjának második felére ért, Uther magához rendelte vezéreit és hercegeit, hogy kikérje tanácsukat, miként támadjanak az ellenségre. Mind a király elé járultak, az pedig szólásra parancsolta őket. Gorloist, Cornwall hercegét kérdezte először, egy sokat tapasztalt, javakorabeli férfiút. „Nem ez a megfelelő pillanat arra – mondta Gorlois –, hogy vacogó fogakkal bujkáljunk, vagy a bozótban meneküljünk az ellenség elől. Amíg az éjszaka tart bátran és vakmerőn kell viselkednünk, ha továbbra is élni akarjuk életünket és meg akarjuk tartani szabadságunkat. Nagy a pogányok ereje, katonáik harcra készek. Nekünk sokkal kevesebb emberünk van. Ha megvárjuk a hajnalt, nem gondolom, hogy támadásunk sikerrel járhat. Még a sötétség leple alatt kell hát indulnunk. Szoros hadrendben leereszkedünk, és támadásunk váratlanságával meglepjük őket saját táborukban. Ha így teszünk, bizonyosan győzelmet aratunk, de ahhoz elszántan és hirtelen kell támadnunk."

Gorlois tanácsa meggyőzte a királyt, ahogyan másokat is, így végiggondolták terveiket. Miután a katonák felfegyverkeztek és csapatokba rendeződtek, az ellenség tábora felé kezdtek vonulni a rajtaütés reményében, de az őrszemek észrevették jöttük és kürtjeik megfújásával felébresztették alvó parancsnokaikat. A barbárok meglepődtek és pánik tört ki közöttük. Egyesek igyekeztek felfegyverkezni, mások pedig arra futottak, amerre láttak. A britek szoros kötelékben vonultak előre és hamarosan elérték a tábort. Csupasz kardokkal törtek rájuk és elfoglalván a kaput betörtek az ellenség közé. A legkevésbé várt pillanatban támadtak, így azok nem tudtak hatékonyan védekezni. A mieink tervük megvalósulásának láttán egyre vakmerőbbek lettek, minden erejükkel egyre előrébb nyomultak. Teljes erejükkel mészárolták a pogányokat, jó pár ezret el is pusztítottak belőlük. Végül Octát és Eosát elfogták, a szászokra teljes vereséget mértek.

VIII.19. A győzelem után Uther Alclud[74] városába ment, ahol elrendezte a vidék ügyes-bajos dolgait és helyreállította a békét. Ezt követően elment a skótok földjére és visszakényszerítette ennek lázadó népét a saját hűségére, úgy téve igazságot a különböző tartományokban, amiként arra még elődei sem voltak képesek. A bűnösök roppantmód megrémültek ekkor, mert a bűnt kegyetlenül megtorolták. Az északi tartományok megbékéltetése után Londonba ment. Elrendelte, hogy Octát és Eosát itt tartsák fogva.

A következő húsvétkor Uther parancsba adta nemeseinek, hogy jöjjenek Londonba, ahol fejére helyezhetné a koronát és méltón megünnepelhetnék trónralépését. Meghívását mind elfogadták, és az ország minden vidékeiről jőve összegyűltek a nevezett városban az ünnep előestéjén. A király úgy ünnepelt, ahogyan szándékában is állt, jól érezte magát vezérei társaságában. Azok szintén boldogok voltak, mert látták, hogy nyájasan fogadja őket. Sok főrangú gyűlt össze, akik méltó módon jelentek meg a lakomán, magukkal hozták feleségeiket és lányaikat.

Többek között jelen volt Gorlois, Cornwall hercege is feleségével, Ygernával, aki Britannia legszebb asszonya volt. Amint a király megpillantotta őt a többi nő között, szíve azonnal vággyal telt el iránta, így nem érdekelte semmi más, minden figyelmét rá összpontosította. Neki és csak neki több tál ételt is rendelt és csak hozzá küldte el saját szolgáit borral teli aranykupákkal. Folyton mosolygott rá és vidám beszélgetéssel foglalta le. Amikor Ygerna férje látta mindezt, annyira felháborodott, hogy köszönés nélkül távozott az udvarból. A jelenlévők közül senki sem volt képes visszatérésre bírni, mert Gorlois attól tartott, hogy elveszíti azt, akit mindenkinél jobban szeret. Uther kijött a sodrából és a herceget visszatérésre parancsolta, hogy a sérelemért elégtételt vehessen. Gorlois nem engedelmeskedett. A király szörnyen feldühödött és megesküdött, hogy feldúlja Gorlois földjeit, hacsak az nem kér azonnal bocsánatot.

A király minden teketóriázás nélkül hatalmas sereget gyűjtött és Cornwall hercegsége ellen vonult, ahol tűzbe borította a városokat és a várakat. Gorlois serege volt a kisebb, így nem mert csatát vállalni a királlyal. Jobbnak látta, ha megerősíti várai helyőrségét és kitart addig, míg segítséget nem kap Írországból. Mivel jobban aggódott feleségéért, mint önmagáért, az asszonyt Tintagel várában hagyta a tengerparton, amelyet uradalma legbiztonságosabb helyének vélt. Ő maga Dimilioc[75] megerősített táborában lelt menedéket, így ha utol is éri őket a katasztrófa, legalább nem egyszerre lesznek veszélyben. Amint ezt Uther megtudta, Gorlois tábora ellen vonult, ostrom alá vette és elvágta annak minden kivezető útvonalát.

Végül egy hét elteltével a király vágya Ygerna iránt olyannyira erőssé vált, hogy nem bírta azt tovább fékezni. Magához hívta a Ridcaradochi Ulfint, katonáját és személyes jó barátját, hogy elmondja neki, mi jár a fejében. „Reménytelenül szerelmes vagyok Ygernába – mondta Uther – és ha nem kaphatom meg, minden bizonnyal összeroppanok. Mondd meg, hogy hogyan tudnám kiélni iránta érzett vágyamat, mert máskülönben belehalok az engem elemésztő vágyba!" „Ki tudna neked hasznos tanácsot adni – válaszolt Ulfin –, ha a világon nincs olyan hatalom, amely minket eljuttathatna hozzá Tintagel várába? A várat magasan a tenger fölé építették és minden oldalról víz veszi körül, nincs más út hozzá, csak egy keskeny sziklasáv. Három fegyveres harcos is tartani tudja ellened, még akkor is, ha egész Britannia összes katonájával támadnád. Ha a jós Merlin tanácsot ad problémádra, akkor véleményem szerint segítségével el tudod érni, amit akarsz." A király hitt Ulfinnak és az ostromhoz hívta Merlint.

Merlin azonnal jött. Amikor a király előtt megjelent, megparancsolták neki, hogy találja ki, mi módon juthatna Uther Ygernához. Amikor Merlin látta a kínt, amit a király szenved el a nő miatt, elcsodálkozott a szenvedély erején: „Ha azon vagy, hogy véghezvidd kívánságodat, olyan módszereket kell használnod, melyek meglehetősen újak és ismeretlenek napjainkban. Csodaszereimmel el tudom érni, hogy pontosan úgy nézz majd ki, mint Gor-

lois, hasonlítani fogsz rá minden porcikádban. Ha azt teszed, amit mondok, pontosan olyanná leszel, mint ő, Ulfin pedig mint Gorlois társa, Tintageli Jordan. Saját kinézetemet is megváltoztatom, hogy veletek mehessek. Így biztonságosan juthattok be a várba Ygernához, mert bebocsátást fogtok nyerni.

A király egyetértett és figyelmesen végighallgatta, mi a teendője. Végül parancsot adott alárendeltjeinek az ostrom leállítására, bevette Merlin szereit és olyanná változott, mint Gorlois. Ulfin olyanná lett, mint Jordan, Merlin pedig, mint egy Britaelis nevű férfi; és mindez úgy történt, hogy senki sem tudta volna megmondani, miként is néztek ki korábban. Eztán elindultak Tintagelbe és alkonyatkor eljutottak a kastélyhoz. Amikor azt mondták az őrnek, hogy ura közeledik, az kinyitotta a kapukat és beengedte őket. Ki gondolhatott volna másra, mint hogy személyesen Gorlois jött haza? A király Ygernával töltötte az éjszakát és kiélte vágyait szerelmükben. Becsapta őt magára öltött álruhájával, becsapta a neki mondott hazugságokkal, melyeket nagy gondossággal tervezett el. Azt mondta, titokban jött el az ostromlott táborból, hogy bizonyosságot nyerjen annak épségéről, akit oly nagyon szeret, és hogy tudja, várával is minden rendben van-e. Az asszony természetesen mindent elhitt neki, minden kérését teljesítette. Ezen az éjszakán fogant meg szíve alatt a leghíresebb ember, Arthur, aki később egyedülálló bátorságával oly nagy elismerést szerzett.

VIII.20. Eközben Dimilioc ostromában felfedezték, hogy a király nincs jelen. Serege a király parancsai ellenére megpróbálta megbontani a falakat és csatára hívni a herceget. A herceg rossz döntést hozva kirontott embereivel, mert úgy gondolta, kicsiny seregével mégis képes lesz visszatartani azt a rengeteg embert. A küzdelem váltakozó sikerekkel zajlott, de Gorlois az elsők között esett el. Embereit szétszalasztották, az ostromlott tábort pedig elfoglalták. Az ott tartott kincset a legméltánytalanabb módon osztották szét, mivel minden ember annyit kapott, amennyire mohó kezét rá tudta tenni, vagy amennyit a jószerencse és saját testi ereje segítségével megszerzett.

Még mielőtt a merész cselekedetet követő gyalázat alábbhagyott volna, hírnökök jöttek Ygernához, hogy közöljék vele az ostrom végét és a herceg halálhírét. Amikor meglátták a királyt vezérük képében Ygerna mellett ülni, igencsak elcsodálkoztak, hisz azt a férfit látták, akit holtan hagytak hátra az ostromban és lám, most náluk hamarabb, biztonságban érkezett meg. Természetesen nem tudtak a Merlin által készített szerekről. A király a hercegné köré fonta karját és nevetett jelentésükön: „Nem vagyok halott – mondta –, sőt, mint láthatjátok, nagyon is élek! Táborom elpusztítása roppantmód elszomorít, ahogy parancsnokaim lemészárlása is, emellett az a veszély is fennáll, hogy a király idejön és elfog minket a várban. Kimegyek és találkozom vele, így talán békét köthetünk és elkerülhetjük, hogy valami sokkal rosszabb történjen."

A király kivonult saját seregéhez, hátrahagyta álcáját és újból Utherpendragon lett. Amikor saját katonáitól is hallotta, mi történt, meggyászolta Gorlois halálát, de egyben boldog is volt, mert így Ygerna felszabadult házastársi esküje alól. Visszatért Tintagelbe, elfoglalta a várat és vele együtt Ygernát is, aki így azzá lett, akivé a király tenni akarta. Ettől a naptól egyenlőként éltek együtt, és egyesítette őket az egymás iránt érzett nagy szerelem. Egy fiuk és egy lányuk született. A fiút Arthurnak, a lányt Annának nevezték.

VIII.21. Ahogyan a napok teltek és évekké hosszabbodtak, a király ágynak dőlt egy olyan betegség miatt, amely már hosszú ideje gyötörte. Az Octát és Eosát őrző porkolábok – ahogyan korábban mondtam[76] – unalmas életet éltek. Foglyaikkal együtt végül Germániába szöktek és szörnyű rémületet hoztak Britanniára: szárnyra kelt a hír, hogy már fellázították az egész országot és kiállítottak egy hatalmas flottát, amin visszatérnek, hogy lerombolhassák a szigetet. Ez meg is történt: megszámlálhatatlanul sok hajóval és még ennél is több emberrel tértek vissza. Elfoglalták Albany egyes részeit, a városokat porig égették, és nem kímélték a bennük lakókat sem. A brit sereg a lodonesiai[77] Loth vezetésére lett bízva azzal a paranccsal, hogy távol kell tartania az ellenséget. Ez a férfi a vezérek egyike volt, ragyogó katona, mind korban, mind bölcsességben érett. Szolgálataiért cserébe a király hozzáadta lányát, Annát és kormányzására bízta a királyságot arra az időre, amíg ő maga beteg. Amikor Loth előretört az ellenséggel szemben, azok állandóan visszaverték támadásait, így a városokban kellett menedékre lelnie. Más alkalmakkor ő üldözte a barbárokat és szétverte seregeiket, hogy azok az erdőkbe vagy hajóikra kellett meneküljenek. A két tábor között vívott csaták kimenetele mindig kétséges volt, nehéz volt megmondani, ki lesz majd a győztes. A briteknek a kevélység volt a legnagyobb hibája, mert nem mindig teljesítették vezéreik parancsát: ez aláásta erejüket és képtelenek lettek a harcmezőn vereséget mérni ellenségeikre.

VIII.22. Már majdnem az egész sziget elveszett. Amikor ez a király fülébe jutott, jobban feldühödött, mint azt legyengült szervezete elviselte volna. Minden vezérét maga elé hívatta, hogy rendre tudja utasítani őket gőgös büszkeségükért és gyöngeségükért. Amint látta őket összejőve, zord szemrehányást tett nekik és megfogadta, hogy saját maga vezeti majd őket a pogányok ellen. Parancsba adta egy hordszék építését, mellyel közlekedhet, mivel legyengült állapota lehetetlenné tette, hogy másképp vehessen részt az ütközetben. Ezt követően elrendelte számukra, hogy készüljenek fel a kivonulásra, melyet alkalom adtával azonnal végre kell, hogy hajtsanak. A hordszéket azonnal elkészítették, az emberek felkészültek az indulásra és várták alkalmat.

VIII.23. A királyt felhelyezték hordszékére, majd kivonultak St. Albansba, ahol – miként már mondottam – a szászok erőszakoskodtak a helybeliekkel. Amikor a britek érkezésének és a király hordszéken jöttének híre Octa és Eosa fülébe jutott, túl büszkék lettek ahhoz, hogy a földön harcoljanak vele. Mivel Uther már félholt volt, nem tartották illőnek egy, az ő állapotában lévő emberrel harcolni. Visszavonultak a városba, nyitva hagyták a kapukat, így mutatták, hogy nem félnek tőle. Amikor ezt jelentették Uthernek, ő azonnal elrendelte a város ostromát és a falak megrohamozását minden oldalról. A britek engedelmeskedtek, körbevették a várost és támadták a falakat. Sok szászt vágtak le, lerombolták a falakat és be is jutottak volna, ha a pogányok végül ellen nem állnak.

A britek már túl voltak az ostrom javán, a pogányok pedig már megbánták korábbi gőgjüket és elhatározták, hogy ott védik magukat, ahol még tudják. Felmásztak a falakra és minden kezük ügyébe kerülő fegyvert felhasználva visszalökték az ostromlókat. Így harcoltak egymással, mikor leszállt az éj, mely a fegyverek lerakását és a pihenést parancsolta számukra. Sokaknak volt szüksége nyugalomra, de a többség kedvezőbbnek vélte egy terv kidolgozását, amellyel elpusztíthatják ellenségeiket.

Amikor a szászok rádöbbentek, hogy büszkeségük mekkora kárt okozott nekik – hisz a britek már elérkeztek a győzelem pillanatához –, elhatározták, hogy napkeltekor kitörnek és nyílt színi csatára hívják ellenfeleiket. Ezt is tették. A felkelő nappal kivonultak, egyik csapat a másik után, és megkezdték tervük megvalósítását. Ezt látván, a britek harcosaikat csapatokba osztották és megindították az első támadást. A szigetlakók előrenyomultak, a szászok pedig tartották állásaikat. Mindkét oldalon súlyos mészárlás folyt. Végül, amikor már a nap nagy része eltelt, a britek királya győzelmet aratott, Octa és Eosa elesett, a szászok visszavonultak. Roppantul megörült Uther a történteknek és annak ellenére, hogy korábban más ember segítsége nélkül magát megemelni sem tudta, most egy kis erőfeszítés után egyenesen állt hordszékén, s úgy tűnt, hirtelen visszanyerte minden erejét.

„Az ambronok félholt királynak szoktak hívni engem – mondta, s beszéd közben nevetésben tört ki – azért, mert betegségtől legyengülve hordszékemben terültem el. Tényleg félholt voltam, de inkább leszek beteg, és győzöm le őket, mintsem ép és egészséges, teljes életerőmben, de szenvedjek vereséget. Dicsőségben halni meg többet jelent nekem, mint szégyenben élni!"

VIII.24. Ugyan a szászokat legyőzték – amint azt a fentebbiekben leírtam –, de azok mégsem hagytak fel gonosz terveikkel. Éppen ellenkezőleg, az északi tartományokba vonultak és ott könyörtelenül gyilkolták az embereket. Uther király kénytelen volt üldözni őket, de főemberei óvták ettől, mert a győzelem után a betegsége még rosszabbra fordult. Emiatt a barbárok is egyre vakmerőbbek lettek vállalkozásaikban, minden erejükkel azon

voltak, hogy teljes ellenőrzésük alá vonják a királyságot. Árulásukhoz támogatókat is találtak, és kiötölték, miként tudnák fortéllyal elpusztítani a királyt. Amikor minden más lehetőség kudarcot vallott, úgy döntöttek, méreggel végeznek vele. Ezt tették: amíg Uther betegen feküdt St. Albansban, kémeket küldtek hozzá koldusoknak öltözve, akiknek az volt a feladata, hogy felderítsék, miként is folynak a dolgok az udvarban. Amikor azok mindent megtudtak, rájöttek, hogyan lehetne Uthert megölni. A király szállásához közel volt egy nagyon tiszta vizű forrás, amelyből az mindig inni szokott, amikor betegsége miatt rákényszerült. Az árulók a forráshoz mentek és méreggel szennyezték be, így minden feltörő víz megfertőződött. Amikor a király ivott belőle, azonnal meghalt. Amíg meg nem találták a baj eredetét, további több száz ember vesztette életét. Ekkor a forrást földdel temették be. Mihelyt a király halálának híre ment, az ország püspökei és klerikusai odamentek és a testet Ambrius kolostorába vitték, majd királyi pompával Aurelius Ambrosius oldalára temették az Óriások Gyűrűjébe.

Britanniai Arthur

IX.1. Utherpendragon halála után a britek vezérei összegyűltek különböző tartományaikból Silchester városába és azt javasolták Dubriciusnak, aki a Légiók Városának érseke volt, hogy királyukul Arthurt, Uther fiát kellene koronázni. A szükség sürgette őket, ugyanis a szászok, miután értesültek Utherpendragon haláláról, behívták rokonaikat Germániából, kinevezték vezetőjüknek Colgrint és elkezdték minden tőlük telhető módon pusztítani a briteket. Már végigdúlták a sziget azon részét, amely a Humber folyótól a Caithness tengerig nyúlt.

Dubricius megsiratta az ország szomorú állapotát. Magához hívatta a többi püspököt és a királyság koronáját Arthur fejére helyezte. Arthur még csak tizenöt esztendős volt, de kitűnt a többiek közül bátorságával és nagylelkűségével. Emellett veleszületett jósága olyan kellemet adott neki, hogy szinte mindenki szerette. Amint felövezték a királyi jelvényekkel, elvégezte a szokásos ajándékosztást. Nagyszámú katonaság csoportosult köré, így gyorsan végére járt a szétosztandóknak. Habár e férfi, akinek a bőkezűség és a bátorság természetesen megadatott volt, könnyen találhatta magát szükséghelyzetben, a szegénység sohasem volt osztályrésze. Arthur bátorsága együtt járt nagylelkűségével és arra szánta magát, hogy megtámadja a szászokat, így azok javaival tudja jutalmazni követőit, kik házát szolgálták. Ügyének igazságos volta arra ösztökélte, hogy benyújtsa jogos igényét az egész sziget királyságára. Ekkor összehívta az összes ifjat – akiket bemutattam – és York felé vonult.

Amint ezt jelentették Colgrinnak, az összehívta a szászokat, skótokat és a pikteket, hogy mérhetetlen sokaságú seregével megütközzön Arhurral. Mikor összecsaptak a Douglas folyó mellett, mindkét fél élete súlyos veszedelemben volt, mégis Arthur lett a győztes. Colgrin elmenekült, a király pedig üldözte őt. Ekkor a szászok Yorkba vonultak és a király ostrom alá vette a várost.

Midőn Baldulf, Colgrin testvére hallott annak vereségéről, hatezer emberrel az ostromlott várhoz vonult annak reményében, hogy felszabadíthatja rokonát. A csata idején Baldulf még a tengerparton várakozott Cheldric[78] herceg érkezésére, aki útban volt a germániai utánpótlással. Amikor tíz mérföldre járt York városától, Baldulf úgy döntött, az éjszakai menetelés előnyét választja, így váratlanul támadhat majd. Arthur megtudta ezt és megparancsolta Cadornak, Cornwall hercegének, hogy még azon az éjjelen ütközzön meg Baldulffal, melyhez vigyen magával hatszáz lovast és háromezer gyalogost. Cador elzárta az ellenség útját és váratlanul támadhatott a szászokra, akik szétszabdaltattak és legyilkoltattak. Aki életben maradt, az menekülni kényszerült. A vereség után Baldulf nagyon aggódott amiatt, hogy nem lesz képes testvérének segítséget nyújtani: azt fontolgatta, hogyan tudna kapcsolatba lépni Colgrinnal, mivel meg volt győződve arról, hogy együtt ki tudnak találni egy biztonságos menekülési módot. Ezért mindenképpen el kellett jutnia testvéréhez.

Mikor Baldulf rájött, hogy nem tud másképp bejutni, rövidre vágatta haját és szakállát, s úgy öltözött fel, mint egy hárfás vándor énekes. Fel-alá járkált a táborban és dallamokat játszott hangszerén. Senki sem figyelt fel rá, így egyre közelebb és közelebb került a falakhoz, miközben egész végig fenntartotta álcáját. Végül az ostromlottak közül felismerte valaki, kötéllel felhúzták a falon és testvéréhez vitték. Amint Colgrin meglátta Baldulfot, nyugalmat lelt abban, hogy megölelheti és megcsókolhatja szíve örömére, mivel úgy hitte, Baldulf a holtak közül támadt fel. Végül, amikor kimerítő tanácskozás után elvesztették minden reményüket a menekülésre, hírnökök érkeztek Germániából, akik elmondták, hogy hatszáz hajót hoztak magukkal Albanyba, tele bátor katonákkal, Cheldric vezetése alatt. Amint Arthur tanácsadói ezt megtudták, lebeszélték a királyt az ostrom folytatásáról, mivel ha ily hatalmas sereg vonul ellenük, mindannyian veszélybe kerülhetnek.

IX.2. Arthur megfontolta tanácsaikat és visszavonult Londonba, ahol magához hívatta királysága összes püspökét és klerikusát, majd megkérdezte tőlük, mit lehet tenni a pogányok inváziója ellen, mi volna a legjobb és a legcélravezetőbb. Végül közösen arra jutottak, hogy követeket küldenek Armoricába Hoel királyhoz, elmondván neki a Britanniára leselkedő katasztrófa hírét. Ez a Hoel Arthur nővérének fia volt, apja pedig Budicius, az armoricai britek királya.[79] Amint ez hallott a szörnyűségről, mely nagybátyját fenyegeti, elrendelte a flotta felkészítését. Tizenötezer fegyveres harcos gyűlt össze, hogy a következő jó széllel Southamptonba hajózzon. Arthur az őket megillető tisztelettel fogadta jöttüket, az emberek megölelték egymást.

IX.3. Eltelt pár nap, majd Kaerluideoit[80] városához vonultak, amelyet ostrom alá vettek a pogányok – akikről már korábban beszéltem. Ez a település két folyó között állt egy dombon, Lindsey tartományban – ezt más né-

ven Lincolnnak hívják. Amint teljes erejükkel ideértek, készen a szászokkal való harcra, hallatlan mészárlást végeztek közöttük. Egy napon hatezer barbárt öltek meg, egyesek a folyóba fulladtak, másokat fegyverrel vágtak le. A pogány seregek túlélői elvesztették minden hitüket. A szászok felhagytak az ostrommal és visszavonultak.

Arthur kegyetlenül üldözte a pogányokat, míg el nem érte a caledoniai erdőt. Itt a barbárok a menekülés után újraszervezték csapataikat és erőt gyűjtöttek az Arthurral való megütközésre. A seregek csatába bocsátkoztak egymással, melyben a szászok számos britet megöltek, mert férfiasabban védekeztek az előbbieknél. Az erdő fedezékét használták a britek fegyverei ellen. Amikor ezt Arthur látta, azt parancsolta, hogy az erdő szélén álló fákat vágják ki és törzseiket helyezzék el az erdő körül, így zárván el az ellenség összes útját. Arthur terve az volt, hogy ostrom alá veszi a bennszorultakat, akik így végül éhen halnak. Amikor a munkálatokat befejezték, a csapatoknak elrendelte az erdő körbevételét, és ott is maradtak három napig. A szászoknak egyáltalán nem volt mit enniük. Hogy megmeneküljenek a szörnyű éhhaláltól, engedélyt kértek a kijövetelre, megígérvén, hogy hátrahagyják minden aranyukat, ezüstjüket és visszatérnek Germániába, pusztán hajóikat viszik magukkal. Még azt is megfogadták, hogy adót fizetnek Germániából Arthurnak, és túszokat is küldenek. Arthur tanácsot tartott és beleegyezett a feltételekbe. Megtartotta minden kincsüket és túszokat szedett, hogy biztosítsa a váltságdíj fizetését. A szászok engedélyt kaptak a távozásra.

Amint a barbárok tengerre szálltak, hazafelé tartva megbánták a szerződés megkötését. Visszafordították vitorláikat Britannia felé és nem messze Totnesstől szálltak partra. Birtokukba vették a földet, elnéptelenítették a vidéket, sok parasztot leöltek, egészen a Severn-folyó tengeréig nyomultak előre. Egy fegyveres csapattal Bath környékére vonultak és ostrom alá vették a várost. Amint ez a király tudomására jutott, nagyon megdöbbent kétszínűségükön. Elrendelte, hogy szolgáltassanak igazságot és álljanak bosszút a túszokon, akiket minden teketóriázás nélkül felakasztottak. Felhagyott a skótok és a piktek megtámadásával, azonnal az ostromzár feltörésére sietett. Arthurt az is hátráltatta, hogy unokaöccse, Hoel, akit Alclud városánál hagyott hátra, nagyon beteg lett. Végül elért Somersetbe és közeledett az ostromhoz. „Habár a szászok, kiknek átkozott neve sértés a Menynyek Országában, és amely népet megvet minden ember, nem hűek hozzám – mondta –, én hű maradok Istenemhez. Eme nehéz napon minden tőlem telhetőt megteszek honfitársaim vérének megbosszulásáért. Fegyverbe férfiak, minden erővel támadjatok a hitszegőkre! Krisztus segedelmével leigázzuk őket!"

IX.4. Midőn ezt mondta a király, a szentéletű Dubricius, a Légiók Városának érseke felállt a dombtetőre és hangosan így szólt: „Ti, akik a keresztény vallás keresztjét viselitek, emlékezzetek hűségeskütökre, mely hazá-

tokhoz és honfitársaitokhoz köt! Ha a pogányok kegyetlen természetük miatt lemészárolják őket, haláluk örökös bűntudat lesz számotokra, hacsak nem tesztek meg minden tőletek telhetőt, hogy megvédjétek őket! Harcoljatok otthonaitokért, és ha el is estek, szívesen viseljétek a halál szenvedését hazátok kedvéért! Ez már önmagában is győzelem és lelketek megtisztítása. Aki elszenvedi a halált testvéreiért, az önmagát Isten élő áldozatának ajánlja és szilárd léptekkel követi magát Krisztust, aki életét áldozta testvéreiért. Ebből következik, ha bármelyiktek is elesik ebben a háborúban, akkor annak a halál vezeklés és feloldozás lesz minden bűnéért, mely azonnal megadatik, ha rendíthetetlenül szembe mer vele nézni."

Egy pillanatot sem vesztegettek, minden jelenlévő a szent ember szavaitól felbátorodva sietett magára ölteni a fegyvereit és engedelmeskedni Dubricius parancsának. Maga Arthur egy királyhoz méltó bőrvértet vett fel, fejére aranysisakot helyezett sárkányt mintázó sisakforgóval, vállain kerek pajzsot vetett keresztül, melyet Pridwennek hívtak, s amelyre Szűz Máriának, Isten anyjának képét festették, hogy a király mindig gondoljon rá. Felövezte magát az Avalon szigetén kovácsolt páratlan kardjával, Caliburnnel. Jobb keze Ron nevű lándzsáját markolta: hosszú volt, széles hegyű s vérontásra szomjas. Arthur csapatokba osztotta embereit és bátran rátámadott a szászokra, akik szokásukhoz híven ék alakba fejlődtek. Egész nap hősiesen ellenálltak a briteknek, mégis ez utóbbiak csapást csapás után mértek reájuk. Végül napnyugtakor a pogányok elfoglalták a szomszédos dombot, ahol tábort vertek. Nagy számukban bízva úgy vélték, hogy a domb önmagában megfelelő védelmet nyújt majd. Mégis, másnap hajnalban Arthur seregével együtt elkezdett felkapaszkodni a dombtetőre. Útközben sok embert veszített. Természetesen ezt látva a szászok lerohantak magas állásaikból, így sokkal könnyebben osztották a sebeket, hisz leereszkedésük lendülete nagyobb sebességet adott nekik, mint azoknak, akik a felkapaszkodással bajlódtak. Ennek ellenére a britek mégis elérték a csúcsot és azonnal kézitusába kezdtek a szászokkal. Ez utóbbiak vállvetve harcoltak és mindent megtettek, hogy ellenállhassanak.

Mikor már a nap nagy része eltelt, Arthur rájött, hogy az események az ellenségnek kedveznek, és nem sok esélyük maradt a győzelemre, ezért dühöngő vadsággal kezdett el harcolni. Előhúzta a Szent Szűz nevében Caliburnt, és magát az ellenség sűrűjébe vetette. Minden embert, akire lesújtott, egyetlen vágással ölt meg és eközben Isten nevét szólította. Támadása nem csillapodott mindaddig, amíg kardjával, Caliburnnel a másvilágra nem küldött négyszáz és hetven embert. Mikor a britek ezt látták, zárt alakzatban utána rohantak, halált osztottak minden oldalról. Ebben a csatában esett el Colgrin, a testvére, Baldulf és sok ezer más harcos. Cheldric viszont, aki látta az embereit fenyegető veszélyt, maradék csapataival azonnal menekülni kezdett.[81]

IX.5. Amint Arthur serege fölénybe került, megparancsolta Cadornak, Cornwall hercegének, hogy üldözze a szászokat, mialatt ő Albany felé siet. Fülébe jutott ugyanis, hogy a skótok és a piktek Alclud városában ostrom alá vették unokaöccsét, Hoelt, akit Arthur rossz egészsége miatt hagyott ott – ahogyan azt már korábban elmondtam. Arthur most unokaöccse segítségére sietett, mert attól tartott, hogy a barbárok fogságába esik.

Eközben Cornwall hercege megerősítve tízezer emberrel a szászok üldözése helyett azok hajóihoz sietett, mert meg akarta akadályozni, hogy tengerre szálljanak. Amint elfoglalta gályáikat, legjobb katonáit vezényelte rájuk azzal a paranccsal, hogy akadályozzák meg a pogányok feljutását, hisz azok rohamosan közelednek. Ezután az ellenség nyomába eredt és kegyetlenül szétszabdalta őket, így tett eleget Arthur parancsának.

A szászok, akik nem sokkal korábban elképzelhetetlen kegyetlenséggel, villámként csaptak le, most félelemmel a szívükben menekültek. Néhányan közülük titkos erdei rejtekhelyekre bújtak, mások a hegyek és dombok barlangjait keresték, így próbáltak lélegzetvételnyi szünetet nyerni maguknak. Végül azonban sehol sem leltek biztonságra és szétszaggatott csatasoraikkal a Thanet-szigetre vonultak: Cornwall hercege egészen eddig üldözte és mészárolta őket, miközben újból és újból rájuk rontott. Végül Cador visszavonult, de csak miután megölte Cheldricet. Túszokat szedett és a maradék szászokat megadásra bírta.

IX.6. Amint ily módon helyreállt a béke, Cador Alclud felé vonult. Arthur már felszabadította a várost a barbárok fenyegetésétől. Most Moray[82] felé vette útját, amely városban megostromolta a skótokat és a pikteket. Ők háromszor harcoltak a királlyal és unokaöccsével, de mindig vereséget szenvedtek, majd a vidék különböző részein kerestek menedéket. Amikor elérték Loch Lomondot, elfoglalták a tó szigeteit abban reménykedve, hogy itt menedéket lelhetnek. Ez a tó hatvan[83] szigettel és hatvan forrással bír, amelyek táplálják, de ezek közül csak egy jut el a tengerig. A szigetekből egyet hatvan szikla tesz ki, amelyek ugyanennyi számú sas fészkének adnak otthont. A sasok minden évben egyszer összesereglenek és megjósolnak bármilyen, a királyságban történő nagy eseményt: mindezt éles hangú visítással, melyet együtt adnak elő. Ezeken a szigeteken remélt védelmet az ellenség – ahogyan azt már korábban mondottam. De a tó csak kevéssé segítette meg őket: Arthur összegyűjtötte flottáját és a folyókon át ide hajózott. Az ellenséget tizenöt napi ostrom után annyira legyengítette az éhség, hogy ezrek hullottak el közülük.

Amíg Arthur a skótokat és a pikteket ily módon gyilkolta, Gilmaurius, Írország királya partra szállt egy flottával, és nagyszámú pogány hordájával az ostromlottak segítségére sietett. Arthur felhagyott az ostrommal, fegyveres erejét az írek ellen fordította. Kegyetlenül szabdalta őket, majd hazatérésre kényszerítette a megmaradt katonákat. Győzelmével időt nyert arra, hogy

megsemmisíthesse a skótokat és a pikteket. Páratlan kegyetlenséggel pusztította őket, nem kegyelmezett senkinek, aki kezei közé került. Ennek hatására a szánalomra méltó ország összes püspöke az irányításuk alatt álló összes egyházfival együtt mezítláb, kezeikben a szentek ereklyéit és templomaik kincseit hordozva összegyűlt, hogy népük nyomorúsága miatt kegyelemért könyörögjenek Arthurnak. Amikor a király színe elé léptek, térdre borultak és arra kérték, irgalmazzon bánkódó népüknek. Elég szenvedést rótt már ki rájuk büntetésül, mondták a püspökök, és nincs szüksége arra, hogy eltörölje a föld színéről ezt a kevés megmaradt nyomorultat. Engedélyezhetne számukra a sajátjukból egy kis darab földet, tudván, hogy mindenképpen a szolgaság igáját fogják hordozni. Amikor a király előtt előadták kérésüket, hazaszeretetük könnyekre fakasztotta Arthurt. Megadta magát ezen egyházfik imáinak és megbocsátást ígért népüknek.

IX.7. Amikor mindez megtörtént, Hoel körülnézett a tónál, amelyet már korábban leírtam. Meglepődött a nagyszámú folyó, sziget, szikla és sasfészek láttán. Mialatt ezen különös dolgokról töprengett, Arthur odament hozzá és azt mondta, van a közelben egy másik tó, mely még ennél is különösebb. Nem volt túl messze onnan, ahol álltak. Húsz láb széles és ugyanilyen hosszú volt, de csak öt láb mély. Hogy négyzet formájúra az ember munkája vagy a természet alkotta-e, nem tudni, de alakjához hű maradt és emellett négy sarkában négy különféle halat adott, s amilyet az egyik sarokban fogtak, olyat a másikban nem.

Arthur azt is elmondta Hoelnek, hogy van egy harmadik tó Wales Severnhez közeli részén. A helyiek Linligwannak hívják. Amikor a tenger beleömlik a tóba, az feneketlen lyukként elnyeli annak vizét és soha nem önt ki a medréből. Amikor az árhullám apad, a tó olyan magasra lövelli magából az elnyelt vizet, mint egy hegy, és ezzel együtt kiönt medréből. Ezalatt ha bárki is szemből próbálja megközelíteni a tavat, hogy annak vizéhez érjen, és sikerül elkerülnie, hogy a tó beszippantsa, akkor sem márthatja meg benne a kezét. Ha viszont hátat fordítanak neki, az azonnal lefröcsköli őket, még ha a parttól távol állnak is.

IX.8. Miután megbocsátott a skótoknak, a király Yorkba ment, ahol meg akarta ünnepelni Krisztus születésének közelgő ünnepét. A városban Arthurt elszomorította a szent templomok pusztulása. Samson, a szentéletű érsek és vele együtt az összes keresztény hívő kiűzetett, amikor még a pogányok uralták a várost. A félig leégett templomok nem szolgáltak többé Isten szent hivataláúl. A pogányok vadsága oly kegyetlen volt, hogy mindent elpusztított: Arthur ekkor összehívta az egyháziakat és a világiakat, majd saját káplánját, Iramust jelölte az egyházmegye metropolitájává. Újjáépítette a földig rombolt templomokat és benépesítette hívő férfiak és asszonyok gyülekezetével. A nemeseket, akiket a szászok inváziója elűzött, visszahelyezte családi tisztségeikbe.

IX.9. Itt, Yorkban élt a királyi család három férfitagja, Loth, Urian és Auguselus, akik hercegek voltak ezen a vidéken a szász győzelmek előtt. Arthur elhatározta, hogy velük is azt teszi, amit másokkal: visszaszolgáltatta nekik családi jussukat. A skótok királyának Auguselust tette meg; Auguselus testvérét, Uriant visszahelyezte Moray élére, és Lothot, aki Aurelius Ambrosius napjaiban a király nővérét vette el,[84] és tőle két fia lett, Gawain[85] és Mordred, visszahelyezte Lothian hercegségébe, amelyhez hozzácsatolta a környező településeket, melyek korábban is annak részét képezték.

Végül, miután visszaállította az egész országot korábbi méltóságába, maga is feleségül vett egy Guinevere[86] nevű hölgyet, aki egy nemes római család leszármazottja volt és Cador herceg háztartásában nőtt fel. Ő volt a sziget legszebb asszonya.

IX.10. A következő nyár eljöttével Arthur egy hatalmas flottát állított ki és Írországba hajózott, mert elhatározta, hogy uralma alá hajtja azt. Amikor partra szállt, Gilmaurius király, akiről korábban már beszéltem, népének megszámlálhatatlanul népes hordáival jött megütközni vele. A csata megkezdtével az írek serege, mely mezítelen és fegyvertelen volt, szánalomra méltóan, álltó helyében lett szétszabdalva és arra menekültek, amerre csak tudtak. Magát Gilmauriust azonnal elfogták és megadásra kényszerítették. Az ország főembereit nagyon megrázták a történtek, ezért követték királyuk példáját és mind megadták magukat. Egész Írország elfoglaltatott.

Arthur ezután egész flottájával Izlandra hajózott, legyőzte az ottani népet és uralma alá vetette a szigetet. Híre járt a környező szigeteken, hogy semelyik ország sem képes ellenállni neki. Doldavius, Gotland királya és Gunphar, az Orkney szigetek királya saját akaratukból ígértek adót és tettek hűségesküt.

A tél elteltével Arthur visszatért Britanniába. Az egész királyságban virágzott a béke, ő maga pedig ott töltötte a következő tizenkét évet.

IX.11. Arthur kibővítette saját személyes kíséretét távoli királyságokból jött férfiakkal. Saját udvartartása számára kialkotott egy rendtartást, hogy a követésére csábítson idegenből jött embereket is. Ez okozta azt, hogy a legnemesebb születésű ember is, ha versengésre adta fejét, nem nézte magát semmibe, hacsak nem viselhette Arthur lovagjainak fegyverzetét és ruházatát. Arthur nagylelkűségének és bátorságának híre eljutott a világ legtávolabbi szegletébe is és a messzi, tengeren túli királyságok fejedelmei rettegtek a gondolattól, hogy Arthur megtámadja és leigázza őket, és így elvesztenék uralmukat földjeik felett. Annyira gyötörte őket ez az aggodalom, hogy újjáépítették városaikat, azok tornyait, és még várakat is építettek gondosan kiválasztott helyekre, ahol Arthur támadása esetén menedékre lelhettek.

Mindezt jelentették Arthurnak. A tény, hogy ennyire rettegnek tőle, arra a gondolatra bátorította, hogy elfoglalja egész Európát. Felállította flottá-

ját, melynek élén először Norvégiába hajózott, mert ezt a királyságot sógorának, Lothnak szánta. Loth Sichelmnek, Norvégia királyának unokaöccse volt, és a norvég uralkodó nem sokkal korábban halt meg, és rá hagyta a királyságot. De a norvégok nem fogadták el Lothot, helyette egy bizonyos Riculfot emeltek a trónra, mert úgy vélték, megerősített városaikkal ellen tudnak majd állni Arthurnak. Loth fia, Gawain ebben az időben még csak tizenkét éves kisfiú volt. Arthur sógora Sulpicius pápa[87] udvarába küldte szolgálni, aki lovaggá ütötte. Amint Arthur partra szállt Norvégiában – ahogy abba már belekezdtem –, Riculf egész országának népével vonult ellene, hogy megütközhessenek. Mindkét oldalon sok vért ontottak, de végül a briteké lett a győzelem. Előretörtek, megölték Riculf királyt és vele együtt számos emberét. Amikor biztosak lettek a győzelemben, elfoglalták és fölégették Norvégia minden városát. Szétkergették a vidéki népet és addig kegyetlenkedtek így, míg egész Norvégiát és Dániát Arthur uralmának elfogadására nem bírták.

Amint ezen országokat alávetette és Lothot tette Norvégia királyává, Arthur Galliába hajózott. Csapatokba szervezte seregét és minden irányban megkezdte a vidék feldúlását. Ebben az időben Gallia provincia Frollo tribunus kormányzása alatt állt, aki Leo császár nevében uralkodott. Amint Frollo meghallotta Arthur jövetelének hírét, a parancsnoksága alatt álló teljes haderejével kivonult. Eltökélte magát az Arthur elleni harcra, de csak gyenge ellenállást tudott kifejteni. Arthur oldalán fiatal férfiak álltak az elfoglalt szigetekről, és híre ment annak is, hogy ez a sereg olyan erős, hogy nem lehet megállítani. Emellett a gallok seregének nagyobb része már Arthur oldalán állt, mivel ajándékokkal megvásárolta őket. Amint Frollo látta, hogy nem győzedelmeskedhet, késlekedés nélkül elhagyta a csatateret és kevés megmaradt katonájával Párizsba menekült.

Itt összegyűjtötte embereit, megerősítette a várost és egy második csatára szánta el magát Arthur ellen. Amíg Frollo azon tanakodott, hogyan erősíthetné meg seregét a szomszédos népekből, Arthur váratlanul odaérkezett és ostrom alá vette. Egy teljes hónap telt el. Frollót elkeserítette emberei éhhalálának látványa, így követeket küldött Arthurhoz és azt ajánlotta, párbajban mérjék össze erejüket, a győztes pedig elnyeri a másik királyságát. Mivel Frollo termetben, bátorságban és erőben egyaránt hatalmas ember volt, ezekben az előnyökben bízva küldte el hírnökét, remélve hogy megoldást találhat a problémára. Amikor Frollo tervének híre eljutott Arthurhoz, ő azonnal megenyhült és visszaüzente, hogy beleegyezik a tervezett összecsapásba. Mindkét fél részéről egyetértettek abban, hogy a városon kívüli szigeten találkoztak, a nép pedig összegyűlt, hogy láthassa a történteket.

Arthur és Frollo is teljes fegyverzetüket viselték, csodálatosan fürge lovakon ültek, nehéz lett volna megmondani, kié lesz a győzelem. Egy pillanatig szemben álltak egymással kopjáikat az ég felé szegezve, majd hirtelen megsarkantyúzták lovaikat és hatalmas csapásokat mértek egymásra. Arthur

jobban célzott fegyverével és eltalálta Frollót annak mellkasán. Elkerülte lándzsáját és minden erejével a földre taszította ellenfelét. Eztán a király előhúzta kardját és gyorsan Frollóra támadt, mialatt az talpra szökkent és kopjáját felemelve előre rohant, majd egy halálos szúrással ledöfte Arthur lovát. Így terítette le a lovat és lovasát. Amint a britek látták királyukat a földre zuhanni, azt hitték, meghalt, és csak nagy önuralommal tudták visszatartani magukat attól, hogy megszegjék a fegyverszünetet és egy emberként a gallokra ne támadjanak. Már eltervezték a rohamot, amikor Arthur talpra ugrott, maga elé tartotta pajzsát és Frollóra rontott. Szemtől szemben vívtak meg egymással, csapást csapás után mértek és mindent megtettek, hogy a másikat megöljék. Végül Frollo talált egy pillanatnyi lehetőséget és fegyverével homlokon vágta Arthurt. Az egyetlen ok, amely miatt a csapás nem lett halálos, az az volt, hogy a kard éle kicsorbult, mikor Arthur fémsisakjának ütközött. A király látta, hogy bőrvértjét és kerek pajzsát elönti a vér, ezért még nagyobb haragra gerjedt. A magasba emelte Caliburnt és minden erejével lesújtott vele és kettéhasította Frollo sisakját annak fejével együtt. Frollo a földre zuhant, esése alatt megremegett a talaj, így lehelte ki lelkét. Amint ennek híre ment a seregben, a városlakók elrohantak, kitárták kapuikat és átadták Párizst Arthurnak.

Amikor Arthur ezt a győzelmet aratta, két részre osztotta seregét: az egyiket Hoelre bízta azzal a paranccsal, hogy támadja meg Guitardot, a poitevinek[88] urát. A sereg másik felét maga vezette, ezzel foglalta el a többi ellenséges tartományt. Hoel hamar Aquitániába ért, megostromolta a térség városait, és számos csata után megadásra kényszerítette Guitardot. Tűzzel és vassal feldúlta Gascont is, az ottani vezéreket pedig behódoltatta.

Kilenc év telt el. Amint Arthur alávetette hatalmának Gallia összes tartományát, újból visszatért Párizsba és ott udvart tartott. Összehívta az egyháziakat és világiakat, békésen és igazságosan kormányozta uradalmát. Ekkor adományozta pohárnokának, Bedevere-nek Neustriát, amelyet ma Normandiának hívnak, udvarmesterének, Kaynek pedig Anjou tartományt. Sok provinciát adott az őt szolgáló főembereknek. Amint megbékéltette a városokat és a népeket, tavasszal visszatért Britanniába.

IX.12. Amikor pünkösd ideje közeledett, a hatalmas sikerei örömével eltelt Arthur azon gondolkodott, hogy tart egy nagygyűlést még ebben az esztendőben, és fejére helyezi a királyság koronáját.[89] Azt is elhatározta, hogy lakomára hívja vezéreit, akik hűséget fogadtak neki, így nagyobb tisztelettel ünnepelhetné meg a pünkösdöt és megújíthatná a békeszerződéseket parancsnokaival. Elmondta udvartartásának, hogy ez áll szándékában és megfogadta azon tanácsot, hogy tervét a Légiók Városában valósítsa meg.

Az egész ceremónia a glamorganshire-i városban kapott helyet, amely az Usk folyó mentén terül el, nem messze a Severn-folyó tengerétől, a legkellemesebb helyen. Anyagi javakban gazdagabb volt a többi városnál, így ez

tűnt a legkiválóbb helynek egy ilyen esemény lebonyolítására. Az általam említett folyó a település egyik oldalán folyt, így ezen fel tudtak hajózni a tengerről jövő királyok és fejedelmek flottái. A másik oldalon mező és erdős liget szegélyezte; a várost királyi paloták ékesítették, a tetőket arannyal fedték be, így szépségben méltó ellenfelévé vált magának Rómának. Híres volt két templomáról is. Ezek egyike Julius mártír dicsőségére épült és az Istennek szentelt legkedvesebb szüzek kórusa látott el benne szent szolgálatot. A másik az áldott Áron nevében alapíttatott, aki Julius társa volt.[90] Ezt a templomot kanonokok rendje szolgálta és Britannia harmadik érseki székhelyének számított. A városban volt továbbá kétszáz bölcs kollégiuma, a csillagászatra és más művészetekre képeztek ifjakat, ezekben nagy figyelemmel kísérték a csillagok mozgását és az ő gondos számításaik jósolták meg Arthurnak a korabeli csodákat.[91]

Híres volt a lakomára készülő város a gazdagságáról is. Hírnököket küldtek a különböző királyságokba és meghívták az arra méltóakat a királyi udvarba Gallia különböző részeiről és a tenger közeli szigeteiről. A következők jöttek el: Auguselus, Albany királya, amely földet most Skóciaként ismerjük; Urian, Moray népének királya; Cadwallo Laurh, a venedotok királya, akik a mai Észak-Walesben éltek; Stater, Demetae királya, ami ma Dél-Wales; Cador, Cornwall királya. Eljött a három metropolitai székhely érseke Londonból, Yorkból és Dubricius a Légiók Városából. Ez utóbbi Britannia főpapja volt,[92] a pápai udvar követe és oly figyelemreméltóan jámbor, hogy puszta imájával bármelyik beteget meggyógyította. A következők jöttek a hercegi városokból: Morvid, Gloucester earlje; Mauron, Worcester earlje; Anaranth, Salisbury earlje; Artgualchar, Guerensis earlje, amely helyet ma Warwicknek hívnak; Jugein Leicesterből; Cursalem Caistorból; Kynniarc, Durobernia hercege; Urbgennius Bathból, Dorchesteri Jonathel és Boso Rydychenből, amely a mai Oxford.

Ezen nagy vezéreken túl jöttek más, szintén ilyen fontos emberek: Donaut map Papo,[93] Cheneus map Coil, Peredur map Peridur, Grifud map Nogord, Regin map Claut, Eddeliui map Oledauc, Kynar map Bangan, Kynmaroc, Gorbonian map Goit, Worloit, Run map Neton, Kymbelin, Edelnauth map Trunat, Cathleus map Kathel, Kynlit map Tieton és sokan mások, akiknek nevét fárasztó volna felsorolni. A környező szigetekről jött Gilmaurius, Írország királya Milvasiusszal, Izland királyával, Doldaviusszal, Gotland királyával, Gunhparral, Orkney királyával, Lothtal, Norvégia királyával és Aschillel, Dánia királyával. A tengerentúli földekről jött Holdin, a rutenek vezére; Leodegarius, Bolonia[94] consulja; Bedevere pohárnok, Normandia hercege; cenomaniai[95] Bosellus; Kay udvarmester, Anjou hercege, poitou-i Guitard és Gallia más részéről tizenkét főnemes chartres-i Gerin vezetésével, s végül Hoel, az armoricai britek vezére, a neki hűséget esküdött hercegekkel együtt.

Annyi fegyverrel, öszvérrel és lóval érkeztek, hogy nehezen tudnám mindezt leírni. Amint számba vették őket, nem volt olyan herceg Hispániától in-

nen, aki ne fogadta volna el a meghívást. Nem volt ebben semmi különös: Arthur nagylelkűsége az egész világon ismert volt, ezért minden ember szerette.

IX.13. Végül, amikor már mind összegyűltek a városban és eljött az ünnepség ideje, az érsekek előrementek a palotába, hogy a királyt megkoronázzák. Mivel a gyűlést Dubricius egyházmegyéjében tartották, ő adott jelet az összegyűlteknek, mielőtt a király a fejére helyezte volna a koronát. Amint Arthurt felövezték a királyi jelvényekkel, illő pompával az érseki szék templomához vezették. Jobb és bal oldalán egy-egy érsek állt. Albany, Cornwall, Demetae és Venedotia királyai haladtak előtte, mert az ő feladatuk volt elől vinni az arany kardokat. A királyt egyháziak különféle rangú csoportja követte, mindjük tökéletes harmóniában énekelve.

A másik irányból érsekek és püspök vezették a fogadott szüzek templomába a királynét, saját jelvényeivel ékesen. Előtte haladtak a négy király nejei, a szokás szerint négy fehér galambot tartván kezeikben. Őt követte boldogságtól ragyogva az összes jelenlévő férfi felesége.

Amikor a menet véget ért, a két templomban annyi orgona zenélt és a kórusok oly édesen énekeltek, hogy az áldott zene magasztossága miatt az ott lévő lovagok nehezen tudták eldönteni, melyik templomba lépjenek elsőként. Csoportokba verődtek, először az egyikben, majd a másikban tettek látogatást, így az egész ünnepség alatt nem kellett unatkozniuk. Nagy tömeg ünnepelt mindkét templomban.

A király és a királyné végül levette koronáját és könnyebb viseletet öltött. Arthur a férfiakkal a saját palotájába ment lakomázni, és a királyné is visszavonult az asszonyokkal a sajátjába, mivel a britek még őrizték az ősi trójai szokást, miszerint a férfiak ünnepi alkalmakkor férfitársaikkal mulatnak, a nők pedig külön étkeznek asszonytársaikkal. Amikor mindenkit rangjának megfelelően leültettek, Kay, az udvarmester, aki nőstény hermelin bundájába öltözött, ezer nemes segítségével, kik szintén ilyen ruhát öltöttek, felszolgálta az ételt. Ugyanennyi lovag hím hermelin bundájába öltözve követte Bedevere pohárnokot a másik bejárattól indulva és segítette őt az italok kitöltésében. Eközben a királyné palotájában számtalan szolga, különféle ruhákba öltözve végezte hivatalának megfelelő feladatát.

Ha mindent le szeretnék írni, ami történt, az túl hosszúra nyúlna. Ebben az időben Britannia oly tökéletes lett, hogy kiemelkedett az összes többi királyság közül bőségében, az ország díszeinek gazdagságában és lakóinak udvarias magatartásában. Minden lovag, aki bármilyen módon is kitűnt bátorságában, egyenruhát és azonos fegyvereket hordott saját megkülönböztető színeiben. A divatos hölgyek gyakran ugyanezen színeket hordták. Minden olyan férfitől megtagadták szerelmüket, aki legalább három csatában nem bizonyított korábban, így az asszonynép szemérmesebb és sokkal erényesebb lett, és szerelmük elnyerése miatt a lovagok is sokkal vakmerőbbekké váltak.

IX.14. Felpezsdülvén a fogyasztott ételektől és italoktól, a vendégek a városon kívüli mezőre vonultak és csapatokban különféle játékokat játszottak. A lovagok eljátszottak egy megtervezett csatát és lóháton versengtek egymással, míg az asszonyok a városfalról nézték és buzdították őket szenvedélyes izgalomra kacérkodásukkal. Mások a nap hátralévő részét íjászkodással vagy dárdahajítással töltötték, vagy nehéz kövek és sziklák dobásával, kockázással és számtalan más játékkal, mindezt a kimerültség legcsekélyebb kimutatása nélkül. Mindenkit, aki megnyerte a saját játékát, Arthur hatalmas összeggel jutalmazott meg. A következő három nap így telt el. A negyedik napon mindenkit, aki elvégezte a rábízott feladatát, vagy Arthurnak bármilyen szolgálatot tett, összehívtak és mindőjüket külön várossal, várral, érsekséggel, püspökséggel jutalmaztak meg.

IX.15. Ekkor a szentéletű Dubricius, aki már régóta remeteként akart élni, lemondott érsekségéről. Davidet, a király nagybátyját szentelték érsekké, akinek erényes élete példaként szolgált azok számára, akiket hitükben terelgetett. Ebben az időben Tebaus, Llandaff ünnepelt papja lett kinevezve a szent Samson helyére, aki Dol érseke volt: mindezt Hoel, az armoricai britek királyának jóváhagyásával, akinek Tebaust élete és szent viselkedése ajánlotta e szolgálatra. Silchester püspökségét Mauganniusnak, Winchestert Diwaniusnak, Alcludot Eledeniusnak adták.

Amíg Arthur eme tisztségeket osztotta szét a klerikusok között, tizenkét, életkorában és küllemében tiszteletet parancsoló férfi járult elé lassú lépésben. Jobb kezükben olajágat tartottak, mutatván, követként érkeznek. Üdvözölték, majd átadtak neki egy üzenetet Lucius Hiberiustól.[96] A levél így szólott:

„Lucius, a Köztársaság procuratora azt kívánja, hogy Arthur, Britannia királya olyan bánásmódban részesüljön, amilyet kiérdemelt. Elámított zsarnoki viselkedése és szemtelensége. Még jobban megdöbbentem a károkon, melyeket Rómának okozott. Mikor erre gondolok, feldühít, hogy annyira megfeledkezett önmagáról, hogy nem döbbent rá és nem vette észre azonnal, hogy bűnös magatartásával megsértette a Senatust, melynek az egész világ engedelmességet fogadott, ahogyan azt ön is jól tudja. Vette a bátorságot és ellenszegült a hatalmas Birodalomnak a britanniai adó visszatartásával, melynek fizetésére a Senatus kötelezte, hisz Caius Iulius Ceasar és a Római Köztársaság más nagy emberei annyi éven át beszedték azt. Elszakította Galliát a Birodalomtól, megtámadta az allobrogok provinciáját,[97] megszerezte az Óceán összes szigetét és hűségére bírta a királyokat, akik az első pillanattól kezdve, ahogyan Róma győzedelmeskedett felettük, az őseinknek fizettek adót. Emiatt a Senatus elrendelte, hogy meg kell büntessük az ön által okozott bajok sorozatáért. Végül parancsolom, hogy jelenjen meg Rómában és adja meg magát feljebbvalóinknak, hogy elszenvedhesse az ítéletet, bármi legyen is az. Jövetele időpontjaként a következő augusztus kö-

zepét jelölöm ki. Ha nem jelenik meg, magam szállom meg területeit és minden tőlem telhetőt megteszek, hogy mindenhol helyreállítsam a Római Köztársaságot ott, ahol ön területet szakított el attól őrültségében."

A levelet hangosan olvasták fel a király és vezérei színe előtt. Ezt követően Arthur a társaival együtt visszavonult a palota kapuja mellett álló hatalmas toronyba, hogy megvitassák, mit kellene tenniük válaszként egy ilyen üzenetre. Ahogy felfelé mentek a lépcsőkön, Cornwall életvidám hercege, Cador nevetésben tört ki:

„Egészen mostanáig – mondta a királynak – attól tartottam, hogy a britek kényelmes élete a hosszú béke jótéteményeivel gyávává és puhánnyá teszi őket. Harctéri bátorságuk híre, mely sokkal különb más nemzetekénél, majdnem teljesen elveszett számukra. Valójában, mikor nyilvánvalóvá vált, hogy a férfiak nem használják többé fegyvereiket, hanem helyette kockáznak, nőkkel emésztik fel erejüket és más efféle örömökben elkényelmesednek, akkor bátorságuk, megbecsülésük, vakmerőségük és jó hírük kétségtelenül megfertőződik gyávasággal. Az elmúlt öt évben nem volt gondunk másra, csak eme dőreségekre, így nincsenek harci élményeik. Ez a mostani esemény arra jó, hogy megszabadítson minket eme lomhaságból, hisz Isten feltüzelte a rómaiak neheztelését, így majd azok helyreállítják régmúlt napjaink bátorságát."

Amint Cador ezt és sokkal több ehhez hasonlót mondott nekik, odaértek ülőhelyeikhez. Amikor mind leültek, Arthur a következő beszédet tartotta:

IX.16. „Ti, akik társaim voltatok jóban és rosszban, akiknek bátorsága tanácsadásban és hadviselésben elégszer bizonyított már a múltban, most jól figyeljetek mindahányan és bölcsességetekben mondjátok meg, mit gondoltok, mivel kellene válaszolnunk erre a levélre! Amit az ember gondos odafigyeléssel kitervel, könnyen megvalósul, ha eljön a cselekvés ideje. Ebből adódik, hogy Lucius támadását nagyobb nyugalommal tudjuk elviselni, ha mindenekelőtt közösen kimunkáljuk, miként tudnánk neki a leghatásosabban ellenállni. Magam részéről úgy vélem, nem kell túlzottan tartanunk a jövetelétől, tudatában annak, hogy milyen koholt ürüggyel követeli Britanniától az adót. Azt mondja, azért kell neki adóznunk, mert azt fizettük már Iulius Caesarnak és az ő követőinek is. Ez a férfi akkor szállt partra, erővel és erőszakkal akkor foglalta el hazánkat, amikor azt legyengítették a belső civódások, őseink pártoskodása: ez bátorította fel őket a támadásra. Tudván, hogy így szállták meg az országot, hiábavaló tőlünk adót követelniük. Senki sem képes jogosan megtartani azt, amit erővel és erőszakkal szerzett meg. Továbbá a rómaiak erőszakkal léptek fel ellenünk és ő ezt hozta fel esztelenül ürügyként, mikor állította, hogy törvényes adófizetői vagyunk. Ha valami törvénytelent mer követelni tőlünk, akkor keressünk mi is egy hasonló jogalapot Róma megadóztatására! Vigye, amit vinni akar! Ha a rómaiak azt akarják, hogy egyszerűen Caesar és más vezérek miatt adózzunk nekik,

mert azok elfoglalták a szigetet évszázadokkal ezelőtt, akkor ugyanúgy én is követelem, hogy Róma fizessen nekem adót, mivel az én őseim is elfoglalták a várost. Belinus, a britek legdicsőbb királya testvérének, Brenniusnak, az allobrogok hercegének segítségével a legnemesebb rómaiak közül húszat akasztatott fel saját Forumuk közepén, miután elfoglalta a várost és hosszú ideig meg is tartotta azt.[98] Hasonlóan Helena fia, Konstantin[99] és Maximianus is mindketten közeli rokonaim, egymás után hordozták Britannia koronáját és mindketten megszerezték a Római Birodalom trónját is.[100] Egyetértetek-e hát, ha azt mondom, mi vagyunk azok, akik adót követelhetnének Rómától? Galliáért és az Óceán szigeteiért nem kell választ küldenünk, mivel azokat úgy szakítottuk el birodalmuktól, hogy erőfeszítést sem tettek azok megvédéséért."

Amint Arthur befejezte beszédét, Hoel, az armoricai britek királya tartotta az első válaszbeszédet.

IX.17. „Még ha mindegyikünk vette is a fáradtságot – mondta –, hogy gondolatban véget vessen mindezeknek és magában újból megfontolt minden pontot, az a véleményem, hogy senki sem tudna jobb tanácsot adni, mint amilyet saját tapasztalataitokból és hatalmas bölcsességetekből merítenétek. Beszéded, melyet cicerói ékességgel adtál elő, pontosan arra tapintott rá, amit mindannyian gondolunk. Az olyan rendíthetetlen ember által kifejtett véleményhez, mint amilyen Te is vagy, csak bőséges magasztalásunkat fűzhetjük hozzá bölcs elméd erejéért és kiváló tanácsodért. Ha ezen ügy miatt Róma ellen akarsz vonulni, akkor nincs kétségem afelől, hogy miénk lesz a győzelem. Meg kell védenünk szabadságunkat, miközben számon kérjük az igazságot ellenségeinken, amiként azt ők is akarták tenni mivelünk. Akárki próbálja meg ellopni azt, ami a másé, talán pont a sajátját veszíti el a megtámadott által. Mióta a rómaiak el akarják venni tőlünk azt, ami a miénk, kétségkívül mi is elvehetjük tőlük azt, ami az övék. Tehát ha lesz rá lehetőségünk, ütközzünk meg velük a harcmezőn. Annyi harcban vett már részt minden brit! Tán nem pont a sybillai jóslatok foglalják versbe, hogy háromszor fogja elfoglalni Róma birodalmát brit vérből való? Kettőt illetően a jóslatok már beteljesültek, mert ahogyan az köztudott, és ahogy azt te magad is mondtad, a híres hercegek, Belinus és Konstantin egyszer már elnyerték Róma császári koronáját. Te vagy most nekünk a harmadik, akinek megígértetett a dicsőség magasztossága. Most siess és vedd el, amit Isten néked adományoz! Siess és hódítsd meg azokat, akik meghódításodra készülnek! Siess magasztalni mindannyiunkat, mivel mi sem riadunk vissza a sebek szerzésétől vagy életünk elvesztésétől, ha azzal téged magasztalhatunk! Ha ezt beteljesíted, én az oldaladon állok majd tízezer fegyveressel."

IX.18. Amikor Hoel befejezte a beszédet, Auguselus, Albany királya a következő szavakkal mondotta el gondolatait az ügyről: „Abban a pillanat-

ban, amikor rádöbbentem, hogy uram komolyan gondolja, amit mondott, oly öröm töltötte el szívem, melyet nem tudok előtte leírni. Ha a rómaiak és a germánok sértetlenül maradnának, és mi igaz férfiakként nem állnánk bosszút rajtuk a múltbéli mészárlásokért, melyekkel honfitársainkat sújtották, akkor semmit sem értünk el a sok hatalmas királyság ellen vezetett korábbi hadjáratokkal. Most, hogy lehetőség adódott velük csatát vívni, öröm tölt el és várom a napot, mikor megütközhetünk velük. Úgy szomjazom vérüket, miként a tiszta vizű forrást, ha három napig nem ihatok. Csak azért élek, hogy e napot láthassam! Mily édesek lesznek az adott és kapott sebek, mikor szemtől szemben harcolunk! Édes lesz a halál is, ha őseink megbosszulásáért el kell majd szenvednem szabadságunk védelmében és királyunk dicsőségére! Támadjunk hát ezekre az elasszonyosodott korcsokra! Támadjunk újból és újból, hogy majd ha szétvertük őket, birtokunkba vehessük minden javukat és kiélvezhessük győzelmünket! A magam részéről megnövelem seregünket kétezer fegyveres lovaggal, nem is számolván a gyalogságot, amely velünk jön."

IX.19. A többiekre maradt, hogy elmondják, amit mondaniuk kell. Egymás után ígérték Arthurnak hűbéreseiket. Azon felül, amit az armoricai vezér ígért, csak Britannia szigetéről hatvanezer embert ajánlottak föl. A szigetek királyai, akiknél nem volt szokás a lovasság használata, annyi gyalogot ígértek, amennyijük csak volt. Írország, Izland, Gotland, Orkney, Norvégia és Dánia hat szigetéről százhúszezer embert számláltak össze. Gallia különböző hercegségeiből, a rutenektől, a portivenektől, a normannoktól, a cenomannoktól, az Anjou-beliektől és a Poitou-beliektől nyolcvanezret, a tizenkét független területről, amelyek chartres-i Gerint kísérték, jött további ezerkétszáz. A teljes sereg létszáma, nem számolván a gyalogosokat, akiket nehéz számba venni, így száznyolcvanháromezer-háromszáz fő lett.

IX.20. Amikor Arthur király látta, hogy készek a szolgálatába lépni, elfogadta felajánlásaikat és parancsolta, hogy azonnal térjenek haza és gyűjtsék össze az ígért csapatokat. Azt is elrendelte, hogy találkozzanak Barfleur kikötőjében és legyenek készen a menetre az allobrogok földjére, ahol meg fognak ütközni a rómaiakkal. Végül üzenetet küldött a császároknak saját követeikkel,[101] hogy nem áll szándékában bármit is adóként fizetni és nem fog Rómába menni, hogy törvényük elé álljon. Ellenben menni fog azért, hogy behajtsa rajtuk azt, amit az ő törvényeik jogosnak tartanak követelni. A követeket útnak indították. Ezalatt a királyok és hercegek hazamentek és eltökélték, hogy nem vesztegetik az időt a parancs végrehajtására.

X.1. Amint a válasz a Senatus tudomására jutott, az magához rendelte Lucius Hiberiust, hogy küldjön felszólítást a kelet királyainak, parancsolván nekik a hadsereg felkészítését és csapataik elindítását Britannia elfoglalásá-

ra. Amilyen gyorsan csak tudtak, összegyűltek ott: Epistrofus, a görögök királya; Mustensar, az afrikaiak királya; Ali Fatima, a hispánok királya, Hirtacius, a pártusok királya; Boccus, a médek ura; Sertorius Libyából; Serses, az itureusok[102] királya; Pandrasus, Egyiptom királya; Micipsa, Babilon királya; Politetes, Bithynia[103] hercege; a krétai Ypolitus és az összes hűséget fogadott provincia vezetői. A Senatus tagjai közül jött Marius Lepidus, Caius Metellus Cocta, Quintus Milvius Catullus, Quintus Carucius és még elég sokan ahhoz, hogy a teljes létszám négyszázezer-százhatvan legyen.

X.2. Minden szükségesnek tartott előkészület végeztével augusztus elején kihajóztak Britannia felé. Amikor Arthur tudomást szerzett jövetelükről, Britannia védelmét unokaöccsére, Mordredre és királynéjára, Guineverere bízta. Ő maga seregével Southamptonba vonult és a következő jó széllel kihajózott.

Éjfél körül, miközben fürgén hajózott keresztül a tengeren a megszámlálhatatlanul sok hajó társaságában, feladata szerint cselekedve, örömmel szívében, Arthur mély álomba zuhant. Amint csendesen feküdt álmában, egy égen keresztül repülő medvét látott. A medve morgására minden part megremegett. Látott egy félelmetes sárkányt is nyugatról közeledni, amely szemének ragyogásával megvilágította a vidéket. Mikor ez a kettő találkozott, különös harcba kezdtek. A sárkány időről időre rátámadt a medvére, megégette azt tüzes leheletével, végül pedig az állat megperzselt testét a földhöz vágta. Arthur ebben a pillanatban felébredt és elmondta a körülötte állóknak, mit álmodott. Azok megfejtették neki álmát s azt mondták, ő volt a sárkány, a medve pedig egy óriás vagy valami ahhoz hasonló, amellyel meg kell küzdenie. A két állat közötti összecsapás azt a harcot jelenti, melyet ő fog vívni az óriással, a sárkány győzelme pedig Arthur győzelme lesz. Ellenben Arthur meg volt győződve arról, hogy az álom egészen mást jelent, mert úgy vélte, ez az ő és a császár ellentétéről szólt.

Amint eltelt az éjszaka és a hajnal vöröslően felragyogott az égen, partra szálltak Barfleur kikötőjében, gyorsan felállították sátraikat és felkészültek a szigetek királyainak és a szomszédos provinciák vezéreinek jöttére.

X.3. Ezalatt híreket vittek Arthurnak egy hatalmas óriásról, aki valahonnan Hispániából származott. Ez az óriás elrabolta Helenát, Hoel herceg unokahúgát, kiragadta őt őrzői kezéből, s annak a hegynek a csúcsára menekült vele, amit ma Mont Saint-Michel-nek[104] hívnak. A vidék lovagjai üldözték az óriást, de semmit sem tudtak kezdeni vele. Nem számított, hogy tengerről vagy szárazföldről támadták, mert vagy a hajóikat süllyesztette el hatalmas sziklákkal, vagy különféle fegyverekkel végzett velük. Azon keveseket, akiket élve fogott el, még félholtan felfalta.

Következő éjjel két órakor Arthur kijött sátrából és anélkül, hogy társai közül akárki másnak szólt volna, felkeltette Kay udvarmestert és Bedevere

pohárnokot, majd kiment a hegyre. Mivel különösen bátor ember volt, nem érezte szükségét annak, hogy egész seregét az óriás ellen vezesse. Önmagában is elég erős lett volna az elpusztítására, de azért tett mégis így, hogy lelkesítse őket. Amint közel értek a hegyhez, tüzet láttak világlani az egyik csúcson és egy másikat is egy közeli, kisebb csúcson. Bedevere, a pohárnok a király parancsára hajóval a második fényforrás felé indult. Nem juthatott oda más módon, mivel a domb egyenesen a tengerből emelkedett ki. Amint Bedevere elkezdte megmászni a csúcsot, feje felett egy nő sikoltását hallotta. Ettől megrémült, mert úgy gondolta, hogy ennél a tűznél van a szörny. Azonban hamar visszatért a bátorsága, előhúzta kardját hüvelyéből és felmászott a csúcsra. Ott egyáltalán nem látott semmit, kivéve a nagy tüzet, melyre korábban is felfigyelt. Ekkor vette ki a közelben egy újonnan ásott sírhalom körvonalát és annak oldalában egy öregasszonyt, aki sírt és jajgatott. Amint az meglátta őt, abbahagyta a sírást és így szólt: „Boldogtalan ember! – szólt. – Milyen rossz szerencse hozott téged ide? Sajnállak, mert szörnyű kínok között fogsz meghalni. Még ezen éjjel az őrült szörny elpusztítja ifjúságod virágát. Az óriások leggyűlöltebbje jő majd ide. Átok a nevére! Ez az, amelyik elrabolta a herceg unokahúgát és elhurcolta erre a hegyre. Éppen most temettem el ezen a helyen. Vele hozott engem, a dajkáját is. Egy pillanatig sem fog tétovázni és téged is eltipor a halál valamely eleddig hallatlan módján. Mily rettenetes vége lett leggyönyörűbb neveltemnek! Amikor ez az őrült szörny a karjaiba vette, félelem töltötte el gyönge szívét: így fejezte be életét, mely hosszabbra volt méltó. Mivel nem tudta beszenynyezni mocskos vágyával e gyermeket, aki lelki testvérem, második énem, örömöm és boldogságom volt életemben, Istenre esküszöm, engem erőszakolt meg – ily öregen – állati vágyának őrültségében! Menekülj jó Uram! Menekülj! Ha jön, ahogyan jönni szokott, hogy vélem üzekedjen és téged itt talál, darabokra szaggat!"

Bedevere-t ez annyira megindította, amennyire embert az csak megindíthat. Kedves szavakkal nyugtatta az anyókát, azzal csitította, hogy gyorsan segítséget hoz, így visszatért Arthurhoz és elmondta neki, mire lelt. Arthurt elszomorította a leány sorsa és parancsolta a többieknek, hogy hagyják egyedül megütközni a szörnnyel. Azért maradjanak közel szükség esetére, és ha kell, oly gyorsan támadjanak az óriásra, ahogy tőlük telik. Eztán útjukat a magasabb domb felé vették. Itt lovaikat a fegyverhordozókra bízták és elkezdtek felkapaszkodni a csúcsra: Arthur ment legelöl.

Ebben a pillanatban a szörny éppen a tüze mellett állt. Pofája a sok disznó vérétől volt mocskos, amelyeken éppen csámcsogott. Darabokat tépett ki belőlük, még a többit parázs felett egy nyárson sütögette. Mikor meglátta az érkezőket, minden más kiment a fejéből és bunkójáért rohant, melyet még két fiatal férfi is nehezen tudott volna felemelni. A király előhúzta kardját hüvelyéből, maga elé tartotta pajzsát és teljes erejéből futott, nehogy az óriás megszerezhesse dorongját. A szörny már számított Arthur ezen cseleke-

detére. Gyorsan megragadta bunkóját és oly hatalmasat csapott a király pajzsára, hogy az egész partot minden irányból betöltötte a becsapódás visszhangja, ami teljesen megsüketítette Arthur füleit. A király elvörösödött haragjának tüzében. Homlokon vágta kardjával az óriást, akkora ütést mérve rá – amely ugyan nem volt halálos –, hogy vér öntötte el annak pofáját és szemét, így megvakult tőle. Az óriás bunkójával védte meg homlokát a halálos ütéstől. Elvakítottan a vértől, mely ömlött a sebből, még hevesebben rohant előre. Ahogyan a vadkan ront a vadászra – fittyet hányva a lándzsára, úgy rohant az óriás a király kardja ellen. Az óriás középütt megkapta a királyt és térdre kényszerítette. Arthur összeszedte minden erejét és gyorsan kicsúszott az óriás fogásából. Villámgyorsan a szörnyre csapott kardjával, egyszer itt, másszor ott, nem kegyelmezvén neki addig, míg fegyverét teljes hosszában bele nem döfte ellenfele fejébe ott, ahol annak agya volt. Erre a gonosz lény még egy utolsót üvöltött, majd nagy csattanással a földre zuhant, mint a tölgyfa, mikor gyökereit kicsavarja a szélvihar. A király megkönnyebbülten nevetett, és azt parancsolta Bedevere-nek, hogy vágja le az óriás fejét és adja oda az egyik fegyverhordozónak, aki majd a táborba viszi, hogy ott mindenki láthassa.

Arthur azt mondta, hogy senki ilyen erőssel nem találkozott, mióta az Arvaius hegyen[105] megölte az óriás Rethót, miután az kihívta őt párbajra. Retho bundát készített magának az általa legyilkolt királyok szakállából.[106] Üzenetet küldött Arthurnak, mondván, tépje le saját szakállát és küldje el neki. Mivel Arthur különb volt a többi királynál, Retho a becsületére megígérte, hogy a többinél magasabbra varrja azt a bundára. Ha Arthur ezt nem teszi meg, Retho párbajra hívja ki, mondván, aki erősebbnek bizonyul, trófeaként elviheti a bundát és az általa megölt ember szakállát. Nem sokkal az összecsapás kezdete után Arthur győzedelmeskedett. Elvitte az óriás szakállát és a bundát is. Attól a naptól mondogatta, hogy nem találkozott senkivel, aki Rethónál erősebb lett volna.

Amint győzelmet arattak – ahogyan mondtam –, hajnal hasadtával mindhárman visszatértek sátraikba, a fejjel együtt. Minden ember köréjük sereglett, hogy megbámulja azt és áldja az embert, aki megszabadította az országot ettől a falánk szörnytől. Ugyanakkor Hoelt elszomorította unokahúga sorsa. Elrendelte, hogy építsenek kápolnát a dombtetőre annak sírdombja fölé. A csúcs a lány végső nyughelyéről kapta a ma is használatos, Helena Sírja nevet.

X.4. Amikor már mind összegyűltek az Arthur által vártak, Autunba[107] vonultak, mivel a király úgy vélte, a császár már ott lesz. Amint elérte az Aube folyót, tudomására jutott, hogy a rómaiak nem messze onnan vertek tábort, és akkora sereggel vonultak fel, amelyről úgy hírlett, senki sem képes annak ellenállni. Arthur eltökélt volt terve mellett, így nem rémült meg, ehelyett maga is tábort vert a folyó mentén, egy olyan helyen, ahonnan köny-

nyen tovább lehetett állni, de ha a szükség úgy kívánja, könnyen lehetett védeni is.

Arthur elküldte két vezérét, oxfordi Bosót, chartres-i Gerint és saját unokaöccsét, Gawaint Lucius Hiberiushoz, hogy mondják meg a császárnak: vonuljon ki Galliából vagy álljon ütközetet, hogy eldöntsék Gallia sorsát, s dőljön el, kinek van joga az országra. A fiatalok Arthur udvarában elteltek az előttük álló kilátások felett érzett örömmel. Arra bíztatták Gawaint, szítson viszályt a császár táborában, ezzel is csak növelve a harc lehetőségét. A rómaiakhoz vették útjukat, Lucius színe elé, ahol felszólították őt a kivonulásra vagy a következő napi ütközet megvívására. Miközben a császár azt válaszolta, nem vonul ki, sőt, ő fogja kormányozni az országot, unokaöccse, Caius Quintillianus, aki éppen jelen volt, úgy hallatszott, azt suttogja: a britek jobban dicsekszenek és alkudoznak, mintsem bátorságukat és vitézségüket csatában bizonyítanák. Gawain erre azonnal dühbe jött. Előrántotta kardját annak övön függő hüvelyéből, Caiusra rontott és levágta a fejét. Ő és küldött-társai azonnal visszasiettek lovaikhoz. A rómaiak üldözték őket, egyesek gyalog, mások lóháton annak reményében, hogy megbosszulhatják társuk halálát a teljes iramban menekülő hírnökökön. Chartres-i Gerin hirtelen megfordult, éppen akkor, amikor egy római meg akarta vágni. Lándzsáját ellenfelére szegezte és annak vértjével együtt keresztüldöfte azt középütt, miközben teljes erejével a földre taszította. Oxfordi Boso felbátorodott a chartres-i férfiú tettén, megfordította lovát, lándzsáját pedig az első elébe kerülő ember torkába döfte, így kilökte azt lova nyergéből. Ezalatt Marcellus Mutius minden erejével Quintillianus megbosszulásán volt. Már hátulról fenyegette fegyverével Gawaint, amikor az váratlanul megfordult és kardjával keresztülhasította annak sisakját és fejét egészen a mellkasáig, meghagyván neki, hogy ha a Pokolba ér, mondja meg Quintillianusnak, akit még a táborban vágott le, hogy ezért olyan jók a britek dicsekvésben és alkudozásban.

Gawain rendbe szedte csapatait, megfordulást parancsolt nekik és arra buzdította őket, tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy kilökjék az ellenséget lovaik nyergéből. Azok egyetértettek a tervvel. Mind megfordultak és mindegyikük megölt egy-egy embert. Ellenben a rómaiak folytatták az üldözést, keményen támadták a briteket kardjaikkal és lándzsáikkal, de közülük egyet sem voltak képesek elfogni vagy lováról letaszítani.

Ahogy a történet elmondja, a menekülők egy erdőbe vágtattak, ahol hirtelen hatezer brit bukkant elő a fák közül, akik hallottak vezéreik üldöztetéséről és a megsegítésükre rejtőztek ott el. Lovaikat megsarkantyúzva előtörtek. Csatakiáltásaik megtöltötték a levegőt. Kerek pajzsaikat maguk elé tartották és hirtelen támadásukkal azonnal menekülésre kényszerítették a rómaiakat. A britek egy emberként üldözték az ellenséget, kopjáikkal kilökték őket lovaik nyergéből, sokakat elfogtak, egy keveset pedig megöltek.

Amikor ez Petreius szenátor fülébe jutott, tízezer emberrel azonnal parancsnokai segítségére sietett. Visszakergette a briteket az erdőbe, amely-

ből előtörtek, de közben sok embert elvesztett. Menekülésük alatt a britek egy szűk erdei ösvényre érve megfordultak, és komoly mészárlást vittek véghez üldözőik között. Ez idő alatt Hyderus, Nu fia előre rohant, hogy megsegítse őket menekülésük közben. A britek felvették állásaikat és szembefordultak a rómaiakkal, s amíg korábban a hátukat mutatták ellenségeiknek, most a legjobbat tették, mi tőlük telt, hogy minél több erős ütést mérjenek a rómaiakra.

A rómaiak is helytálltak, néhány helyen ők ölték a briteket, míg másutt azok gyilkolták őket. A britek szívvel-lélekkel akarták a harcot, de amint megkezdődött, nem érdekelte őket, hogy nyernek vagy veszítenek. Ellenben a rómaiak pontos utasításokat kaptak, hogy mikor törjenek ki vagy mikor hátráljanak: mindezt Petreius Coctától, aki igen kiváló hadvezér volt, nagyon körültekintően viselkedett és súlyos károkat tudott okozni ellenfeleinek. Amint ezt Boso észrevette, összehívott számos britet, akikről tudta, hogy a legbátrabbak, s így szólt hozzájuk: „Látjátok, úgy kezdtünk bele ebbe a csatába, hogy arról nem szóltunk Arthurnak. Most, hogy minden emberünk harcol, gondosan kell eljárnunk, hisz nem vagyunk túl a nehezén. Ha nem így teszünk, komoly emberveszteséget szenvedünk és a király átokkal sújt minket. Össze kell szednetek minden bátorságotokat és követnetek kell engem a rómaiak sorain keresztül, így ha a szerencse nekünk kedvez, megölhetjük vagy elfoghatjuk Petreiust."

Megsarkantyúzták lovaikat, szorosan együtt maradtak és átküzdötték maguk az ellenség ék alakú sorain. Elértek oda, ahonnan Petreius irányította az embereit. Boso egyenesen rárontott, megragadta a köpenyt nyaka körül és vele együtt a földre zuhant, pontosan úgy, ahogy tervezte. A rómaiak rohantak Petreius megmentésére. Ezalatt a britek előrenyomultak, hogy megsegíthessék Bosót. Lármával és zűrzavarral borzasztó öldöklés támadt mindkét oldalon, ahogyan a rómaiak megpróbálták kiszabadítani vezérüket, a britek pedig próbálták azt fogva tartani. Mindkét oldalon sok ember sebesült meg, miközben halálos csapásokat adtak és kaptak. Az ütközetben tisztán látszott, hogy ki volt jobb lándzsával, karddal vagy dárdával. Végül a britek zárt sorokba rendeződtek, így megakadályozták a rómaiak támadását és közrefogva, saját soraik biztonságában tudva Petreiust előre törtek. Lélegzetvételnyi szünet nélkül ellentámadásba mentek át: a rómaiak a legtöbb helyen ekkorra már meggyengültek, elcsigázódtak és készek voltak a menekülésre, hisz elvesztették vezérüket. A britek hátulról törtek rájuk. Csapásaikkal kilökték őket nyergükből, a földön fekve kifosztották őket és keresztüllovagoltak a kirabolt testeken, miközben az életben maradtakat üldözték. Néhány katonát azért elfogtak, mert a király elé akarták vinni őket.

Végül, mikor már minden csapást, amire csak képesek voltak, rámértek a rómaiakra, a britek zsákmányukkal és foglyaikkal visszavonultak a táborba. Elmondták, hogy mi történt és a diadal örömével szívükben átadták Petreius Coctát és foglyaik egy részét Arthurnak. Ő gratulált, jutalmat ígért nekik és

még több mindent azért, mert oly bátran viselkedtek az ő vezetése nélkül is. Úgy döntött, hogy a foglyokat tömlöcbe veti. Magához gyűjtötte azokat az embereket, akik majd a következő nap Párizsba vezetik a rabokat és átadják a porkolábоknak addig, amíg el nem döntik, mi legyen a sorsuk. Azt parancsolta Cador hercegnek, Bedevere pohárnoknak és két másik főemberének, Borellusnak és Richeriusnak, hogy személyes testőreikkel vezessék a csapatot addig, míg olyan helyre nem érnek, ahol már nem fenyeget a rómaiak mentőakciójának veszélye.

X.5. Úgy történt, hogy a rómaiak megneszelték a britek tervét, a császár parancsára kiválasztottak tizenötezer embert, akik még azon éjjel rajtaütnek a briteken vonulásuk közben, hogy minden tőlük telhetőt megtegyenek honfitársaik kiszabadítására. A rómaiak két szenátort, Vulteius Catellust és Quintus Caruciust állították csapataik élére, Evanderrel, Syria királyával és Sertoriusszal, Libya királyával együtt. Míg ez éjjel kivonultak a sereggel – amelyet leírtam – és a parancs szerint követték a tervezett vonulás útját. Kiválasztottak egy rajtaütésre alkalmas helyet és elrejtőztek ott, ahol az ellenség jöttét tudni vélték.

Mikor eljött a reggel, a britek kivonultak rabjaikkal. Hamarosan elértek erre a bizonyos helyre, nem gondolván, hogy ravasz ellenségeik milyen csapdát állítottak nekik. Amint előrehaladtak, a rómaiak hirtelen előbújtak rejtekeikből. A mit sem sejtő britekre rohantak és megtörték soraikat. Habár váratlan támadás érte őket és szét is szóródtak, a britek újból rendezték soraikat és bátran védekeztek. Néhány katonájukat a rabok köré állították, a többi pedig csoportokra oszlott, melyek lefoglalták az ellenséget. Richeriust és Bedevere-t a foglyok őrzésével bízták meg, Cador, Cornwall hercege és Borellus a többieket irányították. Az egész római különítmény rendezetlenül tört előre anélkül, hogy gondot fordítottak volna embereik hadrendbe állítására. Teljes erejükkel támadtak. Célul tűzték ki a britek lemészárlását, mialatt ez utóbbiak még mindig a soraik rendezésével voltak elfoglalva és terveiket készítették saját védelmük kialakítására. A britek nagy veszteségeket szenvedtek el és ennél is jobban ráfizettek volna, ha elvesztik a vezetésükre bízott rabokat. Viszont a jószerencse melléjük állt és erősítés érkezett a szükséghelyzetben. Giutard, a poitevinek hercege hallott a rajtaütésről és – ahogyan leírtam – odavonult háromezer emberrel. Most, hogy számíthattak a segítségükre, a britek győzelmet arattak és elhatározták, hogy bosszút állnak a pimasz támadókon az okozott gyilkolásért. Sok katonát vesztettek a csata elején, közöttük volt Borellus, a cenomannok híres vezére, akit az ellenség lándzsája szúrt nyakon, mialatt Evanderrel, Syria királyával harcolt. Ezalatt elvesztettek négy nemes herceget is: perironi Hyrelgast, charosi Mauricius Cadort, tintageli Aliducot és Heert, Hider fiát. Nehéz volt ezeknél bátrabb embereket találni, de a britek nem vesztették el vakmerőségüket és kétségbe sem estek. Előrenyomultak, és minden tőlük telhetőt meg-

tettek, hogy megtartsák foglyaikat és elpusztítsák ellenségeiket. Végül a rómaiak már nem tudtak tovább ellenállni a britek támadásának és a harcmezőről gyorsan visszavonultak táboraikba. A szigetlakók szüntelenül üldözték őket, menet közben leölték, akit értek, és sok foglyot is ejtettek. Nem hagytak nekik nyugtot mindaddig, amíg el nem pusztították Vulteius Catellust és Evandert, Syria királyát, teljesen szétzavarva azok seregeit.

Amikor biztosak lettek győzelmükben, a britek Párizsba küldték foglyaikat, akiket kísértek. Többségük visszafordult a királyhoz azokkal, akiket most fogtak el és döntő győzelmet ígértek neki a csatára, hiszen ők is - ilyen kevesen – meg tudták verni a hatalmas számú ellenséget, melyet ellenük küldtek.

X.6. Lucius Hiberius rosszul viselte a katasztrófák hírét. Különböző aggodalmaktól zaklatottan fel-alá járkált, mivel nem tudta eldönteni, megütközzön-e teljes seregével Arthurral vagy vonuljon vissza Autunba és ott várja meg az erősítést Leo császártól. Végül az óvatosság győzedelmeskedett. Következő éjjel katonáival Langres-be indult,[108] útban Autun felé. Ezt jelentették Arthurnak. A király úgy döntött, hogy lehagyja Luciust. Még azon az éjszakán bal kéz felől megkerülte Langres városát és beért a Saussy nevű völgybe, amelyen Luciusnak keresztül kellett haladnia.

Arthur elhatározta, hogy harci alakzatba rendezi katonáit. Egy légiót tartalékba hátra hagyott Morvid earl parancsnoksága alatt, így szükség esetén tudta, hová vonulhat vissza feltölteni csapatait és új támadást tervezni. A többi katonáját hét osztagba osztotta, mindegyikbe ötezer, ötszáz és ötvenöt teljesen felfegyverzett harcost állított. Mindegyik felállított egység lovasokból és gyalogosokból állt. A következő parancsokat adta nekik: amikor a gyalogság jelt ad az előrenyomulásra, az adott egység lovassága szoros ékben elővonul és mindent megtesz az ellenség sorának megtörésére. Brit szokás szerint a gyalogsági zászlóaljak egy csoportban állnak fel egy jobb- és egy balszárnnyal.

Auguselus, Albany királya lett a jobbszárny vezére, Cador, Cornwall hercege pedig a balszárnyat kapta az első szakaszban. A második hadrend vezetésével két híres vezért, chartres-i Gerint és rydycheni Bosót bízták meg – Rydychen neve szász nyelven Oxford. Aschilt, a dánok királyát és Lothot, a norvégok királyát a harmadik hadrend élére állították. Hoel, a bretonok királya és Gawain, a király unokaöccse vezényelte a negyediket. Ezek támogatására négy másik csatasort helyeztek el hátul. Az egyik vezetője Kay udvarmester volt Bedevere pohárnokkal. Holdin, a rutenek vezére és Guitard, a poitevinek hercege vezette a másodikat. Leicesteri Jugein, dorchesteri Jonathel és caistori Cursalem parancsnokolt a harmadik, míg bathi Urbgennius a negyedik felett.[109]

Ezek mögött állt fel maga a király egyetlen légiójával, melyet saját irányítás alatt tartott. Itt állította fel saját jelvényét, az Arany Sárkányt. Ide vo-

nulhattak vissza szükség esetén a sebesültek és elcsigázottak, de ide kellett jönni a tábor megerősítéséhez is. Saját légiójában hatezer, hatszáz és hatvanhat embert tartott.

X.7. Amikor felállította katonáit, ezt a parancsot adta nekik e napra: „Honfitársaim, nektek, akik Britanniát harminc királyság úrnőjévé tettétek, azt parancsolom, legyetek bátrak, mert bátorságotok nem csökken, sőt, ahogy én látom, napról napra erősebb lesz, dacára annak, hogy öt éve nem harcoltatok, mely idő alatt magatokat inkább az élet örömeinek, mint a háború gyakorlásának szenteltétek. Úgy tűnik, nem veszítettetek semmit vele született vitézségetekből, ellenben meg kell őrizzétek minden bátorságotokat, mert menekülésre kell bírnotok a rómaiakat, amikor azok a természetesen belőlük áradó büszkeségtől felbátorodva mindent megtesznek, hogy titeket megfosszanak szabadságotoktól. Számbéli fölényükben bízva fognak előretörni, ők lesznek azok, akik rátok támadnak, de nem lesz elég erejük ahhoz, hogy ellenálljanak kitöréseteknek, így szégyenteljesen kell majd visszavonulniuk a városba. Rövid időn belül újból meg fognak próbálkozni a völgyön való átkeléssel, hogy Autunba vonuljanak. Akkor kell majd rájuk támadnotok, amikor a legkevésbé számítanak rá, s úgy ölitek majd le őket, mint a birkákat. Nem volt bennük kétely, amikor eltervezték országotok megadóztatását és azt, hogy titeket szolgasorba juttassanak, mert úgy vélték, ti a keleti népekhez hasonlóan gyávák vagytok. Talán nem hallottak a dánok, norvégok és gall vezérek ellen viselt háborúitokról, amikor megszabadítottátok ezen népeket a szégyenteljes római hűségtől és az én uralmam alá hajtottátok őket. Nekünk, akiknek megvan az erőnk, hogy megnyerjünk egy ennél hatalmasabb csatát is, nem szabad kételkednünk abban, hogy győzelmet aratunk ebben a sokkal jelentéktelenebb ütközetben, mikor arra gondolunk, hogy együttes elszántsággal szétzúzzuk ezeket a gyarló teremtményeket. Minő jutalmat nyertek el, ha engedelmeskedtek akaratomnak és parancsomnak, ahogyan a hűséges katonáknak kell! Amint a harcmezőn megverjük a rómaiakat, azonnal tovább vonulunk Rómába. Majd ha odaértünk, bevesszük azt is. Ha elfoglaltuk, megszállhatjátok és tiétek lesz annak minden aranya, ezüstje, palotái, tornyai, várai, városai és minden egyéb java!"

Amint Arthur befejezte beszédét, az összes katona együttesen egy hatalmasat ordított annak megerősítéséül, hogy amíg ő él, inkább halnak meg, mintsem elmeneküljenek a csatatérről.

X.8. Lucius Hiberius átlátta a neki állított csapdát. Az első ötlete az volt, hogy elmenekül, de meggondolta magát. Visszatért bele a bátorság és elhatározta, hogy a völgyben ütközik meg a britekkel. Összehívta hadvezéreit és a következő beszédet intézte hozzájuk:

„Nemes vezéreim – mondta –, ti, akiknek főségére mind a Kelet, mind a Nyugat hűséget fogadott, most emlékezzetek őseitek tetteire! Gondolkodás

nélkül ontották vérüket azért, hogy leigázhassák a Köztársaság ellenségeit. A bátorság és a katonai vitézség példáját hagyták hátra az utánuk következőknek, mert úgy küzdöttek, mintha Isten azt rendelte volna, hogy soha nem eshetnek el. Majdnem mindig diadalmaskodtak, és győzelmükben elkerülték a halált, mert úgy vélték, a halál csak azt ragadja el, akiről Isten úgy döntött, hogy meg kell halnia. Így a Köztársaság ereje vitézségükkel együtt csak nőtt. Mind a becsület, a tisztelet és a bőkezűség tőlük kezdve minden előkelő nemesi születésű férfiban él. Ez emelte őket és utódaikat a Világ urává. Azt akarom, hogy ez a szellemiség lángoljon bennetek is. Arra kérlek, emlékezzetek ősatyáitok bátorságára. Erős elszántsággal kell most ellenségetekkel megütközni a völgyben, ahol azért rejtőztek el, hogy rajtatok üthessenek. Tegyetek meg minden tőletek telhetőt, hogy megszerezhessétek azt, ami jogosan titeket illet. Ne képzeljétek egy pillanatig sem, hogy azért kerestem védelmet a városban, mert tőlük vagy az ütközettől féltem. Ellenkezőleg, pont arra gondoltam, hogy esztelen hősködésükben utánunk jönnek, és ahogyan előre rontanak, mi hirtelen rájuk támadhatunk. Úgy véltem, miközben farkukat behúzva menekülnek, mi lemészárolhatjuk őket. Most, hogy az elképzelthez képest máshogy alakulnak a dolgok, új terveket kell készítenünk. Ki kell vonulnunk megütközni velük, és oly bátran támadni rájuk, ahogyan csak tudunk. Ha ők szerzik meg elsőként az előnyt, akkor anélkül kell ellenállnunk nekik, hogy sorainkat megtörhetnék és vissza kell tartanunk kezdeti támadásuk erejét. Ha így cselekszünk, kétségtelenül győzelmet aratunk majd. Számtalan csatában történt, hogy az első támadásnak ellenálló fél szerezte meg a végső győzelmet."

Amint Lucius ezeket elmondta és hozzátett pár hasonló megjegyzést, emberei egyhangúan egyetértettek vele, emelt fővel és kezekkel esküdtek hűséget, s amilyen gyorsan csak tudtak, fegyvert ragadtak. Mihelyt fölszerelkeztek, kivonultak Langres-ből és a völgynek vették útjukat – melyet korábban már leírtam –, ahol Arthur állította fel seregeit. A rómaiak tizenkettő ék alakú gyalogos légiót szerveztek. Római szokás szerint vették fel az ék alakot, minden légióban hatezer-hatszázhatvanhat katona volt. A légiók élére külön parancsnokokat neveztek ki és ezek parancsainak engedelmeskedve támadólag nyomultak előre vagy keményen tartották magukat, ha rájuk támadtak.

A rómaiak az első légió élére Lucius Catellust és Ali Fatimát, Hispánia királyát állították; a második vezetőjének Hirtaciust, a párthusok királyát és Marius Lepidus szenátort; a harmadik élére a méd királyt, Boccust és Caius Metellus szenátort; a negyedik légió parancsnokságát Sertorius libyai királyra és Quintus Milvius szenátorra bízták. Ez a négy légió állt az első vonalban. Mögöttük és a végen másik négy. Az első vezetésére Serses itureus királyt nevezték ki, a másodikéra Pandrasus egyiptomi királyt, a harmadikéra Politetest, Bithynia hercegét és a negyedikére Teucert, Phrygia hercegét. Ezek mögött jött újabb négy légió: az elsőt Quintus Carucius irányította, a

másodikat Lelius Hostiensis, a harmadikat Sulpicius Subuculus, a negyediket Mauricius Silvanus.

Lucius maga közöttük lovagolt, hol erre, hol arra, s ezalatt tanácsokat adott és parancsokat osztogatott, hogy merre haladjanak. Elrendelte, hogy jelképét, az Arany Sast középen állítsák fel. Parancsba adta, hogy akit a csata heve elragad a többiektől, minden erejével azon legyen, hogy a Sashoz visszajusson.

X.9. Most végre szemtől szembe álltak égbe emelt dárdáikkal: a britek az egyik, a rómaiak a másik oldalon. Amint meghallották a harci kürtök hangját, a hispán király és Lucius Catellus vezette légió bátran nekirohant a skót király és a cornwalli herceg légiójának. Ez utóbbiak azonban keményen tartották magukat, vállvetve harcoltak és a rómaiak nem tudták megtörni őket. Amíg az ellenséges légió állhatatosan támadott, a Gerin és Boso vezette alakulat futólépésben felvonult. A római légió bátran harcolt – ahogyan az már elmondatott –, de az első osztag hirtelen lovasrohammal támadva áttört rajtuk és megütközött a pártus király vezette légióval, amelyet Aschil dán király ellen küldtek. A két sereg azonnal összecsapott a csatasor teljes hosszában, nagy *mèlée*-ben áttörték egymás sorait és halálos küzdelembe kezdtek. Szánalomra méltó mészárlás kezdődött mindkét oldalon: sikolyok tébolyával, emberekkel, akik vagy arccal buktak a földre, vagy térdre rogytak, hogy szívük vérével együtt így távozzon belőlük a lélek.

Először a britek voltak rosszabb helyzetben, mert Bedevere pohárnokot megölték és Kay udvarmester is halálosan megsebesült. Amikor Bedevere megütközött Boccus méd királlyal, belerohant annak lándzsájába és holtan esett össze, mélyen az ellenséges vonalak mögött. Kay udvarmester mindent megtett Bedevere megbosszulásáért, de a médek zászlóaljai megadásra bírták és halálos sebet kapott. Ám mégis, amilyen bátor harcos volt, egységével keresztülvágta magát és szétzavarta a médeket, így töretlen csatasorral visszatért utánpótlásához, mert nem szállhatott szembe a csapatain rajtaütő libyai király légiójával. Még amikor kevés életben maradt katonájával visszatért az Arany Sárkányhoz, akkor is magával vitte Bedevere holttestét. Minő szomorúság töltötte el a neustriaiakat, amikor meglátták uruk tetemét szétkaszabolva! Az anjou-iak szintén szomorkodtak, miközben Kay sebeit próbálták meggyógyítani mindenféle módszerrel, ami csak eszükbe jutott.

Ez azonban nem a sírás és jajgatás ideje volt, a csatasorok hatalmas vérfürdővel csaptak össze mindkét oldalon és nem sok időt hagytak az efféle szomorkodásra, mivel saját védelmükre kényszerültek. Hyrelgast, Bedevere unokaöccsét megindította nagybátyja halála. Maga köré gyűjtötte háromszáz emberét, egy hirtelen lovasrohamot intézett és a sorokon keresztül egészen a méd király jelvényéig tört előre, mert úgy küzdött, miként a vadkan küzd egy tucatnyi kutya között, és nem gondolt arra, hogy mi történik vele, csak

rokona megbosszulását tartotta szem előtt. Amikor a királyhoz ért, megölte és testét a britek sorai mögé vitte, lefektette Bedevere pohárnok mellé, majd darabokra szaggatta. Hangos kiáltással felszította honfitársai dühét, rohamra buzdította őket, hogy csapást csapás után mérjenek az ellenségre. Mivel új harag izzott bennük, rémült ellenfeleik kétségbe estek. Jobb hadrendbe álltak, mint ellenfeleik, szemtől szemben harcoltak és abban a helyzetben voltak, hogy újból és újból támadhattak, így súlyos veszteségeket okoztak. A briteket fellelkesítette ez a bátorság, az egész vonalon támadást indítottak, és szörnyű veszteségek estek mindkét oldalon.

Sok ember hullott el a rómaiak oldalán is, köztük Ali Fatima, Hispánia királya, a babiloni Micipsa, Quintus Milvius és Marius Lepidus szenátorok. A britek oldalán elesett Holdin, a rutenek hercege, boulogne-i Leodegarius és három brit vezér: caistori Cursalem, salisbury-i Guallauch és bathi Urbgennius. Ezen férfiak csapatai igencsak megfogyatkoztak és vissza is szorították azokat az armoricai britek vonaláig, amelyet Hoel és Gawain vezetett. Ez a csapat viszont égett a vágytól, hogy harcoljon, ezzel felbátorították a visszavonulók seregét és meghátrálásra kényszerítették az előrenyomuló ellenséget. A britek keményen törtek előre, földhöz vágták a menekülőket és ott végeztek velük. Nem álltak le az öldökléssel, amíg el nem érték a császári testőrséghez. Amikor Lucius látta, hogy milyen katasztrófa lett úrrá emberin, előre rohant, hogy segítséget vigyen nekik.

X.10. Midőn a csata újból kezdetét vette, a briteket kegyetlenül szétverték. Tréguier[119] hercege, Chinmarchocus holtan esett össze, s vele halt kétezer ember. Három másik híres vezért is megöltek, Riddomarcust, Bloctoniust és bodloani Iaginviust. Ezek a férfiak királyságok urai voltak, s a későbbi korok ünnepelték hírüket, mivel bátorságuk hatalmas volt. A támadásban, melyet Hoellel és Gawainnel vezettek – és amelyet leírtam –, semelyik megragadott ellenség sem menekülhetett élve kardjaik és lándzsáik elől. Elérték magának Luciusnak a testőrségét is. A rómaiak elvágták őket a többiektől, ezért ezeket a vezéreket is elérte a vég, ahogyan Chinmarchocust és társait, akikről már írtam.

Azóta sem születtek dicsőbb lovagok Hoelnél és Gawainnél. Amikor értesültek társaik haláláról, még hevesebben harcoltak. Hol erre, hol arra vágtattak, egyszer egyik, egyszer másik irányba és szüntelenül kaszabolták a császár testőreit. Gawain félelmet nem ismerő módon mindent megtett, hogy személyesen Luciusszal harcolhasson. Minden erejével előrébb nyomult, mivel ő volt az összes lovag közül a legbátrabb. Támadásával megtizedelte az ellenséget, s ahogyan gyilkolta őket, úgy jutott egyre közelebb a császárhoz. Hoel egy szemernyivel sem volt bátortalanabb. A harcmező egy másik részén villámként tombolt, lelkesítette saját embereit és halált hozott az ellenségre. A legrettenthetetlenebb módon elhárította támadásaikat, adott és kapott csapásokat, de egy pillanatra sem hátrált meg. Nehéz lenne megmondani, kettejük közül ki volt a hősiesebb.

X.11. Azzal, hogy keresztülverekedte magát az ellenségen – ahogyan azt korábban mondtam –, Gawain végre megtalálta a régóta keresett alkalmat. Egyenesen a római vezérre rontott és személyesen harcolt vele. Lucius fiatalsága virágában volt ekkor, egy nagyon bátor, erős és vitéz férfi, akinek minden vágya az volt, hogy megütközzön egy lovaggal, hogy bizonyíthassa katonai érdemeit. Elfogadta Gawain kihívását és megküzdött vele. Nagyon hevesen kezdett, mert boldogság töltötte el, amiért ilyen híres ember az ellenfele. Hosszú ideig tartott a párbajuk, hatalmas csapásokat mértek egymásra, pajzsaikat emelték ellenfelük támadásának kivédésére s igyekeztek, hogy végezzenek a másikkal.

Miközben Gawain és Lucius ily keményen harcoltak, a rómaiak váratlanul felocsúdtak, megtámadták a bretonokat és segítséget vittek vezérüknek. Visszaverték Hoelt, Gawaint és azok csapatait és beverekedték magukat közéjük. Ebben a kritikus pillanatban történt, hogy a rómaiak hirtelen szembekerültek Arthur zászlóaljával. Ő nem sokkal a mészárlás előtt hallotta meg, mi történt embereivel, ezért előrerohant csapatával, csodás kardját, Caliburnt markolva hangos kiáltással így lelkesítette katonáit: „Mit műveltek, férfiak? – kérte számon harcosait – Hagyjátok elmenekülni ezeket az elnőiesedett korcsokat? Egy sem maradhat életben! Gondoljatok jobb kezetekre, mely annyi csatában vett már részt és harminc királyságot vetett uralmam alá! Emlékezzetek őseitekre, akiket a rómaiak, hatalmuk csúcsán adófizetőikké tettek! Emlékezzetek szabadságotokra, melyet ezek a nyamvadtak, kiknek ereje fel sem ér a tietekkel, el akartak venni tőletek! Egy sem menekülhet meg! Ahogy mondom, egy sem!”

Miközben ezeket ordította és még mást is, Arthur egyenesen az ellenségre rontott. A földre terítette és darabokra szabdalta őket. Aki elé került, azt vagy magát, vagy a lovát ölte meg egyetlen csapással. A rómaiak úgy rohantak előle, mint birkák az oroszlán elől, amelyet őrjöngő éhsége arra kényszerít, hogy felfaljon mindent, ami elébe kerül. Vértjeik nem nyújtottak számukra olyan védelmet, amely ellenállhatott volna Caliburnnek, amikor azt a hatalmas király jobb kezében markolta, s arra kényszerítette őket, hogy vérükkel együtt lelküket is kiadják. A balszerencse két királyt, a libyai Sertoriust és bithyniai Politetest is Arthur útjába sodorta. Levágta fejüket és a pokolba küldte őket.

Amint a britek így látták küzdeni királyukat, még elszántabbak lettek. Egy emberként, szoros alakzatban rontottak a rómaiakra. Egyik helyen a gyalogság rohamozta meg őket, míg máshol a lovasság gázolt át és hatolt keresztül rajtuk. A rómaiak keservesen visszatámadtak. Lucius ösztönzésére előrenyomultak, hogy bosszút álljanak a briteken az Arthur által végzett mészárlásért. A harc mindkét oldalon olyan vadul folyt, hogy úgy tűnt, mintha mindenkinek csak egy pillanatnyi ideje lenne összecsapni a másikkal. A mi oldalunkon Arthur mért ütést ütés után az ellenfélre – ahogyan azt már mondtam – és azt ordította a briteknek, hogy folytassák a mészárlást. A rómaiak

oldalán Lucius Hiberius ösztökélte embereit merész ellentámadásokra, önmaga vezetve őket. Saját két kezével harcolt, együtt katonáival, és minden útjába kerülővel végzett vagy lándzsájával, vagy kardjával. Mindkét oldalon a legszörnyűbb vérontást rendezték. Egyszer a britek voltak fölényben, másszor a rómaiak.

Végül, ahogy a csata folyt közöttük, Morvid, Gloucester earlje közbelépett a saját csapataival, amik – ahogyan azt már mondtam – magasabban, a dombokon volt elhelyezve. Hátulról támadt az ellenségre, ahol azok egyáltalán nem számítottak rá. Rohama áttörte vonalaikat. Előrenyomulásában borzasztó mészárlással űzte szét őket. Sok ezer római esett el. Végül vezérüket, magát Luciust is körbezárták csapataival együtt. Holtan esett össze egy ismeretlen katona döfésétől. A britek kihasználták előnyüket és végül megnyerték az ütközetet, de csak hatalmas erőfeszítések árán.

X.12. A rómaiak szétszórattak. Rémületekben Isten háta mögötti helyekre és erdei ligetekbe menekültek. Mások városokba és falvakba, s mindenki oda, ahol a legbiztonságosabbnak látta. A britek addig üldözték őket, ameddig lehetett. Szörnyű halállal sújtottak rájuk vagy fogolyként tartották, kirabolták őket: ezt tudták elvégezni a legkönnyebben, mert a legtöbb római önként nyújtotta kezét megkötözésre – mint megannyi asszony –, annak reményében, hogy így ha kicsivel is, de meghosszabbíthatják életüket. Az isteni gondviselés akarta így. Csakúgy, ahogyan a régmúlt időkben a rómaiak felmenői zaklatták a britek ősatyáit jogtalan elnyomással, úgy vetették most be a britek minden erejüket szabadságuk megőrzésére, mert megtagadták az adózást, melyet a rómaiak jogtalanul követeltek tőlük.

X.13. Amint biztos lett a győzelem, Arthur elrendelte, hogy vezérei holttestét különítsék el az ellenség katonáinak tetemeitől. Amikor összegyűjtötték a testeket, megparancsolta, hogy királyi pompával készítsék elő temetésüket, majd vigyék saját szülőföldjük apátságaiba és nagy tisztelettel ott helyezzék őket örök nyugalomra. Bedevere pohárnokot hangos siratással a neustriai Bayeux-be[111] vitték, saját városába, melyet nagyapja, I. Bedevere alapított. Ott temették el minden tiszteletet megadva, a település déli részén fekvő temető falai mellé. Kayt, aki halálos sebet kapott, Chinonba[112] vitték, az általa építtetett városba. Nem sokkal később belehalt sérüléseibe. Az anjou-iak hercegéhez illően, a várostól nem messze fekvő erdőbe temették, mely remeték birtokában volt. Holdint, a rutenek hercegét Flandriába vitték és városában, Thérouanne-ban[113] helyezték örök nyugalomra. Arthur parancsára a többi vezért és herceget is a szomszédos apátságban temették el. Irgalmas volt ellenségeihez is, a helyieket bízta meg elföldelésükkel. Elrendelte, hogy Lucius testét vigyék a Senatus elé azzal az üzenettel, hogy többé ne várjanak adót Britanniából.

Arthur a hely szomszédságában töltötte a telet, és arra szánta az időt, hogy az allobrogok településeit meghódoltassa. Amint eljött a nyár, elkészült a római útra és már indult átkelni a hegyeken, amikor tudomására jutott, hogy unokaöccse, Mordred, akinek gondjaira bízta Britanniát, a saját fejére helyezte a koronát. Hovatovább az áruló zsarnok házasságtörő módon élt Guinevere-rel, aki megszakította előző frigye kötelékeit.

XI.1. Minderről, oly neves Herceg,[114] Geoffrey of Monmouth nem kíván semmit mondani. De mégis fog saját, szegényes módján, a szavak pazarlása nélkül, leírván a csatát, melyet a méltán híres király vívott unokaöccsével, mikor a győzelem után visszatért Britanniába, mert erre az eseményre rátalált abban a brit iratban, melyre már hivatkozott.[115] Ezt hallotta oxfordi Waltertől is, aki a legjáratosabb ember a történelem minden ágában.

Amint az égbekiáltó bűn híre fülébe jutott, Arthur azonnal elvetette a Leo császár ellen tervezett támadást. Elküldte Hoelt, a bretonok vezérét a gallok seregével együtt, hogy állítsa helyre a békét ezeken a részeken, majd ő maga, mindössze a szigetek királyainak társaságában Britanniába ment. A hírhedt áruló, Mordred – akiről már beszéltem – a szász vezért, Chelricet[116] Germániába küldte, hogy ott annyi embert gyűjtsön össze, ahányat csak tud, majd a lehető leggyorsabban térjen vissza az összetoborzott harcosokkal. Mordred egyezséget kötött Chelrickel, melynek értelmében neki adja a sziget Humber folyótól Skóciáig nyúló részét és mindazt, amit Hengist és Horsa Kentben megszerzett Vortigern napjaiban. Az áruló vezér parancsának engedelmeskedve Chelric nyolcszáz hajónyi felfegyverzett pogány katonasággal szállt partra. Megegyeztek a feltételekben és hűséget fogadott az áruló Mordrednek, mint királynak. Ez utóbbi szövetkezett a skótokkal, piktekkel és írekkel és mindenkivel, aki gyűlöletet érzett nagybátyja iránt. A lázadók nagyjából nyolcvanezren voltak, részben pogányok, részben keresztények.

A hatalmas sereggel körülvéve – melybe Mordred a reményét helyezte – vonult megütközni Arthurral, mihelyt az partra szállt Richborough-nál.[117] A csatában Mordred súlyos veszteséget szenvedett a királyi seregtől. Auguselus, Albany királya és Gawain, a király unokaöccse aznap esett el számtalan sok más emberrel együtt, akiket nehéz lenne összeírni. Auguselust testvérének, Uriannak a fia, Ywain követte a trónon, és az elkövetkező háborúkban véghezvitt tettei folytán híres lett. Végül nagy nehézségek árán Arthur emberei foglalták el a partot. Megfutamították Mordred seregét és iszonyú mészárlást végeztek közöttük. A sok harci tapasztalattal maguk mögött bölcsebben állították fel csapataikat: gyalogságukat a lovassággal elegyítették és úgy harcoltak, hogy amikor a gyalogság támadásra indult, vagy pusztán csak a helyét tartotta, a lovasság háromszög alakban előre rohant és mindent megtett, hogy az ellenség sorait megtörhesse és menekülésre bírja.

Ennek ellenére a Hitszegő újra szervezte hadseregét és Winchesterbe vonult. Amikor ez Guinevere királyné tudomására jutott, kétségbe esett.

Yorkból a Légiók Városába menekült és ott Julius mártír templomában az apácák közé lépett, ígéretet téve a tiszta életre.

XI.2. Most, hogy sokszáz katonáját elvesztette, Arthur dühösebb volt, mint valaha. Eltemette halottait, majd a harmadik napon Winchesterbe vonult, ahol ostrom alá vette a várost az ott megbúvó unokaöccsével együtt. Mordred nem hagyott fel terveivel. Híveibe mindenféle ígéretekkel bátorságot öntött, kivonult velük és felkészült, hogy csatát álljon nagybátyja ellen. Az ütközet megkezdődött és számtalan embert mészároltak le mindkét oldalon. Mordred seregének nagyobbak voltak a veszteségei, így még egyszer szégyenteljesen vissza kellett vonulnia a harcmezőről. Nem egyezkedett még a halottak eltemetéséről sem. Olyan gyorsan menekült, amilyen gyorsan csak a hajó vinni tudta és Cornwall felé vette az irányt.

Arthurnak mély fájdalmat okozott, hogy Mordred ily gyakran megszökik előle. Nem vesztegette az időt, követte, majd elérte a Camblam folyót,[118] ahol Mordred az érkezésükre várt. A Hitszegő vakmerő férfi volt, mindig ő indított elsőként támadást. Azonnal csatarendbe állította seregét, eltökélten életre-halálra, mintsem hogy újból elfusson. Teljes seregéből – amelyről már beszéltem – összesen hatvanezer ember maradt. Ezekből hat szakaszt állított fel, mindegyikben hatezer-hatszázhatvanhat fegyveres volt. A maradékot egy osztagba rendezte, és amikor az összes többi élére parancsnokot nevezett ki, ez utóbbit magának tartotta meg. Amikor mind felálltak, körbejárt, hogy lelket öntsön beléjük és nekik ígérte ellenfeleik javait, de csak ha helytállnak és megnyerik a csatát.

A másik oldalon Arthur vezette seregét. Kilenc gyalogos alakulatba osztotta őket, melyek egy-egy négyszögben álltak fel jobb- és balszárnnyal. Mindegyik élére vezért helyezett. A hitszegő ellenség és a rablók elpusztítására buzdította őket, akik a király árulójának kérésére jöttek idegen földekről a szigetre, hogy fosztogassanak. Azt is mondta nekik, hogy a barbárok egyvelege, mely különböző országokból érkezett, friss újoncokból áll, akik járatlanok a harcban és képtelenek ellenállni a hozzájuk hasonló kiváló férfiaknak, akik számtalan csatának veteránjai és mindig készek arra, hogy vakmerően támadjanak és férfiként harcoljanak.

Mialatt mindkét seregben a vezérek így biztatták embereiket, a csatasorok hirtelen találkoztak, harcba bocsátkoztak és minden erejüket megfeszítve annyi csapást mértek a másikra, amennyit lehetett. Szívet tépő leírni, minő öldöklés folyt mindkét oldalon, hogyan hörögtek a haldoklók és mily bősz volt a támadás. Mindenütt sebesültek vagy éppen sebesítettek, haldokoltak vagy éppen halált osztottak. Végül, amikor a nap nagy része már így telt el, Arthur egyetlen osztaggal, amelyben hatezer-hatszázhatvanhat ember volt, rátámadott egy négyszögre, melyről úgy tudta, Mordredé. Kardjaikkal utat vágtak, a király folytatta az előrenyomulást és szörnyű mészárlást végzett. Ekkor öletett meg az átkozott áruló és vele több ezer ember.

Ugyanakkor a többiek nem futottak el egyszerűen Mordred halála miatt. Összetömörültek a harcmező minden részéről és minden tőlük telhetőt megtettek, hogy helytállhassanak a parancsuknak megfelelő bátorsággal. A csata még ádázabb lett közöttük, mint korábban, mivel mindkét fél részéről majdnem minden vezér jelen volt, akik katonáik élén a csatába siettek. Mordred oldalán esett el Chelric, Elaf, Egbrict, Bruning, kik mind a szászok közül valók voltak; az ír Gillapatric, Gillasel és Gillarvus; valamint a skótok és piktek majd' minden vezére. Arthur oldalán halt meg Odbrict, Norvégia királya;[119] Aschil dán király; Cador Limenich és Cassivellaunus a király sok ezer emberével együtt, köztük britekkel és más, velük jött népek fiaival. Híres királyunk, Arthur maga is halálosan megsebesült és Avalon szigetére vitték, hogy sebeit ellássák. Britannia koronáját unokafivérének, Konstantinnak, Cador cornwalli herceg fiának adta Urunk megtestesülésének 542-dik évében.

A SZÁSZ URALOM

XI.3. Amint Konstantint megkoronázták, Mordred két fia és a szászok azonnal fellázadtak ellene. A trónfosztást célzó kísérletük azonban megbukott és csaták hosszú sora után menekülni kényszerültek. Egyikük Londonba, másikuk Winchesterbe ment és uralmuk alá hajtották e két várost.

Ekkoriban halt meg a szentéletű Daniel, Bangor templomának legkegyesebb püspöke. A gloucesteri püspök lett London érseke. Ebben az időben történt az is, hogy David, a Légiók Városának oly szent érseke Meneviában jobblétre szenderült. Itt saját apátsága volt, melyet jobban szeretett minden kolostornál az egyházmegyében, mert azt még Szent Patrik alapította, aki megjósolta David születését. Valamilyen szomorú betegség szállta meg testét és meghalt a barátok meglátogatása közben. Mabgónak, a venedotok királyának parancsára ott is temették el. Kinocot, Llanbadarn templomának papját előléptették és a metropolitai székbe helyezték.

XI.4. Konstantin folytatta Mordred fiainak üldözését. Először saját hűségére bírta a szászokat, majd elfoglalta a fentebb említett két várost. Az egyik fiatalembert Szent Amphibalus templomának oltára előtt ölte meg, ahol az menedéket keresett. A másik Londonban, a barátok templomában rejtőzött el. Konstantin megtalálta és az oltár mellett kegyelem nélkül megölte. Négy évvel később lesújtott rá Isten bosszúja. Utherpendragon oldalára temették az angolul Stonehenge-nek nevezett kőkörben, melyet oly csodás leleményességgel állítottak fel Salisbury mellett.

XI.5. Konstantint unokaöccse követte, egy különösen bátor ifjú, Aurelius Conanus. Az egész sziget fölött uralkodott és bárki másnál méltóbb lett volna a koronára, ha nem lelte volna örömét a polgárháborúban. Saját nagybátyja megtámadásával – akinek Konstantin után kellett volna uralkodnia – sze-

rezte meg a királyságot, őt magát börtönbe vetette, két fiát megölte. Aurelius Conanus az uralkodásának harmadik évében hunyt el.

XI.6. Conanus után Vortiporius következett. A szászok fellázadtak ellene és hatalmas flottával hívták be honfitársaikat. Vortiporius csatát vívott velük, szétverte őket s így az egész királyság felett visszanyerte uralmát. Ezután szerényen és békésen kormányozta népét.

XI.7. Őutána Malgo következett. Majd az összes brit vezér között ő a volt a legdaliásabb, s azért küzdött, hogy eltávolítsa a hatalomból a népet sanyargatókat. A csatában bátor volt, őseinél nagylelkűbb, és híres volt vakmerőségéről is. Sajnos azonban gyűlöletessé tette magát Isten előtt, mert a szodómia bűnébe esett. Az egész sziget királya lett és véres háborúk során elfoglalta az óceán szomszédos szigeteit: Írországot, Izlandot, Gotlandot, az Orkney-szigeteket, Norvégiát és Dániát.

XI.8. Malgo után Keredic következett, polgárháború szítója, gyűlöletes Isten és a britek előtt. Amikor a szászok felfedezték ingatagságát, Írországba küldtek Gormundért, az afrikaiak királyáért, aki hatalmas flottával jött és elfoglalta annak szigetét. A szászok árulása folytán Gormund százhatvanezer afrikaival Britanniába jött, amelynek lakói így közéjük és a szászok közé szorultak: a helyieket teljesen elpusztították, mivel néhányan megszegték uralkodójukhoz való hűségüket, mások pedig állandó polgárháborút vívtak egymással. Gormund lepaktált a szászokkal, majd megtámadta Keredic királyt. Csaták hosszú sora következett, a királyt városról városra űzte, majd Cirencesterbe kényszerítette s ostromgyűrűt vont a falak köré. Isembard, Lajos frank király unokaöccse csatlakozott hozzá és barátsági szerződést kötött vele. Az egyezség feltétele volt, hogy – a barátság jeleként Gormund irányába –, Isembard megtagadja keresztény hitét azért, hogy a másik segítségével elragadhassa nagybátyjától Gallia királyságát, aki őt – legalábbis saját állítása szerint – igazságtalanul száműzte.

Az említett várost elfoglalták és felégették. Gormund ekkor harcolt Keredickel és a Severn folyón túlra, Walesbe űzte. Ezt követően feldúlta a mezőket, tűzbe borította a környező településeket és addig engedte szabadon haragját, amíg a sziget majdnem minden földjét – egyik tengertől a másikig – a tűz el nem emésztette. Faltörő kosainak nagy erejével minden helyiséget a földig rombolt. A lakókat metsző kardokkal és ropogó tűzzel elpusztították, nem kegyelmeztek a templomok papjainak sem. Az életben maradottak a szörnyű katasztrófák csapásától összeroppanva elmenekültek, de akárhová is mentek, útjuk során nem leltek a maguk számára biztonságos menedéket.

XI.9. Ti, ostoba emberek! Saját szörnyű bűneitek teljes terhe nehezedik rátok, soha nem voltatok boldogok, csak akkor, ha egymással harcoltatok!

Miért gyengítettétek meg magatokat harci viszályokban, hogy ti, akiknek messzi királyságokat kellett volna elfoglalnotok, most, akár egy szőlőskert, gyümölcstelenné és megsavanyodottá váltatok, s képtelenek vagytok megvédeni az ellenségtől hazátokat, feleségeteket és gyermekeiteket? Folytassátok csak egymás közti viszálykodásaitokat és felejtsétek el, amit a Szentírás mond! „Minden ország, a mely magával meghasonlik, elpusztul; és egy város vagy háznép sem állhat meg, a mely meghasonlik magával."[120] Mivel királyságotok pártokra szakadt, mert a polgárháború tébolya és a féltékenység füstfelhője elhomályosította elméteket, s mert büszkeségetek nem engedi meg, hogy egyetlen királynak engedelmeskedjetek, ezért látjátok ősapáitokat elpusztulni és házaitokat leromboltatni kegyetlen pogányok által, egyiket a másik után, és láttok minden olyan dolgot megsemmisülni, melyet az utánatok jövők siratni fognak. Látni fogjátok, hogy a vad oroszlán kölykei elfoglalják városaikat, váraikat és más birtokaikat. Szánalmasan kiűzetnek ezekből és csak a legnagyobb nehézségek árán tudják majd visszaállítani korábbi államuk dicsőségét, de csak akkor, ha előbb önmagukat is jobbá teszik.

XI.10. Amint ez az embertelen zsarnok, Gormund a sok ezer afrikaival együtt majdnem az egész szigetet elpusztította – ahogyan azt már mondtam –, annak tekintélyes részét, Loegriát[121] a szászoknak adta, akiknek árulása folytán szállt partra. Sok brit a királyság nyugati részén keresett menedéket: Cornwallban és Walesben. Innen indítottak heves támadásokat az ellenség ellen. Amikor a két érsek, a londoni Theonus és a yorki Tadioceus látta, hogy egyházmegyéjük összes templomát a földig rombolták, a sok pappal együtt elmenekültek Wales erdeinek biztonságába, már akiknek sikerült életben maradni annyi szerencsétlenség után. Magukkal vitték szentjeik ereklyéit, mert attól tartottak, hogy a régi idők eme szent embereinek csontjait a barbár invázió elpusztítja, ha ott maradván vállalnák a mártírságot és sorsára hagyják az ereklyéket, amelyek hite már így is elárulta őket. Sok pap nagy flottával az armoricai Britanniában menekült, ezért Loegria és Northumbria tartományai elvesztették kolostoraikat. Ezen eseményeket majd akkor írom le, mikor lefordítom a száműzetésük könyvét.

XI.11. Eztán hosszú ideig a britek megfosztattak saját királyságuk kormányzásának jogaitól és a szigetüket uraló szuverén hatalom nélkül maradtak. Nem fordítottak figyelmet korábbi nagyságuk helyreállítására. Ellenben folytatták egymás ellen dúló polgárháborúikat a számukra még megmaradt országban, melyet egy király helyett három zsarnok uralt. Ugyanúgy a szászok sem egyetlen királyt állítottak a sziget élére. Három királynak esküdtek hűséget, s erőiket megosztották az egymás elleni harcban és a britek bántalmazásában.

XI.12. Ebben az időben történt, hogy az áldott Gergely pápa Britanniába küldte Augustinust.[122] Ez az Augustinus hirdette Isten igéjét az angoloknak, akik pogány babonáiktól elvakulva megszüntették a kereszténységet a sziget teljes, általuk uralt részén. Az igaz hit tovább élt a britek földjén, amely még Eleutherius pápa[123] idején fogadta azt be és ami soha nem vesztette el befolyását közöttük.

Amikor Augustinus megérkezett, hét püspökséget és egy érsekséget alapított a britek területén, mindet ájtatos főpapok foglalták el. Volt ott hét apátság is, bennük illő renddel felügyelték Isten nyáját. Többek között volt egy nemes apátság Bangorban, oly nagyszámú szerzetessel, hogy amikor a monasztikus testet hét részre osztották, mindegyikhez kinevezve annak perjelét, egyiknek sem lett kevesebb, mint háromszáz barátja, akik mind kétkezi munkát végeztek. Apátjukat Dinoothnak hívták,[124] aki különösen tanult volt a szabad művészetekben. Amikor Augustinus a britek püspökeit arra kérte, hogy engedelmeskedjenek parancsának és osztozzanak meg vele az angolok megtérítésének terhében, Dinooth volt az, aki számos érvvel megindokolta számára, hogy azok miért nem fognak engedelmeskedni, és hogy ők miért nem vesztegetik idejüket az ellenségnek való prédikálással. Megvolt a saját érsekük, és emellett a szászok voltak azok, akik állhatatosan szorították ki őket hazájukból. Ezért gyűlölték annyira a barbárokat. Nem érdekelte őket a szászok hite vagy vallása és ugyanígy viszonyultak az angolokhoz is.[125]

XI.13. Amikor Ethelbert, a kenti emberek királya[126] látta, hogy a britek nem fogadják el Augustinus fennhatóságát és kigúnyolták prédikációját, ezt nagyon rosszul viselte. Feltüzelte Ethelfridet,[127] Northumbria királyát és sok más kis szász uralkodót is. Nagy sereg gyűlt össze, s annak azt parancsolták, hogy menjen Bangor városába, pusztítsa el Dinooth apátot és a többi egyházfit, akik megvetették Augustinust. Elfogadták Ethelbert parancsait, összegyűjtöttek egy hatalmas sereget és a britek földje ellen indultak.[128] Chesterbe vonultak, ahol a város parancsnoka, Brochmail már várta érkezésüket. Számos szerzetes és remete a britek földjeiről, kifejezetten pedig Bangorból, itt gyűlt össze, hogy menedéket keressen és az emberek lelkéért imádkozzon.

Mindkét oldalon felálltak a seregek és Ethelfrid csatába kezdett Brochmaillel, ez utóbbi keményen ellenállt, habár serege jóval kisebb volt. Végül mégis el kellett hagynia a várost és elmenekült, de csak miután súlyos károkat okozott az ellenségnek. Amikor Ethelfrid elfoglalta Chestert és rájött, hogy miért jöttek ide az említett szerzetesek, azonnal rájuk engedte seregét. Ezen a napon ezerkétszáz barát nyerte el a mártírság koronáját és szereztek helyet a Mennyországban.

Ezt követően a szász zsarnok Bangor városa ellen vonult. Mikor a brit vezérek tudomást szereztek őrült dühöngéséről, minden irányból összegyűltek, hogy ellenállhassanak neki. Blederic cornwalli herceg, Margadud,

Demetae királya és a venedotoktól Cadvan megütköztek vele. Megsebesítették és megfutamították. Aznap tízezer-hatvanhat katonáját ölték meg. Másrészről a britek elvesztették Bledericet, Cornwall hercegét, aki a többieket irányította a háborúban.

XII.1. Az összes brit herceg összegyűlt Chester városában és egyhangúlag eldöntötték, hogy Cadvant[129] teszik királlyá és az ő vezetésével átkelhetnek a Humberen Ethelfrid üldözésére. Cadvant az ország királyává koronázták, a hercegek újból összegyűltek és átkeltek a folyón. Amint ennek Ethelfrid hírét vette, megegyezett az összes szász királlyal és a britek ellen vonult. Éppen felállították volna alakulataikat a harcmezőn, amikor megérkeztek barátaik és kibékítették őket. Arra az egyezségre jutottak, hogy Ethelfrid megtartja a Humberen túli területeket, ahogy Cadvan is a sajátjait. Túszokat cseréltek és esküvel erősítették meg egyezségüket. Később oly barátság köttetett közöttük, hogy mindent közösen csináltak.

Ekkor történt, hogy Ethelfrid elhagyta feleségét és másik asszonyt vett el. Annyira meggyűlölte volt nejét, hogy száműzte a northumbriaiak országából. Az asszony, aki gyermeket hordott szíve alatt, Cadvan királyhoz menekült, s arra kérte, járjon közbe férjénél, hogy az visszafogadja. Cadvan nem tudta meggyőzni Ethelfridet. A nő ezután a brit király udvarában maradt egészen a szülés napjáig, amikor világra jött gyermeke.

Nem sokkal később Cadvannak is egy fia született, mert felesége ugyanakkor lett terhes. A fiúk királyi vérükhöz illő neveltetést kaptak. Cadvan fiát Cadwallónak,[130] a másik fiút Edwinnek hívták.[131] Évek múltán, mikor elérték a serdülőkort, szüleik Salomonhoz, az armoricai britek királyához küldték őket, akinek udvarában eltanulhatták a lovagság leckéit és megismerkedhettek idegen szokásokkal. A király kedvesen fogadta őket és hamarosan erős barátság köttetett közöttük. Így végül a koruk béliek közül ők beszélgethettek a legszemélyesebben és legvígabban a királlyal. Később sok csatában harcoltak az oldalán és tetteik nagyszerűségével mindenkinek a figyelmét felhívták bátorságukra.

XII.2. Évekkel később, mikor szüleik meghaltak, ezek ketten visszatértek Britanniába és megörökölték a kormányzást, megújítván egymással az atyáik között is fennállt barátságot.

Két év telt el. Edwin ekkor megkérte Cadwallót, hogy ha lehetne neki is saját koronája, akkor ősi szokás szerint ünnepelhetne a northumbriaiak földjén, ahogyan azt Cadwallo teszi a Humbertől délre. Ezért egy tanácskozást tartottak a Douglas folyónál, ahol a bölcsek, tanácsadók beszéltek egymással, mi lenne a legjobb, amit tenni lehetne. A folyó túlpartján Cadwallo éppen unokaöccsének ölében feküdt, akit Briannek hívtak. Hírnökök jöttek, hogy tudtul adják az események alakulását. Ekkor Brian zokogni kezdett, a könnyek ráfolytak a király arcára és szakállára. Cadwallo úgy hitte esni fog.

Felemelte fejét és látta, hogy az ifjú könnyezik, majd megkérdezte, mi az oka hirtelen szomorúságának. „Minden okom megvan, hogy sírjak – válaszolt Brian –, ahogy a brit népnek is, mivel Malgo óta zaklatják a barbárok inváziói és soha nem volt egy olyan hercegük, aki helyreállíthatta volna a korábbi dicsőséget. Mostanra már csak becsületünk pillanatnyi töredéke maradt meg, és ez is egyre kisebb lesz, ráadásul a te jóváhagyásoddal, mióta a szász kalandorok, aki minden cselekedetükkel elárulták országunkat, most koronát is nyerhetnek s így megoszthatják királyságodat. Amint a király rangjára emelkednek, nem fog-e hírük még jobban szétterjedni Germániában és nem fogják-e még gyorsabban behívni honfitársaikat és nem fognak-e még jobban előrenyomulni a mi népünk rovására? A csalárdság mindig természetük része volt és soha nem maradtak hűségesek senkihez. Szerintem vissza kellene tartanunk őket ahelyett, hogy szívességet tennénk nekik. Amikor Vortigern király először vette őket szolgálatába, ők azt tettették, hogy békében maradnak velünk, mintha a mi országunkért harcolnának. De mihelyt olyan helyzetbe kerültek, hogy kimutathatták gonoszságukat és a jóról a rosszra térhettek, nagy kegyetlenséggel elárulták őt és legyilkolták országának népét. Eztán elárulták Aurelius Ambrosiust, mikor lakoma közben[132] mérget raktak italába, mindezt éppen a hűségeskü letétele után. Majd elárulták Arthurt, mivel alkalmasint megfeledkeztek az esküről, mely őhozzá láncolta őket: ellene harcoltak Mordred oldalán. Nemrég volt, hogy megszegték Keredicnek tett esküjüket és behívták az ország megtámadására Gormundot, az afrikaiak királyát. Ezzel az invázióval elszakítottak minket honfitársainktól és királyunkat szégyenteljes száműzetésbe küldték."

XII.3. Amint Brian ezt mondta, Cadwallo megbánta, hogy tervezni kezdte az egyezkedést. Üzenetet küldött Edwinnek, mondván, nem tudott engedélyt nyerni tanácsosaitól a szászok kérésének teljesítésére. Úgy határoztak, hogy ez jogellenes és ellenkezik a szokásokkal, melyeket még őseik hagytak hátra, s amely szerint a szigetet két fő csak egy koronával kormányozhatja. Edwin kijött a sodrából, feloszlatta a tanácskozást és visszatért Northumbriába, mondván, megkoronázhatja magát Cadwallo beleegyezése nélkül is. A híreket jelentették a brit királynak, aki azt válaszolta, levágja Edwin fejét a korona alatt, ha az felmerészeli azt tenni Britannia királyságában.

XII.4. Háború tört ki kettejük között, katonáik sorozatos betörésekkel zaklatták egymást és végül szembetalálkoztak a Humber folyó túlsó oldalán. Csatát vívtak, amelyben Cadwallo sokezer embert vesztett és maga is menekülni kényszerült. Sebesen Albanyba vonult, majd onnan Írországba hajózott.

Amint Edwin biztos lett győzelmében, csapatait keresztülvezette Britannián és felégette a városokat, keserves nyomorúságot hozva a városlakókra és a parasztokra.

Amíg Edwin teljesen kiélte haragját, Cadwallo újra és újra próbálkozott, hogy egy hajóhaddal visszatérjen hazájába. Sosem járt sikerrel, mert akárhol akart is kikötni, Edwin mindig elévonult egy hatalmas sereggel és eltántorította őt a partraszállástól. Ekkoriban jött a szász királyhoz egy jól képzett mágus Hispániából, Pellitus, aki roppant tájékozott volt a madarak röptében és a csillagok járásában. Ő figyelmeztette Edwint minden rá leselkedő szerencsétlenségre. Így szerzett mindig tudomást Cadwallo visszatéréséről: ellene vonult, elsüllyesztette hajóit, vízbe fojtotta katonáit és lezárt előtte minden kikötőt.

Cadwallo nem tudta, mit tegyen, majdnem kétségbe esett, hogy soha nem térhet vissza, ezért úgy döntött, meglátogatja Salomont, az armoricai britek királyát, ahol talán segítséget kérhet és néhány tanácsot kaphat arra vonatkozóan, miként térhetne vissza hazájába. Amint Bretagne-ba vitorlázott, viharos szél támadt. Ez elszakította egymástól a hajókat, így rövid idő múlva már egyik sem látta a másikat. Oly nagy rémület fogta el a király hajójának kormányosát, hogy az eldobta a kormánylapátot és hagyta, hadd menjen a hajó arra, amerre a szerencse viszi. Egész éjszakán át hánykódott fel-alá a tengeren, ahogy a hullámok dobálták hol erre, hol arra, s a briteket már a halál környékezte. Következő reggel napkeltekor partra szálltak Guernsey szigetén és nagy nehézségek árán kiszálltak a hajóból.

Cadwallo annyira eltelt szomorúsággal és dühvel parancsnokai elvesztése miatt, hogy nem vett magához ételt, hanem betegen feküdt hálókabinjában. A negyedik napon napfelkeltekor mardosó éhség lett rajta úrrá. Odahívta unokaöccsét, Briant és elmondta neki, hogy mire vágyik. Az vette íját és tegezét, majd keresztülvágott a szigeten, úgy gondolván, ha a sors elébe hoz valami vadat, akkor majd ételt visz a királynak. Végigjárta az egész szigetet, de nem talált semmit. Meggyőződése volt, hogy nem képes teljesíteni ura kívánságát. Attól tartott, a betegség megöli Cadwallot, hacsak nem visz neki valamilyen ennivalót. Ekkor egy új tervet eszelt ki: felnyitotta saját combját és kivágott belőle egy darab húst. Nyársat készített, megsütötte és szarvashús gyanánt a királynak adta, aki elhitte, hogy az valóban vadhús. Megette egy részét és visszanyerte erejét is, majd elcsodálkozott azon, hogy soha korábban nem kóstolt még ilyen édes húst. Amikor éhsége lecsillapodott, sokkal vidámabb és elevenebb lett, majd három nap alatt teljesen felépült.

A várva várt szél ekkor elkezdett fújni. Felkészítették hajójukat, felhúzták a vitorlát s keresztülutaztak a tengeren. Kidaleta városától[133] nem messze értek partot. Amikor Salomon király elé járultak, az szívélyesen fogadta őket, ahogy a fontos személyeket illik. Amint megtudta, miért jönnek, beszédet tartott és segítséget ígért nekik.

XII.5. „Nagyon elszomorít minket, fiatal nemesek – mondta Salomon –, hogy atyáitok földjét elfoglalhatják ezek a barbár népek, és az is, hogy titeket így becstelenül kiűztek onnan. Tudván, hogy más férfiak sikeresen vé-

delmezik földjeiket, különösnek tűnik, hogy népetek ennyi jó földet veszít el, mert nem tud ellenállni az angoloknak, holott népünk azokat oly kevésre tartja. Amikor az én Britanniám népe együtt élt a ti Britanniátok alattvalóival, uralmuk alatt tartották az összes királyságot és a rómaiak kivételével, akik az egész szigetet elfoglalták, semelyik másik nép nem volt képes erre. Ami a rómaiakat illeti, igaz, hogy egy bizonyos ideig uralták a szigetet, de később vezéreik elbocsáttattak és elpusztíttattak, eltávoztak és szégyentel-jesen megverték őket. Amikor a britek idejöttek Maximianus és Conanus parancsnoksága alatt, azok, akik hátramaradtak, később nem voltak oly szerencsések, hogy a királyságot hosszabb ideig megtartsák. Habár sok hercegben élt ősapáik korábbi nagysága, gyenge férfiak lettek utódaik, akik egyszer és mindenkorra elveszették a szigetet, ha az ellenség rátámadt. Ezért szomorít el néped gyarló viselkedése, hisz egy vérből valók vagyunk, mi is a britek nevét viseljük, ahogy királyságod emberei, de mi mégis képesek vagyunk megvédeni szülőföldünket, ha az ellenség rátámad."

XII.6. Amikor Salomon befejezte ezt a beszédet és hozzátett pár hasonló megjegyzést, Cadwallo, aki kissé elszégyellte magát, így válaszolt: „Mi valóban hálásak vagyunk néked, Király, aki királyok véréből származol, mert segítséget ígértél királyságom helyreállításában. Ugyanakkor, amint azt mondtad, különösnek találod, hogy népem nem képes fenntartani őseink büszkeségét, mióta a britek földedre jöttek. De én ebben nem látok semmi meglepőt. A nemesi rendek mind az általad említett vezéreket követték, s csak egy kis részük maradt otthon, hogy a szigetet uralja, a többiek mind elmentek. Mikor ezek magukat uralkodói rangra emelték, a semmivel büszkélkedtek, hisz nem mutathattak fel semmit, ami őseik rangjára jogosíthatta volna őket. Büszkévé tette őket mérhetetlen gazdagságuk. Soha nem hallott módon elkezdték átadni magukat a buja kicsapongásoknak, ahogyan a történetíró, Gildas mondotta nekünk. A bűnnek nem csak ezen útjait járták, hanem minden mást is, mely az emberi természetnek része, különösen azt, amely tönkreteszi az erkölcs lényegét: ez pedig az igazság gyűlölete, a hazugság szeretete, a jó helyett a gonosz szívlelése, az erények földjén a gonoszság tisztelete, a Fény Angyala helyett a Sátán elfogadása. Királyokat kentek fel, de nem Isten nevében, hanem azért, mert vérszomjasabbak voltak, mint társaik. Nem sokkal később azok végeztek velük, akik uralkodóvá tették őket, de nem azért, mert valamely erény úrrá lett volna rajtuk, hanem azért, mert másokat, még kegyetlenebbeket tettek a helyükre. Ha közülük valamelyik is csak egy lépéssel közelebb került volna az igazság szeretetéhez, akkor az egész nemzet gyűlölete és ereje fordult volna ellene, mintha csak Britannia elárulásában lenne bűnös.

Végül olybá tűntek a dolgok, egyforma volt számukra, hogy elnyerik-e Isten tetszését vagy sem: Ő, amikor a számára gyűlöletes dolgok kerekedtek felül, akkor sem borította fel a mérleget. A királyok minden ügyüket a

közösségnek ártóan végezték, mintha semmilyen orvosságot nem kínált volna számukra az emberiség Teremtője. Nemcsak a laikusok, de Isten saját nyája és pásztorai is ugyanígy viselkedtek, ily módon nem meglepő, hogy az általam leírt bűnök miatt ezen Isten szemében gyűlöletes elfajzottak elvesztették bemocskolt otthonukat. Isten elhatározta, hogy lesújt rájuk egy idegenből jött néppel, mely kiszorítja őket ősapáik földjéről. Ha az Úr engedi ezt, nemes tett volna visszaállítani ezen népet korábbi nagyságába, így az a gyalázat nem szállna fejünkre, hogy mi gyenge uralkodók voltunk és olyanok, akik nem tettek meg minden tőlük telhetőt a saját idejükben.

Neked és nekem közös az ősünk és ez arra bátorít, hogy segítségedet kérjem, mert Malgo, Britannia nagy királya, aki negyedikként uralkodott Arthur után, két fiút nemzett: Ennianust és Runt. Ennianus nemzette Belint, aki Iagót nemzette, Iago pedig Cadvant, aki az én apám volt. Testvére halála után, a szász betörés miatt Run menekülni kényszerült. Erre a földre jött és leányát Hoel herceghez, a Nagy Hoel fiához adta, akinek apja Arthur mellett oly sok ország meghódításában vett részt. Tőle született Alan, Alantől Hoel, a te apád, aki életében nem kis rémületére volt Galliának."

XII.7. Amíg Cadwallo a telet Salomonnál töltötte, kitervelték, hogy Briannek át kell kelnie Britanniába és módot találnia arra, hogy megölhesse az Edwint mindig figyelmeztető mágust, így Edwin nem szerezhet tudomást a király jöveteléről, ahogyan azt tenni szokta.

Brian kikötött Southamptonban és hitvány rongyokba öltözve koldusnak álcázta magát. Készített magának egy gömbös végű vasrudat. Ezzel akarta megölni a varázslót, ha találkozik vele. Yorkba ment, ahol ekkoriban Edwin élt.

Itt Brian csatlakozott egy csapat koldushoz, akik alamizsnára vártak a király kapuja előtt. Ahogy fel-alá járkált, saját húgát pillantotta meg, aki egy mosdótálat tartva kezében a csarnokból lépett ki, mert fürdővizet akart hozni a királynénak. Edwin Worcester városából hozta el őt, amikor Cadwallo menekülése után végigdúlta a britek földjeit. Brian azonnal felismerte a lányt. Halkan szólt hozzá és könnyekre fakadt. Testvére elfordította arcát beszéd közben, mivel nem volt benne biztos, hogy ki is ő. Ahogy közelebb lépett, felismerte bátyját és majdnem elájult, mert attól félt, hogy valamilyen balszerencse folytán felismerhetik és az ellenség fogságába kerül. Csókolgatta és kedves szavakkal fogadta találkozásukkor, mialatt elmagyarázta testvérének, amilyen röviden csak tudta, hogyan néz ki az udvar, miközben úgy tett, mintha más valamiről beszélne. Eztán megmutatta neki a mágust, akit testvére keresett, mert egy véletlen egybeesés folytán az pont ott járt a kéregetők között, mikor alamizsnát osztottak.

Amint Brian megjegyezte annak kinézetét, azt mondta húgának, hogy a következő éjjel titokban lopózzon ki a királyné lakából és csatlakozzon hozzá a városon kívül fekvő öreg templomnál, ahol majd az épület alatti kriptákban vár rá.

Brian elvegyült a kéregetők csapatában és odament, ahol Pellitus ténykedett. Amint eljött a pillanat, hogy csapást mérjen a mágusra, nem vesztegette az időt. Felemelte vándorbotját, mellbe vágta vele Pellitust, aki azonnal meghalt. Eldobta a botját és elvegyült a sokaságban anélkül, hogy bárki is gyanakodott volna rá, majd Isten kegyelméből a fentebb leírt rejtekhelyre vette útját. Mikor leszállt az éj, húga minden módon szökni próbált, de nem járt sikerrel, mert Edwin, akit megrémített Pellitus halála, az udvar körül mindenhova őröket állított, akik minden rejtett sarokba beláttak és elzárták az összes kijáratot.

Amint erre Brian rájött, távozott Yorkból és Exeterbe ment, itt találkozóra hívta a briteket és elmesélte nekik tettét. Ezután hírnököket küldött Cadwallóhoz, megerősítette Exeter városát és tudtául adta az összes brit vezérnek, hogy ők is tegyenek ugyanígy, majd türelemmel várjanak Cadwallo érkezésére, mert hamarosan megjön a Salomon által küldött segítséggel együtt, és megszervezi a védelmet. Ez hamarosan az egész sziget tudtára jutott. Peanda, Mercia királya[134] ekkor Exeterbe vonult egy hatalmas szász sereggel és ostrom alá vette a várost.

XII.8. Mialatt ez történt, Cadwallo partra szállt a Salomon által rendelkezésére bocsátott tízezer katonával. Azonnal az ostromhoz vonultak, s amikor látótávolságra értek a várostól, négy négyszögre osztotta csapatait és minden késlekedés nélkül az ellenségre támadt. Már a csata kezdetén azonnal elfogták Peanda királyt, seregét pedig megsemmisítették. Amikor Peanda látta, hogy nincs más lehetőség, megadta magát Cadwallonak, túszokat küldött és megígérte, hogy az ő oldalán támad a szászokra.

Peandát elfogva Cadwallo összehívta nemeseit, kik oly sokáig voltak szétszóratva, majd Edwin ellen vonult Northumbriába és feldúlta a vidéket, amerre járt. Ezt jelentették Edwinnek. Ő egyezséget kötött a behódolt angol királyokkal, Cadwallo ellen vonult és csatába bocsátkozott a britekkel Hedfield[135] mezején. A küzdelem gyorsan véget ért. Edwint megölték és vele együtt majdnem az összes, parancsnoksága alatt álló harcost, köztük fiát, Offridot, együtt Godbolddal, az Orkney-szigetek királyával, aki a segítségükre jött.

XII.9. Győzelme után Cadwallo végigvonult az angolok tartományain és iszonyú pusztítást végzett. Annyira eltökélt volt a Britannia földjén élő angolok kiirtásában, hogy nem irgalmazott sem az asszonyoknak, sem a gyermekeknek, sem a gyöngéknek. Szörnyű kínokat okozott mindenkinek, aki az útjába került. Eztán csatát vívott Offrickal,[136] aki Edwint követte a trónon. Megölte őt és két unokaöccsét, akik őutána uralkodtak volna, emellett pedig végzett a segítségükre siető Eadan skót királlyal.

XII.10. Ezek halálával Oswald örökölte Northumbria királyságát. Cadwallo őt is megtámadta, ahogy a többieket és vidékről vidékre űzte egészen

a Falig, melyet Severus császár építtetett sok-sok évvel ezelőtt Britannia és Skócia közé. Ekkor Peandát, a merciaiak királyát hadseregének nagyobb részével elküldte, hogy megütközzön Oswalddal.

Egy éjjel, amikor Oswaldot Peanda ostrom alá vette egy Hevenfield nevű helyen, amely a Menny Mezeje, a northumbriai király felállította Krisztus keresztjét és hangosan kiáltva ezt mondta katonáinak: „Boruljunk térdre és imádkozzunk együtt az egy Igaz és Mindenható Istenhez, hogy szabadítson meg a brit király és kapitánya, Peanda öntelt seregétől! Jól tudom, hogy vállalnunk kell ezt az igazságos harcot népünk biztonságáért!” Ők úgy cselekedtek, ahogy mondta. A nap kelő sugarával az ellenség ellen vonultak és hitük jutalmául győzelmet arattak. [137]

Amikor ezt jelentették Cadwallónak, keserű haragra lobbant. Összehívta seregeit és Szent Oswald király keresésére indult. Csatát vívtak Burnenél,[138] ahol Peanda megtámadta, majd megölte Oswaldot.

XII.11. Amint végeztek Oswalddal és sok emberével, őt testvére, Oswi[139] követte a trónon. Sok aranyat és ezüstöt ajándékozott Cadwallónak – aki most az összes britet vezette – és hűséget esküdött neki, így békét nyerhetett.

Nem sokkal ez után Oswi fia, Alfrid és Oidwald, Oswi testvérének a fia fellázadtak ellene, ugyanakkor nem voltak elég erősek ahhoz, hogy ellenállhassanak neki, így Peandához, Mercia királyához menekültek. Arra ösztökélték, hogy gyűjtsön sereget és keljen át a Humberen, hogy megfoszthassa trónjától Oswit. Peanda félt megtörni a békét Cadwallo királlyal, amit az egész Britanniára elhozott. Elodázta a támadás megindítását addig, amíg rá nem bírja beszélni a királyt, hogy ő maga vonuljon Oswi ellen, vagy engedélyt nem ad a harcra.

Egy pünkösdkor összehívott udvartartásban, amikor Cadwallo – viselvén Britannia koronáját – lakomát rendezett Londonban, ahol az összes brit vezér és angol király jelen volt Oswi kivételével, Peanda a király elé járult és megkérdezte, miért nincs jelen Oswi, ha már az összes szász fejedelem ott van. Cadwallo azt mondta Peandának, hogy tudomása szerint Oswi betegség miatt van távol. A merciai király azt válaszolta, hogy ez nem igaz, Oswi igazából Germániába ment szászokért, hogy bosszút álljon testvéréért, Oswaldért. Azt is hozzátette, hogy Oswi törte meg a királyság békéjét, mert ő volt az, aki háborút kezdett, amikor megtámadta fiát, Alfridot és testvérének fiát, Oidwaldot, elűzvén azokat hazájukból. Eztán Peanda engedélyt kért Oswi megölésére vagy száműzésére.

XII.12. A király nem tudott dönteni. Tanácsosaiért küldött és azt parancsolta, mondják el, mit tennének az ő helyében ilyen körülmények között. Mindannyian elmondták javaslatukat. Morgadud, Demetae királya így szólt: „Uram – mondta –, tudván, hogy mindig is azon voltál, hogy kiűzd az angol

népet Britannia földjéről, most miért gondoltad meg magad és hagyod békében élni ezeket az embereket közöttünk? Bele kellene egyezned, mert amikor egymás között harcolnak és egymást ölik, akkor saját magukat pusztítják ki az országból. Nem lehet kérdéses a hűtlensége olyasvalakinek, akinek minden tette egy áruló próbálkozás volt egy olyan ember csapdába csalására, akinek hűséget fogadott. Mióta hazánkba jöttek, a szászok sohasem hagytak fel cselszövéseikkel és folyton elárulták népünket. Miért kellene hűségesnek maradnunk hozzájuk? Adj engedélyt Peandának, hogy támadja meg Oswit, akiről nekünk beszélt! Hadd legyen közöttük polgárháború, így egyik végezhet a másikkal, és szigetünk újra megszabadul tőlük!"

XII.13. Cadwallót meghatotta a beszéd, és az is, amit a többiek mondtak. Engedélyt adott Peandának Oswival harcolni. Ő ekkor hatalmas sereget gyűjtött és átkelt a Humberen. Egy kisebb támadást indított és feldúlta az ország különböző részeit. Oswit a puszta szükség arra szorította, hogy számtalanul sok királyi ékszert és elképzelhetetlenül sok ajándékot ígérjen Peandának azért, hogy az felhagyjon az ország támadásával, pusztításával és vonuljon haza. Peanda elutasította az ajánlatot. Ekkor a northumbriai király Isten kegyelmébe helyezte magát és csatát vívott Peandával a Wunued folyó partján, habár serege kisebb volt. Peanda és harminc vezére elesett, Oswié lett a győzelem.[140]

Amint Mercia királyát elérte a vég, Cadwallo jóváhagyásával fia, Wulfred[141] követte a trónon. Ő szövetséget kötött két merciai vezérrel, Ebával és Edberttel, majd még egyszer háborút indított Oswi ellen. Végül azonban Cadwallo békére kötelezte őket.

Negyvenöt év után Cadwallo, a britek legnemesebb és legerősebb királya elgyengült az öregkortól és a betegségtől. December kalendája után tizenöt nappal elhunyt. A britek bebalzsamozták testét különféle kenőcsökkel és gyógynövényekkel, majd abba a bronzszoborba helyezték, amelyet hihetetlen ügyességgel pont olyanra formáztak, hogy élethű legyen. A szobrot teljes fegyverzetben egy ragyogó szépségű bronz lóra ültették, és London nyugati kapujánál állították fel győzelmük emlékére, valamint a szászok elrémítésére. Mellé építettek egy templomot Szent Márton emlékére és ott imádkoztak Cadwallo és mások üdvéért, akik e hitben haltak meg.

XII.14. Cadwallader, Cadwallo fia követte apját a birodalom kormányzásában.[142] Ez az az ifjú, akit Bede Cliedvallának hív. Először erősen és békésen uralta a királyságot, de tizenkét évvel a korona elnyerése után beteg lett és a britek között polgárháború tört ki. Cadwallader anyja Peanda nővére volt, de ő csak apja oldalán volt angol, ugyanis anyja egy nemesi születésű gewissae-i nő volt. A híres Cadwallo csak későn vitte az ágyába, azután, hogy szövetséget kötött annak testvérével, és így lett Cadwallader apja.

XII.15. Amikor Cadwallader beteg lett – amint abba már korábban belekezdtem –, a britek viszálykodni kezdtek egymással és egy szörnyű polgárháborúval elpusztították hazájuk gazdagságát. Eztán következett egy másik katasztrófa: egy szomorú éhség sújtotta a boldogtalan népet, melynek emléke sokáig fennmaradt. A vidék nem termett többé elegendő ételt az emberek eltartására, kivéve azt, amit vadásztudománnyal meg lehetett szerezni. Az éhséget járvány és halálos kór követte, mely annyi embert ölt meg, hogy az életben maradottak nem tudták őket eltemetni.

Az a pár szerencsétlen, aki mégis megmaradt, csapatokba állt és tengeren túli vidékekre menekült. A kifeszített vitorlák alatt dalaikkal megsiratták sorsukat: „Óh, Isten, úgy adtál és szórtál szét minket a pogányoknak, mint a birkákat a ragadozóknak." Maga Cadwallader király is Bretagne-ba hajózott szánalmas flottájával, hozzátéve saját gondolatát is a siratáshoz: „Jaj nekünk, bűnösöknek – sírta – szörnyű vétkeinkért, melyekkel szüntelenül megbántottuk az Istent, holott lett volna időnk a megbánásra. Az Ő akaratának bosszúja nehezedik ránk és szakít ki minket ősi földünkről. Minket, akiket hosszú ideje a rómaiak, a skótok, a piktek és a szászok ravasz árulásukkal sem voltak képesek megsemmisíteni. Az, hogy oly gyakran megvédtük hazánkat eme népektől, most hasztalan, mert Isten akaratából nem uralhatjuk tovább. Amikor Ő, az Igazi Bíró látta, hogy nem akarunk felhagyni bűneinkkel, de senki sem képes minket kiűzni királyságunkból, rájött, miként büntessen meg minket oktalanságunkért. Ránk küldte haragját és emiatt népes csoportokban kell elhagynunk hazánkat. Jöjjetek rómaiak! Térjetek vissza skótok és piktek! Ti is ambronok és szászok! Britannia kapuja szélesre tárult előttetek! A sziget, amelyet nem tudtatok elfoglalni, most Isten haragja miatt üresen áll. Nem a ti vitézségetek bírt minket távozásra, hanem az Égi Király ereje, akit szüntelenül magunkra haragítottunk."

XII.16. Cadwallader így sírt az úton, míg Bretagne partjaihoz ért. Ekkor minden emberével megjelent Alan király, Salomon unokaöccse előtt, aki tisztelettel fogadta őt.

Tizenegy évig maradt Britannia elhagyatva, lakosok nélkül, kivéve pár embert, akiket megkímélt a halál Wales bizonyos részein. A britek meggyűlölték a szigetet, és ebben az időben még a szászoknak sem volt vonzó, mert ők is egymás után haltak. Mégis, amikor a halálos járvány beszüntette bosszúját, a néhány életben maradott szász folytatta az ősi szokást és hírnököt küldött Germániába, mondván a szigetet elhagyták lakói és minden nehézség nélkül az övék lehet, csak ide kell utazni és birtokba venni. Amint a hírek elértek hozzájuk, a gyűlölt nép nagy hordába gyűlt, férfiak és asszonyok egyaránt. Northumbria partjainál kötöttek ki és elfoglalták a lakatlan földet Albanytól Cornwallig. Nem volt élő szigetlakó, aki megállíthatta volna őket, leszámítva pár britet, akik hátramaradtak és bizonytalan körülmények között tengődtek Walesben, az erdők távol eső menedékében. Ekkor ért véget a britek uralma a sziget felett és az angolok vették át helyüket.[143]

XII.17. Kis idő telt el. A britek még egyszer összegyűjtötték erejüket és Cadwallader újból saját királyságára gondolt, amely már megtisztult az említett járványtól. Arra kérte Alant, hogy segítsen neki visszatérni a hatalomba, melyet régebben már birtokolt. A király teljesítette kívánságát. De éppen akkor, amikor Cadwallader felkészítette flottáját, angyali hang szólt hozzá egy mennydörgésben és maradásra parancsolta. Isten nem akarja többé, hogy a britek uralják Britanniát, míg el nem jön az az idő, amit Merlin jósolt Arthurnak.[144] A hang azt parancsolta Cadwalladernek, hogy utazzon Rómába és látogassa meg Sergius pápát.[145] Itt gyakoroljon bűnbánatot és akkor az áldottak közé kerül majd. Azt is hozzátette, hogy hitükért cserébe a jövőben a britek újból el fogják foglalni a szigetet, de csak akkor, amikor eljön a kijelölt idő. Mindez azonban addig nem történik meg, míg a britek szent ereklyéit vissza nem viszik Rómából Britanniába. Csak akkor fogják visszafoglalni elvesztett királyságukat, ha újból felmutatják minden más szentjük ereklyéit, melyeket a pogány invázió miatt rejtettek el.

Amikor ez az üzenet az istenfélő herceg fülébe jutott, ő azonnal Alanhez ment és elmesélte a királynak a jelenést.

XII.18. Alan elővett egy tucat könyvet, köztük a Sas jóslatairól szólót, amit Shaftesburyben jósoltak meg, Sybilla jóslatait és Merlinéit is. Elkezdett olvasni ezekben a könyvekben, hogy megláthassa, a Cadwallader által tapasztalt jelenés megfelel-e az írott jóslatoknak. Amikor látta, hogy egyeznek, azt tanácsolta, engedelmeskedjen Isten parancsának, vesse el a Britanniával kapcsolatos terveit és fogadja meg az angyal tanácsát. Azt is javasolta, hogy küldje fiát, Yvort és unokaöccsét, Ynit a szigetre, hogy uralkodjanak az ott maradt britek felett, nehogy ez az ősi fajtól származó nép végleg elveszítse szabadságát a barbár invázió közepette. Cadwallader ekkor Isten kedvéért és az Ő örökkön tartó királyságáért megtagadta a világi életmódot, Rómába utazott és Sergius pápa által konfirmáltatott. Eztán hirtelen betegség támadta meg és az Úr megtestesülésének 689-dik évében, május kalendájának tizenkettedik napján megszabadult a hús romlottságától és belépett a Mennyek királyságának kapuján.

XII.19. Yvor és Yni összegyűjtöttek néhány hajót, magukhoz szólították annyi embert, amennyit csak tudtak és kikötöttek a szigeten. Hetvenkilenc évig zaklatták az angol népet szilaj támadásaikkal, de nem sokat értek el vele. Valójában a járvány – melyről már korábban beszéltem –, az éhség és az állandó polgárháborúik okozták, hogy ez a büszke nép annyira elkorcsosult, hogy nem tudta többé kordában tartani ellenfeleit. Körülöttük az idegenek egyre erősebbek és erősebbek lettek, a britek helyett a walesiek nevét adták nekik: ezt a szót egyik vezérük, Gualo vagy királynőjük, Galaes nevéből vezették le, vagy valahonnét máshonnan, mely barbár létükből ered.

Másrészről a szászok sokkal bölcsebben viselkedtek: békét és egyetértést tartottak maguk között, megművelték földjeiket, újjáépítették a városokat és a várakat. Teljesen ledobták magukról a britek igáját és Adelstan[146] vezetésével, aki az első koronázott király volt közöttük, egész Loegria felett uralkodtak.

[1] Maximianus (Magnus Maximus) nyugat-római császár, aki Britanniából kiindulva szerezte meg a trónt. 388-ban megölték.

[2] A piktek egy, a mai Észak-Skóciában élő nép voltak.

[3] Itt valójában a korábban épített Severus-fal felújításáról van szó.

[4] Albany a mai Skóciának feleltethető meg.

[5] Deira Észak-Angliában terült el, az angolszász hódítás időszakában önálló királyság volt.

[6] Ez volt a Litus Saxonicum, mely természetesen már korábban megépült.

[7] Geoffrey of Monmouth a dánokra és norvégokra végig északi szigetlakókként tekint. Szerepeltetésükre azért van szükség, mert Britannia és Írország területén jelentős etnikumuk élt a viking hódítások időszakát (9–11. század) követően is.

[8] Maximianus kivonta a haderőt Britanniából, hogy az Galliába kísérje, ahol meg akarta a maga számára szerezni a császári címet.

[9] Magister militum.

[10] Gildas: *Britannia romlásáról.* Szerk: Novák Veronika. Szeged, 1997. II. 20/1.

[11] A mai Bretagne.

[12] Maximianus galliai hadjárata során szerezte meg Armorica területét.

[13] Ez utalás arra, hogy Britannia urai a római császár alattvalói voltak.

[14] Kétezer ember csekély segítségnek számított.

[15] Ez alatt a frankokat kellene értenünk, akik ekkor kezdtek letelepülni Galliában, ugyanakkor a római uralom ebben az időszakban itt még továbbra is fennállt.

[16] Totnes, Devonshire.

[17] Silchester, Hampshire.

[18] Aurelius Ambrosius vagy Ambrosius Aurelianus. Több forrásban feltűnik, így a legkorábbiban, Gildas *Britannia romlásáról*-jában is. Személyét a valóságban is létezőnek tarthatjuk.

[19] Uther Pendragon. Létezése megkérdőjelezhető.

[20] Szent Amphibalus (?–303) korai keresztény mártír.

[21] Vortigern több más középkori forrásokban is feltűnő brit vezér, de személyének léte megkérdőjelezhető.

[22] *Gewissae*=szövetségesek. Egyes forrásokban ezt Wessex királyságára használták, de mivel az ekkor még nem létezett, így Dél-Angliát kell értenünk alatta.

[23] Az első angolszász királyság, Kent legendás alapítói, mindketten valós személyek.

[24] Az angolszászokat a normann hódítás után gyakran csak a szász jelzővel illették, innen ered a tévedés is, hiszen Hengist (Hengest) vezetésével többnyire

jütök érkeztek Britanniába. Magának Hengistnek a származása kétséges, valószínűleg jüt vagy dán származású, de semmi esetre sem szász.

[25] Ókori eredetű szokás volt a barbár népek isteneit a görög-római istenvilág alakjaival azonosítani.

[26] Ez ma is él: *Wōdnesdæg* – Wednesday, azaz szerda.

[27] Ez tévedés, a pénteket (*Frīgedæg* – Friday) Frigg istenről nevezték el.

[28] Ma is létező területi egység Észak-kelet Angliában.

[29] Ez a tisztség a cselekmény korában még nem létezett, csak jó hatszáz évvel később jelenik meg.

[30] Hasonló jelenettel találkozunk Appianosnál és más antik szerzőknél is Karthágó alapításával kapcsolatban. Geoffrey of Monmouth nagy valószínűséggel az *Aeneis*ből vette át ezt az aktust.

[31] Rowen.

[32] „Fenséges Király, az egészségedre iszom!"

[33] A középkorban az előkelő asszonyok gyakran köszöntötték csókkal az arra méltó vendégeiket.

[34] Hengist fia a valóságban Oisc (Æsc), aki a kenti királyi dinasztia névadója lett.

[35] Cerdic (Cedric) Wessex alapító királya, de ő maga csak évtizedekkel később, az 5–6. század fordulóján tevékenykedett, míg Hengist megjelenése az 5. század derekára (449) tehető.

[36] Vortimer ilyetén létezését nem támasztják alá más források.

[37] A korábban keletkezett angolszász források szinte kizárólag brit vereségekről számolnak be, ugyanakkor Horsa halálát ezek is megerősítik.

[38] London.

[39] Irreálisan magas szám.

[40] Azaz „Elő a kardokkal!" A történet ebben a formában a 9. században alkotó brit Nenniusnál is megjelenik.

[41] A valóságban nem létező személy. Geoffrey történetében később is fontos szerepet játszik.

[42] Más szövegváltozatokban Erir hegy. Nem beazonosítható.

[43] Talán Carmarthen Walesben.

[44] Dyfed, Wales.

[45] 1123–1148 között töltötte be a püspöki tisztséget. Jelentős mecénási tevékenységet folytatott, Geoffrey of Monmouth mellett patronálta még a kor másik nagy krónikaíróját, Henry of Huntingdont, és felkarolta a később szentté avatott, kolostoralapító Gilbert of Sepringhamet is.

[46] Brit alatt a walesi vagy cornwalli nyelvet érti. Merlin próféciáinak létezhetett egy korábbi, fenn nem maradt szövege, melyre hivatkozik még John of Cornwall is.

[47] Ez alatt valószínűleg Arthur királyt kell értenünk, aki kiterjesztette Britannia határait és harcolt a rómaiakkal is, ld. később.

[48] Geoffrey of Monmouth gyakran von párhuzamot Afrika és Írország között. Ez azért van, mert története szerint a második pun háború után hispániai punok egy csoportja Írországba menekült.
[49] Saint David's (Tyddewi), Wales.
[50] Caerleon, Wales.
[51] Cadwallo brit király, ld. később.
[52] Ez a britek között kitört belharcra utal.
[53] Cadwallader király, ld. később.
[54] Lehetséges, hogy ez egy utalás a viking inváziókra.
[55] Utalás a békére.
[56] Egyértelmű utalás a normann hódításra.
[57] Gwynedd, Wales.
[58] A brit uralkodói ház, melybe Arthur is tartozik.
[59] Ez Skócia brit meghódítását jelzi egy trónviszály folyamán.
[60] Utalás Írország meghódítására, mely csak a mű megírása után több mint húsz évvel, 1169-ben vette kezdetét. A hatodik nem más, mint II. Henrik, aki a normann hódítás utáni hatodik uralkodó Anglia trónján.
[61] A nőstény hiúz talán Matildára utal, ugyanakkor a leszármaztatás téves, mert Matilda I. Henrik lánya.
[62] Visszautalás a korábbi, a Britannia királyainak történetében is szereplő időszakra.
[63] Létezett egy ruteni nevű ókori galliai törzs, melynek egykori szállásterülete Monmouth időszakában a franciaországi Rouergue tartományt fedte le. Ezen lakosokra értheti a ruteni-t.
[64] Cambria Wales latin megnevezése a római időkben.
[65] Ganarew, Herefordshire.
[66] Ez jellegzetesen lovagi harcmodor, tehát sokkal inkább Geoffrey, mint Aurelius korához illő.
[67] Nem létező hely, nevének jelentése Bali mezeje.
[68] Demetae egy vaskori kelta törzs volt Wales déli részén, később az ő nevükkel fémjelezték ezt a területet.
[69] Korábban még 460 emberről volt szó, ld. VI.15.
[70] Conisbrough, Yorkshire.
[71] A szászokra használt kifejezés.
[72] Sám. 15,33.
[73] Ez bizonyítéka annak, hogy a 12. században még ismerni vélték Hengist sírjának helyét. A pogány szokású temetkezési mód arra utal, hogy Hengistet a saját népe temette el, tehát nem végezhettek vele a britek.
[74] Dumbarton, Skócia.
[75] St Dennis Hill Fort, Cornwall.
[76] A visszautalás nem a porkolábokra, vagy az ő unalmas életükre vonatkozik, hanem Octa és Eosa fogságára.
[77] Lothian, Skócia.

[78] Valószínű, hogy ő a történelmileg is hiteles Cerdic, Wessex alapítója.
[79] Tévedés, Anna, Arthur nővére Loth király felesége lett (ld: VIII.21.). Arthurnak esetleg csak egy féltestvére lehetett volna Budicius felesége, de nincs tudomásunk arról, hogy Uthernek lett volna korábbi házassága.
[80] Lincoln, Lincolnshire.
[81] Ez volt a nevezetes Badon hilli csata.
[82] Moray, Skócia.
[83] Az eredeti szövegben negyven szerepel, de ez minden bizonnyal tévedés.
[84] Tévedés, Utherpendragon napjaiban vette el Arthur nővérét, Annát.
[85] A szöveg eredetijében Walganként szerepel, de célszerűnek tűnt a közismert névváltozatot használni személyére vonatkozóan.
[86] Guinevra.
[87] Nem létező pápa, néha Simpliciusszal (pápa 468 és 483 között) azonosítják, de az kronológiai okok miatt nagy valószínűséggel helytelen.
[88] Poitou-beliek.
[89] Korábban már megkoronázták, itt csak megerősítik ezt az aktust. A korona későbbi fejre helyezése egyébként azt jelképezi, hogy gyűlés hivatalos keretek között zajlik. Geoffrey korában ilyenkor törvényeket hoztak, igazságot szolgáltattak.
[90] Julius és Áron két brit szent, akik Diocletianus császár uralkodása alatt szenvedtek mártírhalált 304-ben.
[91] Jellegzetes a középkorban, hogy a csillagászat tudományát egyszerűen a jövő megjósolására használták, tehát inkább volt ez asztrológia, mint asztronómia.
[92] Jellemző Geoffrey patriotizmusára, hogy Britannia legfőbb érsekségeként nem angliai, hanem walesi helyet nevez meg.
[93] A *map* egy walesi eredetű, filiációs viszonyt kifejező szócska, hasonló a skót *mac*-hez, jelentése: „a fia valakinek”, jelen esetben Donaut, Papo fia.
[94] Bologna, Olaszország.
[95] Le Mans, Franciaország.
[96] Fiktív római császár.
[97] Gallia Narbonensis, ma Dél-Franciaország.
[98] Utalás Róma feldúlására az alliai csata után Kr. e. 387-ben.
[99] A korabeli brit krónikások előszeretettel tekintenek Nagy Konstantinra, mint első keresztény császárra britként. Ezt úgy próbálták igazolni, hogy anyját, Helenát britnek állították be.
[100] Ez nagy időbeni ugrás és emellett nem is igaz.
[101] Nem teljesen tiszta a többes szám használata, mivel itt csak Lucius Hiberiust nevezi meg római császárként, ugyanakkor Frollo uraként megemlít egy bizonyos Leót (IX.11), akit szintén császárnak tart. Lehetséges, hogy így akarja érzékeltetni a Birodalom megosztottságát, bár ez nem sikerül neki túl jól, mivel nincsenek tisztességesen elhatárolva egymástól a nyugati és keleti területek.
[102] Izrael és Arábia területén élő nomád nép az ókorban.
[103] Provincia Kis-Ázsia területén.

[104] Mont Saint-Michel egy Normandia partjai mellett fekvő árapály-sziget, mely apálykor a szárazföldről is megközelíthető.
[105] Snowdon, Wales.
[106] A középkorban gyakran viseltek szakállt az uralkodók, mert az a tekintély jelképének számított.
[107] Autun, Saône-et-Loire.
[108] Langres, Champagne-Ardenne.
[109] Nyilvánvaló, hogy a felsorolásban hiba történt: minden szakaszt két vezér irányít, így az utolsó, negyedik egységet Urbgennius Cursalemmel együtt vezette.
[110] Tréguier, Bretagne.
[111] Bayeux, Normandia.
[112] Chinon, Indre-et-Loire.
[113] Thérouanne, Pas-de-Calais.
[114] Robert, Gloucester earlje. Geoffrey of Monmouth neki ajánlja művét.
[115] Geoffrey of Monmouth saját állítása szerint egy brit nyelvű, ősi krónikából fordította latinra saját történetét. Ennek léte viszont megkérdőjelezhető, a fiktív forrásra való hivatkozással csupán tekintélyt próbál kölcsönözni saját művének.
[116] Nem összetévesztendő Cheldric-kel, akit Cador herceg ölt meg (IX.5.)
[117] Richborough, Kent.
[118] Cam folyó, Cornwall.
[119] Norvégia királya Loth volt, aki mostanra eltűnt a történetből.
[120] Máté 12,25.
[121] Loegria Arthur király birodalmának megnevezése, walesi nyelven mindössze annyit tesz, Anglia.
[122] Az angolok szent apostola (†604).
[123] Pápa 174 és 189 között.
[124] Szent Dinooth, Bangor megalapítója (500k–542).
[125] Érdekes, hogy itt már elkülöníti az angolokat a szászoktól.
[126] Æthelberht (ur. 580k–616), az első kereszténnyé vált angolszász király.
[127] Æthelfith (ur. 513k–616k.) Northumbria első királya.
[128] Chesteri csata (613).
[129] Cadfan gwyneddi király (ur. 616–625).
[130] Cadwallon gwyneddi király (625k–634).
[131] Edwin northumbriai király (616–632). Amikor a berniciai Æthelfrith megszerezte Deira trónját is, és megalapította a két királyságból az egységes Northumbriát, a deirai Edwinnek menekülnie kellett hazájából, majd csak 616-ban, Æthelfrith legyőzése után térhetett vissza, ahol mindkét királyságra kiterjesztette hatalmát. Kettejük között nem volt vér szerinti rokoni kapcsolat.
[132] Nem lakoma közben mérgezték meg, hanem gyógyszerként adták azt neki (ld.VIII.14.)
[133] Saint-Malo, Bretagne.
[134] Penda merciai király (ur. 626–655).

[135] Hathfield-i csata (632). A valóságban Penda mért vereséget Edwinre, Cadwallon gwyneddi király serege csupán mellékes szerepet játszott a győzelemben.

[136] Osric deirai király (ur. 633–634).

[137] Hefenfelth-i csata (634).

[138] Maserfelth-i csata (641).

[139] Oswy, Bernicia (641-től) majd Northumbria királya (654–670).

[140] Winwaed-i csata (655).

[141] Wulfhere (658–675).

[142] Cadwaladr gwyneddi király (ur. 655–682).

[143] Meglehetősen eufemisztikus megközelítése ez a britek kiszorulásának. A Germániából való újabb betelepülési hullám pedig fölöttébb anakronisztikus.

[144] Tévedés, Merlin és Arthur sohasem találkoztak.

[145] Sergius, pápa 687–701 között.

[146] Valószínűleg Æthelbald merciai király (ur. 716–757).

ARTHUR KIRÁLY KRÓNIKÁJA

Az Arthur-mondakör kialakulása

Geoffrey of Monmouth (1100 k – 1155 k.) brit történetíró és krónikás a walesi-angol határon születhetett, legalábbis erre enged következtetni, hogy magát Galfridus Monemutensis-nek, monmouth-i Geoffrey-nek nevezi, ugyanakkor más nevei is fennmaradtak, így a Galfridus Arturus, mely következhet abból, hogy apját Arthurnak hívták, vagy pedig művének egyik főhőséről, Arthur királyról kapta ragadványnevét. Első megjelenése az írott történelmi forrásokban 1129-re tehető, amikor tanúként ellenjegyez egy oklevelet. Neveltetése a bencés rendhez köthető, feltehetően a monmouth-i bencés kolostorban szolgált, majd elszakadt szülőhazájától és Oxford környékén tevékenykedett, 1129 és 1151 között neve hat oklevélen jelenik meg mint *magister*, minden bizonnyal az oxfordi St. George's College-ban. 1152. február 21-én Theobald canterbury-i érsek felszentelte a walesi St. Asaph püspökének, de lehet, hogy soha nem juthatott el oda, mivel ekkor zajlott Nagy Owain gwyneddi király (1137–1170) háborúja, melynek során Wales keleti határait kitolta Anglia rovására. Geoffrey pedig nem sokkal később meghalt, mivel a források szerint 1155-ben Richard veszi át a püspöki széket. Hivatali pályafutásáról több nem ismeretes, de műve szempontjából nem is ez az érdekes, annál inkább származása és nemzetisége: nem túl nagy a valószínűsége, hogy walesi származású lenne, ugyanis Monmouth térségét I. Vilmos az Anglia meghódítására vele tartó bretonoknak és normannoknak adományozta, s valószínűleg Geoffrey az egyik breton családból származhatott, így még megérthette a walesi nyelvet is, mivel az közel áll a bretonhoz. Ezzel érthetővé válik elfogultsága is: a bretagne-iak ugyanis a britek leszármazottai.

Elfogult, ugyanis műve, a *Historia Regum Britanniae* nem más, mint egy fiktív eredetmítosz, melyet ő maga teremtett meg szórványosan fellelhető forrásokból és mondákból: ismeri – a korban már-már kötelező jelleggel olvasandó – Vergilius *Aeneis*-ét, Gildas *De excidio et conquestu Britanniae*-ját

(Britannia romlásáról), Nennius *Historia Brittonum*-át (A britek története) és Bede *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*-át (Az angol nép egyháztörténete), habár ez utóbbit csak ritkán és akkor is tévesen idézi – lévén Bede angol szerző, művének központi népe pedig az angol. Ezen munkákhoz csatlakoznak a walesiek versei és mesés történetei Arthurról és a Myrddin nevű jósról, melyekből Geoffrey megalkotta Arthur király és Merlin figuráját, s a hozzá kapcsolt próféciákat is beleépítette művébe. Ezek tehát azok a sarkkövek, melyekhez rengeteg fantáziát társítva, a népe dicső múltjáról álmodozó klerikus 1138 körül megalkotta ezt az áltörténelmi krónikát, melynek számos funkciója van, de ezek között a valóság pontos visszaadása nem igazán szerepel.

Részben, mint már említtetett, a brit népnek óhajt dicső múltat teremteni: a britek múltját egészen Trója ostromáig vezeti vissza, mivel állítólagos ősüket, Brutust (Brut) Aeneas egyenesági leszármazottjaként mutatja be. De megjelennek itt olyan híressé vált alakok is, mint Leir, aki később Lear királyként Shakespeare drámájának köszönhetően vált közismertté; vagy a brit kereteket átlépve a kelta Brennius, aki az antik forrásokban Brennusként ismeretes, s aki Kr. e. 387-ben feldúlta Róma városát; de kiemeli Iulius Caesar sikertelen – a valóságban inkább félbehagyott – britanniai hadjáratát is. A hősök mind-mind a brit nagyság megtestesítői, s ez a sor folytatható a már jelen kötetben is megjelenő alakokkal, mint Aurelius Ambrosius (gyakrabban Ambrosius Aurelianus), Utherpendragon (Uther Pendragon), vagy maga Arthur király. Egytől-egyig szilaj harcosok, akiknek nem lehet csatában ellenállni, s ők emelik naggyá a britek nemzetét a rómaiak, a piktek és szászok, majd Arthur uralkodása alatt a fél világ elleni harcban.

Meglehetősen érdekes a 12. század emberénél ilyen fejlett nemzettudatot találni: a britek kiemelése és kiválóságának tudatosítása a szerző egyik legfőbb feladata. Bár nem határozza meg a nemzetet, próbál hozzá megfelelő kereteket adni: brit az, aki Brutustól származik, s az is, aki kelta, így Brennius – de ebbe már nem érti bele példának okáért az íreket vagy az elkeltásodott pikteket, akiknek tényleges származásáról Geoffrey-nek aligha volt ismerete. Dinamikusan értelmezi hát a britek fogalmát, de nem is célja, hogy azt pontosan meghatározza, a lényeget ebből a kuszaságból is leszűrheti az olvasó: a britek-kelták, ha tehetséges uralkodó vezeti őket, kiválóbbak a többi nemzetnél, s éppen ezért méltóak az uralkodásra: minden más csak történelmi intermezzo. És ha ezt az alaptételt rögzítjük és Geoffrey korának kontextusába helyezzük, érthetővé válik ez a „nemzeti különcködés": nem másról van itt szó, mint a normann hódítás megideologizálásáról. Hódító Vilmos maga a britek megszabadítója, aki levetette róluk az angolszászok igáját, s talán őt is britnek lehet tekinteni, lévén Normandia Bretagne mellett helyezkedett el, s a dinamikus „nemzetfogalom" könnyen kiterjeszthető a sem nem brit, sem nem kelta normannokra, pláne azért, mert Vilmos bretonokat is vitt magával tengerentúli vállalkozására. Burkoltan ugyan, de ezt a felsza-

badítás-elméletet maga Geoffrey is rögzíti munkájában, Merlin szájába adva, hogy: „*Ekkor fába öltözött emberek jönnek vas mellvértekben, akik bosszút állnak annak* [a Germán vagy Fehér Sárkánynak, azaz az angolszászoknak] *gonoszságáért. Visszaadják majd az őslakóknak szállásaikat, s az idegenek pusztítása mindenki számára nyilvánvaló lesz. A Fehér Sárkány magvait kigyomlálják kis kertjeinkből, s ami utódaiból marad, megtizedelik. Az örökös szolgaság igáját fogják hordani és ásóikkal és ekevasaikkal saját anyjukat sebzik majd meg.*"

A műnek azonban nem ez az egyetlen feladata, ugyanis a brit nagyság nem realizálható megfelelő kvalitású vezető, király hiányában. S ekkor kiteljesedik a mondanivaló: a tökéletes király személyiségének megjelenítése Arthur királyban példaértékű. A *Britanniai Arthur* című fejezet nem más, mint egy királytükör, csupán konkrét állítások helyett példákat használ fel abból a célból, hogy bemutathassa az ideális uralkodót: a királynak minden ütközetben elől kell járnia, igazságosnak és becsületesnek kell lennie, fényes udvartartást kell fenntartania, lovagokkal kell körülvennie magát, ajándékokat kell osztogatnia harcosainak, s ki kell terjesztenie birodalma határait. Ez jellegzetesen a 12. század uralkodó-ideálja, nem csoda, hogy még nem találkozunk az Arthur királyhoz szinte elválaszthatatlanul hozzánőtt szereplőgárda tagjaival, mint amilyen Sir Lancelot vagy Sir Tristan és a Kerek Asztal többi lovagja, akik később, a 13. századtól a történetekben teljesen háttérbe szorítják Arthur személyét. Ha a 19. századi romantika és a mai médiakultúra Arthur-mondakörre rárakódott tündérmesei rétegeit lehámozzuk, és felütjük Sir Thomas Malory 1469/1470-ben írott *Le Morte Darthur*-ját (Arthur halála) – mely a ma leginkább ismert Arthur-mondakör legterjedelmesebb változata –, már legkevésbé sem egy idealizált lovagi közösséget találunk, hanem szinte rablólovagok társulását, akik kardélre hánynak minden elébük kerülő embert, korra és nemre való tekintet nélkül, annak érdekében, hogy megszerezzék, amit akarnak. A Kerek Asztal lovagjainak meséje a 13. század és a késői középkor (14–15. század) korszakideáljának és részben realitásának feleltethető meg, Geoffrey of Monmouth időszakában ez még nem létezett, nem is csoda, hogy nem találkozunk ezekkel a hősökkel, s akikkel igen, mint Sir Gawain, Sir Kay vagy Sir Bedevere, azokkal sem olyan formában, mint a későbbi korok történeteiben. (A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy a Kerek Asztal első megemlítése 1155-re tehető, de Wace történetében – *Roman de Brut* – még a király személye a domináns, s nem szorítják háttérbe a lovagok, akik a 12. század végétől kezdenek megjelenni a históriákban.) A 12. század első fele, a *Historia Regum Britanniae* írásának időszaka még a királyi hatalom fénykora, még nem léteztek a Jeruzsálemi Asszízák királyi jogköröket korlátozó cikkelyei vagy a Magna Carta: a királyi hatalom lényegében korlátlan, s ennek megfelelően nincs helye a történetben sem a Kerek Asztalnak, sem kóbor lovagoknak, annál inkább egy idealizált királynak, aki példát jelenthet a korszak uralkodóinak, legin-

kább Istvánnak (1135–1154), akinek szüksége is lehetett egy ilyen példaképre, hiszen a mű megírása után nem sokkal kitört a polgárháború Matilda trónigénye miatt. Ezért aztán ésszerűnek tűnhetett kiemelni a feledés homályából Arthurt, Nennius *dux bellorum*-át, a walesi népmesék hősét, és egy olyan történetet írni személye köré, mely história tanító jellegű, s mint az utólag megbizonyosodott, ez sikerült is. Arthur király a világ egyik legismertebb történelmi személyévé nőtte ki magát, akiről mindenki hallott már, holott nagy valószínűséggel soha nem is létezett.

Arthur király története hamar népszerűvé vált, már magának a *Historia Regum Britanniae*-nak is több mint 200 kézirata maradt fenn a középkorból, nem is beszélve Geoffrey másik művéről, a *Vita Merlini*-ről (Merlin élete), vagy a későbbi művek nagy számáról és gyakoriságáról.

Geoffrey of Monmouth-nak tehát sikerült létrehoznia a világirodalom és világtörténelem egyik legnagyobb hatású alkotását, melynek címét vagy szerzőjét ugyan csak kevesen ismerik, hőseit azonban kivétel nélkül mindenki: ez a *Historia Regum Britanniae*, Britannia királyainak története.

A teljes kötet lefordítása és kiadása a magyar közönség számára talán nem lett volna érdekes, a szerkesztő és a fordító azokat a részeket kívánta először a hazai olvasóközönség elé tárni, amelyek az Arthur-mondakör szempontjából a legismertebbek, Uther Pendragon átváltozásától Arthur és Mordred gyilkos ütközetéig. Szerepel benne Guinevra (Guinevere) királyné és a király szerelme, Merlin próféciái, az Excalibur (Caliburnus) – mindaz, ami emlékezetes lehet a mítoszon nevelkedett olvasóknak. Ezért vállaltuk, hogy elhagyunk a teljes krónikából, és csupán második felét közöljük. A címadást is ez indokolja, ezért lett a kötet címe *Arthur király krónikája*. A mű fordításban nem szereplő első fele csak egy szűk közönség számára lehetne érdekfeszítő: adatokat kapunk Geoffrey-től arra vonatkozóan, hogy miként jutott el Brutus Itáliából Albionba, milyen viszontagságokkal kellett megküzdenie utódainak és a sziget későbbi urainak, mint Leir király, hogyan harcolt a trónért Brennius és Belinus, hogyan kötnek békét, hogyan viseltek háborút számos királyság ellen, hogyan jutottak el Rómába és dúlták fel azt. Ezt követően tájékoztat minket Iulius Caesar és Claudius hadjáratairól, az őket fogadó szívós ellenállásról, majd a római uralom időszakáról, melynek középpontjába a kereszténységet helyezi. Célszerűnek tűnt ezért ezen részeket kihagyni, s nem untatni vele az Olvasót, hisz maga a szerző sem ezen részekre helyezte a hangsúlyt, mindez csupán bevezető a mű következő fejezeteihez.

Kiss Sándor

Tartalom